

Riksdagens protokoll

1982/83:33

24 november 1982

Debatter m. m.

Onsdagen den 24 november

Val av en riksdagens ombudsman	5
Preliminär ärendeplan	6
Lagreglering av ideella föreningar	7
Lagstiftningen rörande onykterhet i trafik till sjöss	12
Vissa bostadsfrågor	17
Främjande av mänskliga rättigheter	19
Situationen i Centralamerika, Uruguay och Chile	26
Åtgärder mot militärregimen i Turkiet	41
Kurdernas situation	46
Socialförsäkringsförmåner till missbrukare	49
Hjälpmedel till handikappade	56
Statens stöd till idrotten	61
Viss avgiftsfrihet för amatörforskare	68
Bokskogsodling	70
Statligt stöd åt koloniträdgårdsverksamheten	73
Överlåtelse av statens aktier i AB Asca-Atom till ASEA AB ..	76
De offentligrättsliga villkoren för svenska medborgare anställda utomlands	87
Arbetsförmedling	91
Gemensam nordisk arbetsmarknad	103
Personalresurserna för kontrollen av arbetsgivaravgifter och källskatt	106
Meddelande om interpellation	
1982/83:39 av Pär Granstedt (c) om regeringens ställningstagan- den i vissa utrikespolitiska frågor	110
Meddelande om frågor	
1982/83:124 av Sten-Ove Sundström (s) om åtgärder för att förhindra en ökad utförsäkring från arbetslöshetskassorna ..	111
1982/83:125 av Kenth Skårvik (fp) om återupptagande av persontrafiken på järnvägssträckan Munkedal-Lysekil	112
1982/83:126 av Kerstin Anér (fp) om förekomsten av gifthalger i vissa insjöar	112

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 24 november

Val av en riksdagens ombudsman	6
<i>Justitieutskottets betänkanden</i>	
1982/83:1 Avräkning av häktningstid m. m.	7
1982/83:2 Medverkan av lekmän inom åklagarväsendet	7
<i>Lagutskottets betänkanden</i>	
1982/83:1 Räntesatserna i växel- och checklagarna	7
1982/83:2 Lagreglering av ideella föreningar	7
1982/83:3 Lagstiftningen rörande onykterhet i trafik till sjöss ..	12
1982/83:5 Efterlevandeskydd för vissa invandrare	17
1982/83:7 Registrering av varumärken på livsmedel	17
1982/83:8 Vissa bostadsfrågor	17
1982/83:9 Blodundersökning i faderskapsmål	19
<i>Utrikesutskottets betänkanden</i>	
1982/83:1 Främjande av mänskliga rättigheter	19
1982/83:2 Situationen i Centralamerika, Uruguay och Chile.	26
1982/83:3 Åtgärder mot militärregimen i Turkiet	41
1982/83:4 Kurdernas situation	46
<i>Socialförsäkringsutskottets betänkanden</i>	
1982/83:3 Socialförsäkringsförmåner till missbrukare	49
1982/83:4 Hjälpmedel till handikappade	56
1982/83:6 Ersättning för sjukresor	61
<i>Kulturutskottets betänkanden</i>	
1982/83:1 Statens stöd till idrotten	61
1982/83:2 En prästtjänst i Bai Bang	67
1982/83:3 Statens heraldiska verksamhet	67
1982/83:4 Viss avgiftsfrihet för amatörforskare	68
1982/83:6 Arbetsgivarorganisationen på kulturområdet	70
<i>Jordbruksutskottets betänkanden</i>	
1982/83:1 Bokskogsodling	70
1982/83:2 Strukturförändringen inom jordbruket	73
1982/83:3 Statligt stöd åt koloniträdgårdsverksamheten	73

Näringsutskottets betänkanden

1982/83:3 Överlåtelse av statens aktier i AB Asea-Atom till ASEA AB :	76
1982/83:5 Internationellt samarbete på råvaruområdet	87
1982/83:6 Export av farliga produkter	87

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1982/83:2 De offentligrättsliga villkoren för svenska medborgare anställda utomlands	87
1982/83:4 Arbetsförmedling	91
1982/83:5 Gemensam nordisk arbetsmarknad	103

Civilutskottets betänkanden

1982/83:3 Huvudmannaskapet för räddningstjänsten, m. m.	106
1982/83:4 Personalresurserna för kontrollen av arbetsgiva:avgifter och källskatt	106

1982/83:33

Onsdagen den 24 november

Kl. 10.00

1 § Val av en riksdagens ombudsman

Företogs val av en riksdagens ombudsman.

Anf. 1 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Valperioden för justitieombudsmannen Per-Erik Nilsson utgår under innevarande kalenderår. Med anledning härav har JO-delegationen berett frågan om val av en justitieombudsman. Samråd har därvid ägt rum med de av partigrupperna utsedda ledamöterna i talmanskonferensen.

JO-delegationen föreslår enhälligt att riksdagen för tiden från valet till dess nytt val har förrättats under fjärde året därefter omväljer Per-Erik Nilsson till justitieombudsman, tillika administrativ chef för riksdagens ombudsmannaexpedition.

Anf. 2 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! I det här valet av justitieombudsman har vi från vänsterpartiet kommunisterna inga avvikande uppfattningar i personfrågan. Men vi vill framföra en synpunkt för framtida JO-val.

På olika områden i samhället eftersträvar man en ökad kvinnlig representation. Uppfattningen att hälften av befolkningen, dvs. vi kvinnor, oftast inte skall ställas utanför viktiga funktioner – bara för att det har varit så hittills – omfattas av allt fler människor. JO-ämbetet får inte vara ett undantag. I dag har vi bara manliga justitieombudsmän. Det skulle vara av stort värde för JO-institutionen om åtminstone en av justitieombudsmännen var kvinna och på så sätt skulle kunna representera den speciella erfarenhet som kvinnor har – detta särskilt som JO:s verksamhet i allt högre grad omfattar områden i samhället där kvinnorna alltmer direkt berörs.

Vpk vill verka för att man vid kommande val av justitieombudsmän gör stora ansträngningar för att bryta den nuvarande ensidigt manliga sammansättningen. Det är klart att det finns väl lämpade och väl kvalificerade kvinnliga kandidater för den här uppgiften. Vi har, herr talman, från vpk

Nr 33

Onsdagen den
24 november 1982

*Preliminär ärende-
plan*

önskat framföra dessa synpunkter, samtidigt som vi ger vår anslutning till förslaget om omval av Per-Erik Nilsson till justitieombudsman.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 3 TALMANNEN:

Valet av en riksdagens ombudsman avser tiden från valet till dess nytt val förrättas under fjärde året härefter. JO-delegationen har föreslagit omval av justitieombudsmannen Per-Erik Nilsson.

Kammaren utsåg – för tiden från valet till dess nytt val förrättades under fjärde året härefter – till

*justitieombudsman, tillika administrativ chef för riksdagens ombudsmanna-
expedition*

justitieombudsmannen Per-Erik Nilsson

2 § Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

3 § Talmannen meddelade att till kammaren inkommit läkarintyg för *Ulla Ekelund*, som var sjukskriven ytterligare under tiden den 1–17 december.

Erforderlig ledighet beviljades.

Talmannen anmälde att *Karl Erik Olsson* (c) även fortsättningsvis skulle tjänstgöra som ersättare för *Ulla Ekelund*.

4 § Preliminär ärendeplan

Anf. 4 TALMANNEN:

Till kammarens ledamöter har i dag utdelats en preliminär ärendeplan för tiden fram till juluppehållet.

5 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1982/83:66 första dels-satsen i hemställen till konstitutionsutskottet
andra dels-satsen i hemställen till kulturutskottet

Beträffande detta ärende hade regeringen föreslagit att riksdagen skulle besluta att motionstiden förkortades till fyra dagar.

Kammaren beslöt förkorta motionstiden till att utgå måndagen den 29 november.

6 § Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1982/83:61 till lagutskottet
1982/83:62 till justitieutskottet
1982/83:63–65 till kulturutskottet
1982/83:66 till finansutskottet

Nr 33

Onsdagen den
24 november 1982

*Lagreglering av
ideella föreningar*

7 § Föredrogs
Justitieutskottets betänkanden
1982/83:1 Avräkning av häktningstid m. m.
1982/83:2 Medverkan av lekmän inom åklagarväsendet

Lagutskottets betänkande
1982/83:1 Räntesatserna i växel- och checklagarna

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

8 § Lagreglering av ideella föreningar

Föredrogs lagutskottets betänkande 1982/83:2 om lagreglering av ideella föreningar.

Anf. 5 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Ideella föreningar kan vara av de mest skiftande slag. Det kan t. ex. röra sig om föreningar för religionsutövning, politisk verksamhet, vetenskaplig forskning, välgörenhet, sällskapsliv och idrott. Det kan också röra sig om fackföreningar, arbetsgivarföreningar och branschsammanläggningar.

Sett från den enskildes synpunkt kan föreningen vara mer eller mindre viktig eller dominerande. Den enskilde kan ha intresse antingen av att bli medlem i föreningen och därefter tillhöra den eller av att stå utanför denna; man brukar tala om positiv och negativ föreningsrätt.

I vår moderata reservation pekar vi just på detta förhållande, nämligen att många ideella organisationer kommit att med samhällets medverkan och stöd få ett starkt inflytande över samhällsutvecklingen, ett inflytande som kan ta sig uttryck i en ren maktposition. I reservationen utvecklar vi detta ytterligare.

Inte desto mindre saknas inom detta vittomfamnande rättsområde normer av grundläggande karaktär som rör sådana elementära ämnen som den enskildes ställning i förhållande till organisationen. Detta anser vi vara en stor brist.

Det har invänts mot oss att det inte skulle föreligga något behov av lagstiftning. Jag har därför till en början gått igenom några domar från högsta domstolen för att få en uppfattning om hur verkligheten ser ut. Verkligheten bör ju äga vitsord. Samtliga rättsfall har gällt uteslutning av medlemmar. Ett

rättsfall gällde uteslutning ur en tandläkarförening, ett annat uteslutning ur en kennelklubb, ett tredje uteslutning ur en fackförening, ett fjärde uteslutning ur en båtklubb och ett femte uteslutning ur en mannekängförening.

I samtliga dessa fall invände organisationen att domstol inte hade rätt och behörighet att befatta sig med saken. Frågan om organisationens förfarande att utesluta medlemmen var en rent intern angelägenhet, som alltså inte kom domstolen vid. I något fall gjorde man dessutom den finurliga invändningen att organisationen saknade rättskapacitet och därför inte kunde uppträda som part vid domstol.

En uteslutning kan vidare grundas på föreskrift i stadgarna. Den enskilde kan då anse sin rätt kränkt genom att organisationens ställföreträdare tillämpat föreskriften på ett oriktigt sätt. Men uteslutning kan också rent faktiskt ske utan stöd i stadgarna – medlemmen avvisas helt enkelt. Förutsättningarna för uteslutning kan alltså skifta från rättslig synpunkt.

En uteslutning kan drabba den enskilde mer eller mindre hårt. I vissa situationer kan den bli helt förödande. I fallet med uteslutningen ur en båtklubb gällde konsekvenserna tillgång till hamn och båtuppläggningsplats, anordningar – för en båtägare så viktiga – vilka sannolikt tillkommit med stöd från det allmänna.

Det är fortfarande oklart i vilka fall den enskilde kan vända sig till domstol för att få frågan om en uteslutnings rättsenlighet prövad. I fallet med båtklubben var domstolarna dessutom splittrade – jag kan hänvisa till Nytt juridiskt arkiv 1970 s. 394. HD:s dom, som upphävde uteslutningen, fastställdes med siffrorna tre mot två. Minoriteten liksom hovrätten ansåg att båtklubben inte kunde fränkännas rätten att själv bedöma huruvida medlem är mindre lämplig att tillhöra klubben eller ej. Att gå till domstol utan att kunna åberopa stöd i lag för sin talan är som att spela på lotteri – det kan gå hur som helst.

Hur kan man mot denna bakgrund påstå att det saknas behov av lagstiftning? Det är den ställning som utskottsmajoriteten intar. Kan det, frågar jag mig, ligga något i det påstående som framförs av Carl Hemström i doktorsavhandlingen Uteslutning ur ideell förening, nämligen att ideella föreningar ofta förlitar sig på klausuler som ger dem möjlighet att reagera då de själva så önskar? Hemström tillägger: Någon rättssäkerhet för den enskilde medlemmen har de ej eftersträvat.

Hur kan man motsätta sig kravet att frågan utreds? I hur många fall har avsaknaden av rättsregler haft till följd att den enskilde inte vågat gå till domstol utan måst tåga i stället? Osäkerheten om gällande rätt har hela tiden drabbat den enskilde medlemmen – inte den mäktiga organisationen. Varför skall just det här området sakna rättsnormer från riksdagens sida?

Det är emellertid inte bara i fall av uteslutning ur en ideell förening som avsaknaden av rättsregler är otillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt. I reservationen pekas på en rad andra frågor där all rättslig reglering saknas. Jag nöjer mig med att omnämna två sådana som jag vet är särskilt elfångda, nämligen negativ föreningsrätt och organisationsklausuler. Det handlar med

andra ord dels om den enskildes rätt att slippa att bli ansluten till ett politiskt parti mot sin vilja, dels om en arbetsgivares skyldighet att anställa endast sådana som tillhör viss arbetstagarorganisation.

Varför motsätter man sig att även dessa företeelser får belysas närmare från rättslig synpunkt?

Är det sammanfattningsvis omsorgen och vakhållningen om organisationernas makt och suveränitet som ligger bakom ståndpunkten att förmena den enskilde medborgaren entydiga och balanserade rättsregler inom hela detta ytterst viktiga samhällsområde?

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 6 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Den motion som vi har att behandla här i dag kan med rätta betecknas som en moderaternas följetong. Den har framlagts och avslagits här i riksdagen ett otal gånger men likt Fägel Fenix återuppstått vid nästa riksmöte.

Vad är det då som är så angeläget för moderaterna, eftersom de återkommer år efter år med samma fråga? Ja, egentligen handlar det om samma sak som valrörelsen i stor utsträckning handlade om, nämligen ett angrepp från moderaternas sida på folkrörelserna, främst de fackliga organisationerna. Det framgår av motionen, där just en facklig organisation utpekas.

Motionen gäller formellt ett yrkande om lagstiftning om ideella föreningar. Under termen ideella föreningar faller en rad föreningar i vårt samhälle alltifrån nykterhetsorganisationer, bridgeklubbar, frikyrkliga föreningar, idrottsföreningar och Röda korset till fackliga organisationer som LO, TCO, SACO/SR och Svenska arbetsgivareföreningen. Just den mycket växlande karaktären på dessa föreningar är den kanske väsentligaste anledningen till att någon lagstiftning om ideella föreningar inte kommit till stånd. Det är nämligen mycket svårt att föra in dessa föreningar under gemensamma regler. Men som alltid när lagstiftning övervägs måste man fråga sig: Finns det ett behov av lagstiftning?

Moderaterna brukar säga att de inte är ett parti som normalt går ut och kräver lagstiftning. Låt mig här konstatera att det varken i motionen eller i något annat sammanhang har visat sig att det förhållandet att vi inte har lagstiftning om ideella föreningar har medfört missförhållanden. Det är också bara en av remissinstanserna som klart tillstyrker en utredning. Detta till trots vill moderaterna ha lagstiftning.

Låt mig också erinra om att avsaknaden av lagstiftning naturligtvis inte betyder att de ideella föreningarna står utanför det rättsliga regelområdet. Så har t. ex. normer för ideella föreningar efter hand utbildats i praxis. Vidare kan en god vägledning erhållas genom analogisk tillämpning av regler från närliggande rättsområden, särskilt lagen om ekonomiska föreningar.

Men det viktigaste är, som också remissinstanserna har framhållit, att föreningsväsendet under lång tid fungerat väl utan lagstiftning och att önskemål om generella regler inte har framställts från föreningarnas sida.

Samtliga remissinstanser utom en har som sagt avstyrkt motionen. Det är mycket tunga instanser som har gjort det. Under sådana omständigheter är det ganska naturligt att utskottet också har kommit till slutsatsen att föreslå avslag på motionen.

Med anledning av att uteslutning av medlem i moderaternas reservation anförs som en motivering för lagstiftning kan konstateras att lagstiftning om ideella föreningar tidigare har övervägts. Redan 1919, och sedermera också 1938, diskuterades utkast till sådan lagstiftning. I båda dessa utkast intogs den ståndpunkten att medlem fick uteslutas ur förening endast om stadgarna medgav detta samt att en stadgelsebestämmelse som medgav sådan rätt "när skälig anledning förelåg", som det hette, borde godtas. Några ytterligare förutsättningar för uteslutningsrätt föreskrevs inte.

Om en förenings rätt till uteslutning skulle inskränkas utöver vad dessa förslag innehöll, skulle det innebära ett angrepp på föreningsfriheten i vårt land. F. ö. är det ju inte heller så, att en medlem enligt gällande rätt är rättlös vid en uteslutning. Domstolarna kan ju pröva om beslutet om uteslutning är fattat på ett formellt och också materiellt riktigt sätt. Allan Ekström har också åberopat rättsfall från högsta domstolen som visar att sådan prövning sker.

Man kan inte komma längre. Eller menar Allan Ekström att man i lag skall ha regler som förbjuder uteslutning?

De ideella föreningarna gör en utomordentligt betydelsefull insats i vårt samhälle. Föreningar som de fackliga organisationerna, hyresgästföreningar, politiska organisationer, Röda korset och idrottsrörelsen – alla dessa föreningar utgör i dag ett omistligt inslag i vår demokrati. Organisationerna fullgör också sina uppgifter med kunskap, insikt och ansvar. Det finns, som jag redan sagt, inga missförhållanden att peka på, och en lagstiftning skulle bara försvåra och krångla till deras verksamhet.

Avslutningsvis vill jag också hänvisa till att stiftelseutredningen och nya arbetsrättskommittén kommer att ta upp frågor som rör ideella föreningars verksamhet. De här utredningarna kommer att avlämna sina slutbetänkanden inom en nära framtid. Sammanfattningsvis, herr talman, finns det ingen anledning att inta någon annan ståndpunkt än den utskottet har intagit, nämligen att avslå motionen. Vi behöver inte någon lag som reglerar de ideella föreningarnas verksamhet i Sverige. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 7 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Stig Gustafssons framställning var skickligt gjord i sig. Något annat hade jag inte heller väntat med hänsyn till hans yrke och bakgrund. Men detta till trots rubbar hans anförande inte bärkraften i mina argument. Styrkan hos oss moderater ligger i att vi brukar ha verkligheten på vår sida. De rättsfall jag refererat talar sitt fullt tydliga språk.

Det pågående lagstiftningsarbetet gör ingalunda en utredning av de ideella föreningarna mindre befogad. låt vara att områdena kanske täcker varandra på någon enstaka punkt. I själva verket är det nog så att man helt enkelt inte

vill ha någon utredning – ämnet är alldeles för känsligt.

Det finns två små ord i utskottets majoritetsskrivning som röjer detta. Jag syftar på orden "bl. a.", nederst på s. 8. Jag citerar den mening i vilken orden ingår: "Ett ställningstagande till frågan om en lagreglering av ideella föreningar bör således alltjämt anstå bl. a. i avvaktan på statsmakternas beslut med anledning av de förslag som stiftelseutredningen och nya arbetsrättskommittén kommer att lägga fram."

Orden "bl. a." är nya i förhållande till äldre skrivning. Kanske är det så som jag ställde frågan i mitt huvudanförande, nämligen att omsorgen och vakthållningen om organisationernas makt och supremati tar över den enskildes, den lille mannens, rätt att få tillgång till entydiga och balanserade rättsregler.

Anf. 8 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Med anledning av Allan Ekströms inlägg skulle det finnas anledning att ytterligare beröra de principiella frågeställningar som tas upp både i motionen och i hans inlägg. Jag skall dock inskränka mig till en punkt.

Moderaterna säger sig värna om skyddet för den enskilde. Det kan man göra i många former. Men vad moderaterna i själva verket vänder sig mot – det framgick inte minst av det senaste inlägget – tycks vara de fackliga organisationernas verksamhet. Det är ingenting nytt. Den enskildes frihet hotas, säger man från moderathåll. Men det är nu liksom tidigare inte den enskilde arbetstagarens frihet man tänker på, när man talar om fackliga organisationer. Nu liksom då är man bara intresserad av det privata kapitalets frihet.

Värdet av fria föreningar på samhällslivets olika områden kan, som jag sade tidigare, inte nog överskattas. En lagstiftning skulle bara bidra till att inskränka denna frihet. Som jag tidigare framhöll har inte ens i motionen påpekats några missförhållanden, som gör det motiverat att vidta denna begränsning av föreningsfriheten. Inte ens Svenska arbetsgivareföreningen stöder moderaterna på denna punkt. Men SAF vet ju också vad det är fråga om.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 226 röster mot 76 för reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Onsdagen den
24 november 1982

*Lagstiftningen
rörande onykter-
het i trafik till
sjöss*

9 § Lagstiftningen rörande onykterhet i trafik till sjöss

Föredrogs lagutskottets betänkande 1982/83:3 om lagstiftningen rörande onykterhet i trafik till sjöss.

Anf. 9 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! I två motioner, den ena från socialdemokraterna och den andra från folkpartiet, yrkas på en skyndsam utredning och en snabb översyn för att vidga nuvarande trafiknykterhetslagstiftning att gälla också till sjöss. Många människor omkommer årligen på sjön, dels genom drunkning, dels också genom olyckor på båtarna och i en del fall häftiga kollisioner. Det gäller både fritidsbåtar och båttrafik i professionell drift. Klart är att antalet olyckor som är alkoholbetingade kraftigt har ökat under senare år. Det är därför som vi motionärer anser att det är rimligt att ha samma krav på nykterhet på trafiken som går på sjön som på den som finns på land. Det finns anledning att tillämpa samma trafikbrottslag också för sjötrafiken.

De här frågorna har behandlats många gånger i riksdagen, inte minst under de senare åren. Går vi hela 15 år tillbaka i tiden ser vi att första lagutskottet år 1967 med anledning av proposition 145 från året före hade uttalat sig i frågan. Då var första lagutskottet inte berett att förorda en promilleregler men förutskickade att frågan inte var slutgiltigt löst utan att saken kan komma i ett annat läge när utredningstekniken utvecklas och övervakningen stärks. Frågan kom upp i riksdagen både 1970 och 1971. Frågan föll framåt då riksdagen beslöt att överlämna motionen till fritidsbåtsutredningen, som i sin tur år 1974 avlämnade sitt betänkande SOU 1974:95. Inte heller fritidsbåtsutredningen förordade en lagstiftning om en promilleregler men kände sig inte alltför övertygad om sitt eget ställningstagande, eftersom man sade att det inte får anses slutgiltigt. Man hoppades att en förbättrad rapportering om båtolyckor skulle ge klarare besked om alkoholens roll.

Efter 1975 har frågan aktualiserats i riksdagen vid fyra tillfällen. Tre gånger har riksdagen sagt nej, och inte heller i dag är lagutskottet för sin del berett att stödja motionskraven.

Herr talman! Vad man än beskyller riksdagen och lagutskottet för, så inte kan det vara att man här har förhastat sig. Utskottet ägnar sig åt att registrera i stället för att aktivera. Utskottet erkänner problemet, men skjuter det ifrån sig än med den ena, än med den andra motiveringen. Det hänvisas till utredningar och till vissa remissinstanser som har varit negativa. Ett annat förtäckt skäl för att inte åtgärda är att hänvisa till att en del fiske- och handelspersonal bor på båtarna.

I trötthetens tecken – eller kanske i brist på engagemang – redovisar utskottet även den här gången ett märkligt argument, framfört av sjölagskommittén, som säger att promillegränsen skulle bli ett problem, eftersom de till sjöss starkt skiftande trafikförhållandena samt skilda slag av fartyg och sysslor ombord ställer olika starka krav i nykterhetshänseende. Man frågar sig: Vad menar utskottet? Är detta en antydning om att man skulle kunna tänka sig att tillåta sjöfart utan att ha krav på helnykterhet i samband med

tjänstgöringen? Vilka är utskottets innersta tankar, när man anger boendet som ett skäl för att inte kräva helnykterhet på arbetsplatsen? Utskottet har visserligen inte framfört detta som eget motiv, men valet av argument som framförts av tidigare beredningar antyder att man i förlängningen med en sådan uppläggning skulle hamna i en orimlig situation.

Antalet båtar i trafik, inte minst antalet fritidsbåtar, har ökat oerhört under de senare åren. Detsamma gäller för båtarnas hastighet – i en del fall har båtarna lika hög hastighet som snabba bilar. Det innebär att farorna ökar i motsvarande grad. Vi vet av erfarenhet från landsvägstrafiken att just alkoholpåverkan leder till många och svåra olyckor. Därför är det ledsamt att behöva konstatera att lagutskottet inte heller den här gången orkade "komma loss" och göra en ny och annan bedömning. Det har ändå skett många förändringar under de senare åren, och man kan i det sammanhanget peka på att den sjölag som återopas är från förra århundradet.

Några övertygande argument för att det skulle vara helt omöjligt att förverkliga kravet på en översyn och utredning har inte framförts. Att hänvisa till svårigheterna att övervaka efterlevnaden är närmast ett uttryck för de obotfärdigas förhinder. Samma skäl skulle ju kunna anföras när det gäller att övervaka trafiknykterheten på land, eftersom det är bara en bråkdel – eller promille, skall vi kanske säga – som går att övervaka. Ändå har lagstiftaren ansett det nödvändigt att ha en sträng trafiknykterhetslagstiftning, eftersom vi av erfarenhet vet att en sådan har en stark normativ inverkan.

När lagutskottet behandlade ett liknande motionsyrkande för drygt ett år sedan fanns en reservation fogad till utskottsbetänkandet. Det var folkpartiets representanter som ställde upp bakom motionskraven på en snabb utredning. Nu finns ingen reservation, bl. a. beroende på att folkpartiet saknar representation i lagutskottet.

Herr talman! Låt mig uttrycka min besvikelse över att inte någon ledamot från något annat parti har varit beredd att följa upp de båda motionerna från folkpartiet och socialdemokraterna. Jag tror att vad det handlar om här är inte *om* vi skall få promilleregler för att stävja onykterhet till sjöss, utan det handlar om *när*. Den tragiska slutsats man möjligen kan dra av lagutskottets passiva hållning är att vi här måste ställa frågan: Hur många människoliv skall offras, innan riksdagen är beredd att ställa sig bakom krav som syftar till att förbättra säkerheten till sjöss?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de båda motionerna 866 och 1232.

I detta anförande instämde Olle Grahn och Kenth Skårvik (båda fp).

Anf. 10 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Det råder inget tvivel om att onykterhet till sjöss är ett problem. Frågan om lagstiftning mot onykterhet till sjöss, innebärande att en promillegräns införs, har prövats av utredningar och i riksdagen och i departement åtskilliga gånger under de senaste 20 åren. Så sent som 1981

prövades frågan i riksdagen, och vi avslög då motsvarande krav som har framförts i de motioner vi nu behandlar.

I fråga om ansvar för onykterhet på fartyg gäller sjölagen. Där stadgas "straff för den som på fartyg fullgör uppgift av väsentlig betydelse för säkerheten till sjöss och därvid är så påverkad av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel att det måste antas att han inte på betryggande sätt kan utföra vad som därvid åligger honom." Straffet kan, enligt de bestämmelser som finns i sjölagen, vara böter eller fängelse upp till högst ett år. Stadgandet är tillämpligt på all sjöfart.

Den här frågan har prövats i olika sammanhang. I början av 1960-talet fanns en kommitté som hette sjölagskommittén. Den funderade på denna fråga men kom till slutsatsen att man inte skulle införa en promilleregulering. Man hävdade att en sådan regel inte skulle vara generell genomförbar för sjöfartens del. Den tidigare talaren har angett att utskottet har sagt att det råder särpräglade förhållanden till sjöss, men det är den kommitténs uttalande. Det står inte för utskottet utan är ett referat av kommitténs betänkande.

Det statsråd som 1966 lade fram proposition beträffande sjölagen tog upp den här frågan. Även han ansåg att starka skäl fanns för att avstå från att införa en promilleregulering. Det starkaste motivet, då som senare, var att en ändamålsenlig blodprovstagning inte kunde äga rum.

I riksdagen har vi behandlat detta problem åtskilliga gånger, och varje gång har riksdagen avvisat förslagen. I huvudsak är motivet att man inte tror att det går att bevaka efterlevnaden av en skärpt lagstiftning. Man anser det inte vara möjligt att klara blodprovstagningen. Som vanligt här i riksdagen har lagutskottet nu föreslagit – eftersom det inte har framkommit några nya omständigheter, inga nya sådana har redovisats i de båda motionerna – att riksdagen fattar samma beslut i anledning av motionerna i år som man har gjort åtskilliga gånger tidigare. Men utskottet trycker nu liksom tidigare på vikten av information om dels innehållet i gällande bestämmelser, dels de stora risker som är förknippade med onykterhet till sjöss. Den uppmaning som vi framför i vårt utskottsbetänkande nu, vilket vi också har gjort tidigare, riktar sig självklart till både de samhällsorgan och de organisationer som måste känna ett ansvar för att informera om dessa viktiga frågor.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Anf. 11 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Utskottets talesman hänvisar i slutet av sitt inlägg till att den ökade informationen skulle vara av värde. Jag vill bara säga att det inte är den punkten vi strider om. Den står inte i något motsatsförhållande till det motionärerna har tänkt sig.

Det omdöme jag avgav – som jag möjligen tyckte var något hårt – att utskottet här uppträder i trötthetens tecken för att inte säga med brist på engagemang i denna fråga, får för min del kvarstå även efter det att utskottets talesman har yttrat sig. Det enda utskottet har att berömma sig av är att riksdagen många gånger har behandlat frågan. Men till det kan sägas att det

inte är utskottets förtjänst. Frågan har väckts genom motioner från riksdagsmän, men utskottet har ändå inte fört frågan framåt.

Martin Olsson tvär sina händer genom att säga att utskottet inte står för en del av de argument som framförts. Utskottet har bara åberopat ett och annat av dessa. Men jag sade i mitt inlägg att valet av utgångspunkt för utskottets resonemang ändå avslöjar hur utskottet har sett på frågan.

Sedan innebär det naturligtvis en stor ihållighet när man säger att det är svårt att klara detta med efterlevnaden. Jag försökte förekomma det talet genom att säga att det faktum att vi bara klarar av en bråkdel när det gäller övervakningen av trafiknykterheten på landsvägar ju inte har lett till att statsmakten sagt att vi inte skall ha en sträng nykterhetslagstiftning när det gäller landsvägstrafiken. Nu när vi har en trafik som tenderar att bli lika tät – åtminstone lika farlig – till sjöss som till lands, så finns det anledning att ha likartade bestämmelser. I sakfrågan har ju inte utskottet sagt någonting som talar mot detta.

Motionärerna har inte för sin del menat att det här förslaget skulle vara omöjligt. Vi begär ju inte att problemet skall vara slutgiltigt löst utan att man snabbt ser över vad som går att göra för att åstadkomma denna ökade trafiksäkerhet, som skulle bygga på ökad nykterhet.

Reservanterna, som i fjol tog upp denna fråga, hade ju också skäl att anföra mot de invändningar som nu lagutskottet med stor envishet upprepar. De sade att när det gäller att åstadkomma en attitydförändring i fråga om alkoholförtäring till sjöss och därmed minska riskerna för allvarliga olyckor väger sådana invändningar mycket lätt. Reservanterna framhåller också att det årligen inträffar många olyckor med fritidsbåtar, varvid personer i alkoholpåverkat tillstånd omkommer. Mot den bakgrunden, och med hänsyn till att antalet fritidsbåtar ökat väsentligt under senare år, finns det anledning att se allvarligt på de problem som alkoholförtäring till sjöss utgör. I likhet med motionärerna ansåg reservanterna att det fanns starka skäl som talar för en skärpning.

Och tror man inte på motionärerna eller reservanterna, så kan man ändå stödja sig på ett och annat statligt ämbetsverk. Konsumentverket förordar för sin del just det som motionärerna är ute efter. Riksdagen har ju heller inte varit främmande för att vara med om detta, även om man i slutändan har värjt sig emot det.

Den fråga jag här till sist kan ställa till utskottet är: Vad finns det för skäl att tillåta livsfarliga färder till sjöss, när det inte accepteras på land? Eller omvänt: Varför skall vi ha så höga trafiksäkerhetskrav på land, men demonstrera ointresse och slapphet när det gäller trafiksäkerheten till sjöss?

Anf. 12 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag är rädd att Elver Jonsson alldeles har glömt bort att sjölagen innehåller klara stadganden om krav på nykterhet för dem som har uppgifter på fartyg. Jag inledde ju mitt förra anförande med att referera vad lagen säger om detta. Vi saknar alltså inte en lagstiftning.

Onsdagen den
24 november 1982

*Lagstiftningen
rörande onykter-
het i trafik till
sjöss*

Om en överväldigande majoritet i riksdagen ganska nyligen – och vid upprepade tillfällen – har avslagit yrkanden i den här riktningen, och man inte i motioner eller på annat sätt har kunnat få fram nya fakta som visar framkomliga vägar för en lagstiftning av detta slag, så är det väl naturligt att utskottet nu kommer med samma förslag till riksdagen som tidigare. Det får inte tolkas som trötthet eller brist på engagemang. Det är snarare så att utskottet har handlat konsekvent, på det sätt som man normalt gör här i riksdagen.

De motionärer som vill ha en lagstiftning bör ju försöka anvisa några vägar som gör att man tror att det finns möjlighet att införa en lagstiftning och kontrollera efterlevnaden av den. Vi måste akta oss för att införa en rad lagar som vi inte har tillräckliga möjligheter att kontrollera efterlevnaden av.

Herr talman! Utifrån de synpunkterna vidhåller vi från utskottets sida att riksdagen bör avslå de båda motionerna även i år.

Anf. 13 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Jag är ledsen om jag har gjort lagutskottet något irriterat genom att tala om att det har varit trötthet och brist på engagemang. Men det man berömmar sig av är ju ändå att vi så många gånger har sagt nej – och därför borde vi väl säga nej ytterligare en gång. Detta sker med reflexmässighet. Martin Olsson talade nu om den sjölag det hela bygger på. I utskottsbetänkandet anges olika årtal för när den sjölagen verkligen beslöts. Läser man det förra betänkandet, LU 1981/82:21, finner man att det där sägs att sjölagen är från 1899. I årets betänkande står det att sjölagen är från 1891. Nåväl, det kanske spelar mindre roll vilket år den tillkom – den härrör i alla fall från förra århundradet. Så långt är det rätt.

Slutsatsen är att lagutskottet ännu en gång har varit alltför passivt när det gäller att ställa sig bakom en översyn och det ganska rimliga kravet att få den här frågan prövad. Martin Olsson talade om att efterlevnaden är svår att klara. Det har dock inte redovisats några skäl för att man skulle ha en annan syn på sjötrafiken än på landtrafiken när det gäller att stävja missförhållanden och säkra en bra trafik. Det handlar ändå ytterst om att rädda ett antal människoliv, och i den delen borde riksdagen göra stora ansträngningar.

Anf. 14 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! För det första vet jag inte om det är tryckfel i årets eller fjolårets betänkande. Är det en siffra som visar fel årtal i årets betänkande kommer det en rättelse, är det i fjolårets är det ingenting att göra åt. Det har dock inte så stor betydelse om sjölagen skulle vara från 1891 eller 1899, eftersom den paragraf vi diskuterar infördes på 1960-talet. Det är alltså inte fråga om en så gammal lagstiftning som det kan förefalla om man utgår från uppgiften om när lagen ursprungligen infördes. Som bekant ändrar vi ju då och då lagar i det här huset.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan, som ställdes mot motionerna 1981/82:866 av Thure Jadedstig och Tyra Johansson samt 1981/82:1232 av Margareta Andrén och Elver Jonsson, bifölls med acklamation.

Nr 33

Onsdagen den
24 november 1982

10 § Föredrogs

Lagutskottets betänkanden

1982/83:5 Efterlevandeskydd för vissa invandrare

1982/83:7 Registrering av varumärken på livsmedel

*Vissa bostads-
frågor*

Vad utskottet hemställt bifölls.

11 § Vissa bostadsfrågor

Föredrogs lagutskottets betänkande 1982/83:8 om vissa bostadsfrågor.

Anf. 15 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Tillsammans med Filip Fridolfsson väckte jag i januari i år en motion angående åtgärder mot bullerstörningar i flerfamiljshus. Runt om i landet förekommer sådana bullerstörningar, ofta förorsakade av hög ljudnivå vid användande av radio, TV och stereo.

Den naturligaste vägen att avhjälpa de här missförhållandena är självfallet kontakt grannarna emellan. Men vi vet att god kontakt i sådana här situationer kan vara svår att etablera. Bristande grannsämja och kanske ibland t. o. m. aggressivitet kan i stället bli följd. Vår uppfattning är också att särskilt äldre människor är de som utsätts för och plågas av sådana här missförhållanden.

År 1960 skärptes byggnadsnormerna för ljudisolering. Det medförde då ett hyggligt skydd, men sedan dess har bilden totalt förändrats. Dagens stereoanläggningar har helt andra dimensioner. Att genom isolering lösa problemen är i dag inte realistiskt. Av experter har kostnaderna i så fall beräknats till uppemot 100 000 kr. per normallägenhet.

Enligt jordabalkens 12 kap. Hyra har hyresgästen att iaktta "allt som fordras för att bevara sundhet, ordning och skick inom fastigheten". Det gäller alla i familjen, inkl. gäster. Om hyresgäst försummar sina skyldigheter och inte rättar sig efter upprepade tillsägelser, kan hyresrätten uppsägas, och besittningsskyddet gäller i så fall inte. Men hur ofta går det så långt? Stort ansvar åvilar här naturligtvis hälsovårdsmyndigheterna. Därtill anser vi att fastighetsägaren skall ha både rätt och, inte minst, skyldighet att bistå den utsatta hyresgästen.

I lagutskottets betänkande 1982/83:8 om vissa bostadsfrågor säger utskottet att det inte anser ytterligare reglering nödvändig men att det i och för sig har förståelse för syftet bakom motionen. Vi får naturligtvis vara tacksamma för den förståelsen, men frågan är om plågade hyresgäster anser det tillräckligt. Självklart bör information och kontrakt vara främsta vägen till förbättringar, men ibland kommer man inte så långt den vägen.

Till försäljarna av dessa anläggningar vill jag rikta en fråga: Är det nödvändigt att marknadsföra dessa med uttryck som "Vi har öppnat en jordbävning", "Det japanska dundret" och "Lyhörda grannars fasa". Det är minst sagt en utmaning mot de människor som känner sig utsatta.

Herr talman! Jag har i dag inget yrkande, men vi kommer naturligtvis att följa frågan om den enskilda människans möjligheter och rätt till vila och avkoppling i sin egen bostad både i de privata fastigheterna och i den s. k. allmännyttan.

I detta anförande instämde Filip Fridolfsson (m).

Anf. 16 SIGVARD PERSSON (c):

Herr talman! Under allmänna motionstiden 1982 väckte jag och andre vice talmannen Thorsten Larsson motion 1981/82:1562 angående fördelning av kostnader vid renovering av balkonger. Motionen har behandlats i föreliggande betänkande nr 8, till vilket jag avgivit ett särskilt yttrande.

I motionen påtalas att renovering av balkonger kan vara mycket kostnadskrävande och ofta direkt påbjuden av myndighet. Vidare anför vi att det i många fall råder olika uppfattningar om huruvida sådan renovering skall hänföras till yttre eller inre underhåll samt hur kostnaderna skall fördelas på fastighetens bostadsinnehavare. Vi hemställer att riksdagen i skrivelse till regeringen begär en skyndsam översyn av i motionen påtalade problem.

Motionen föranleddes av ett påtalat fall inom en bostadsrättsförening som omfattar hundratalet lägenheter, varav sex utan balkong. Föreningens styrelse beslöt att dessa sex bostadsrättsinnehavare inte skulle påföras några kostnader för balkongrenoveringen. Detta beslut rev emellertid föreningsstämman upp och beslöt att alla skulle betala, bl. a. en affärsinnehavare på första våningen som blev anmodad att betala 34 000 kr. trots att han inte hade tillgång till balkong. Stämmans beslut kan inte överklagas, utan talan kan endast föras i civilrättsligt mål.

Utskottet uttalar att det inte vill utesluta att det i vissa fall kan uppkomma problem i bostadsrättsföreningar när det gäller frågan om kostnader för balkongrenoveringar och understryker, att det ytterst ankommer på medlemmarna i en bostadsrättsförening att genom bl. a. bestämmelser i föreningsstadgan reglera hur kostnaden skall fördelas. Tillgång till balkong utgör obestridligen en tillgång för lägenhetsinnehavaren. Ur rättvisesynpunkt bör därför enligt min mening också kostnaderna för renovering åvila den som utnyttjar en sådan tillgång och inte belasta den som inte har en sådan.

Av det relaterade fallet framgår att en majoritet av föreningsstämman kan försätta en minoritet i en besvärlig ekonomisk situation. Detta anser jag vara betänkligt ur såväl rättssynpunkt som social synpunkt, särskilt som det kan röra sig om äldre och mindre bemedlade bostadsrättsinnehavare.

Att i motionen påtalade problem kan uppstå har intc vederlagts vare sig av utskottet eller av utskottet tillfrågade bostadsrättsföreningar. Tvärtom har utskottet – även om hemställan i motionen avstyrkts – uttalat att det inte vill

utesluta att de kan uppstå. Med hänsyn till att frågan om i vilken utsträckning åberopade missförhållanden förekommer inte har kunnat belysas vid utskottsbehandlingen avstår jag från något yrkande. Frågan bör emellertid enligt min mening följas med uppmärksamhet, och den kan komma att behöva aktualiseras på nytt om förhållandena så påkallar.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1982/83:9 Blodundersökning i faderskapsmål (prop. 1982/83:8)

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Främjande av mänskliga rättigheter

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1982/83:1 om främjande av mänskliga rättigheter.

Anf. 17 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! När Sverige diskuterar frågan om mänskliga rättigheter sker detta praktiskt taget uteslutande med anknytning till förhållandena i andra länder. Utrikesutskottet har emellertid i sitt betänkande nr 1 behandlat en motion av Bo Siegbahn, i vilken föreslås att den svenska reservationen till första tilläggsprotokollet till den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna skall återtasa. Utskottets majoritet har inte velat ansluta sig till denna framställning, en uppfattning som inte delas av moderaterna i utskottet.

Europarådets nu aktuella konvention är en av dem som behandlar skyldigheten att respektera föräldrars uppfattning om barnens uppfostran och undervisning, och det finns flera likartade konventioner, bl. a. inom FN och UNESCO.

Den 22 juni 1953 ratificerade Sverige det första tilläggsprotokollet till den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Protokollet innehåller i artikel 2 en bestämmelse av följande lydelse:

”Vid utövandet av den verksamhet staten kan påtaga sig i fråga om uppfostran och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.”

I en reservation till denna bestämmelse förklarades dels att Sverige inte kan medge föräldrar rätt att under hänvisning till sin filosofiska övertygelse för sina barn erhålla befrielse från skyldigheten att delta i delar av de allmänna skolornas undervisning, dels att befrielse från skyldigheten att

Nr 33

Onsdagen den
24 november 1982

*Främjande av
mänskliga rättig-
heter*

delta i de allmänna skolornas kristendomsundervisning endast kan medges för barn med annan trosbekännelse än svenska kyrkans, för vilka tillfredsställande religionsundervisning är anordnad.

Sverige har i det internationella arbetet alltid lagt stor vikt vid de olika konventioner som tar upp frågan om mänskliga rättigheter. Det är alltså i och för sig anmärkningsvärt att vi själva skrivit en reservation som begränsar möjligheten att följa konventionens grundläggande tanke om föräldrars ovedersägliga rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran och en undervisning som överensstämmer med deras religiösa och filosofiska övertygelse.

När Sverige 1963 ratificerade UNESCO-konventionen saknades möjlighet till att avge reservation, eftersom detta var förbjudet i särskild artikel. I denna konvention förklarades det vara väsentligt att respektera föräldrars och andra målsmäns frihet "att på ett sätt som överensstämmer med formerna för landets rättstillämpning tillförsäkra barnen en religiös och moralisk uppfostran i enlighet med deras egen övertygelse."

Den 6 december 1971 ratificerade Sverige dels FN-konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, dels FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Enligt artikel 13:3 i den förstnämnda konventionen förpliktar sig konventionsstaterna bl. a. att respektera föräldrars och förmyndares "frihet att tillförsäkra sina barn den religiösa och moraliska uppfostran, som står i överensstämmelse med deras egen övertygelse". En praktiskt taget likalydande bestämmelse finns också i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

Inget förbehåll gjordes heller här av Sverige mot någon av dessa bestämmelser. I den bakomliggande propositionen - nr 1971:125 - förklaras beträffande den ovannämnda artikeln i konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter följande:

"Det har vid åtskilliga tillfällen framhållits att religionsundervisningen i svenska skolor skall vara objektiv. Denna undervisning kan därför inte anses stå i strid med föräldrars eller förmyndares rätt att tillförsäkra barn den religiösa och moraliska uppfostran som står i överensstämmelse med deras egen övertygelse".

Det var alltså vad regeringen då lade fram.

Tilläggsprotokollet har emellertid en vidare räckvidd än de andra konventionerna, och de frågor om eventuell rätt till befrielse från t. ex. undervisning i historia eller biologi som uppkommit enligt tilläggsprotokollet kan inte på samma sätt aktualiseras enligt de andra konventionerna, eftersom dessa endast berör religiös och moralisk fostran.

Ytterligare en skillnad mellan de olika konventionerna bör nämnas. Tilläggsprotokollet tillämpas av organ som har att tillse att Europarådets konventioner följs. Brott mot konventionerna kan alltså anhängiggöras vid den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna. Frågan för utskottet har vid behandlingen av förslaget bl. a. varit huruvida dessa organ i ett givet fall skulle acceptera argumentet att den nuvarande undervisningen i religionskunskap är sådan att den på grund av sin objektiva karaktär inte kan kränka

några föräldrars religiösa övertygelse. Vi moderater har ansett att så är fallet. Särskilt bör dock understrykas att i de fall undervisningen icke skulle fylla objektivitetskravet måste föräldrar ha rätt att ordna undervisning för sina barn som mer står i överensstämmelse med deras egen uppfattning. Vi är klart medvetna om att ett återtagande av Sveriges reservation till Europarådskonventionen kan komma att innebära att befrielse från religionsundervisning kan komma att aktualiseras i ökad utsträckning. Vi kan dock inte anse att vi i vårt land skulle i högre grad än i andra västeuropeiska länder lägga en press på föräldrar i strid mot konventionens eller tilläggsprotokollets innersta mening.

Om det är utvecklingen mellan 1953 och 1968 mot större opartiskhet i undervisningen i religionskunskap som har föranlett att Sverige kunnat ta på sig en förpliktelse att respektera föräldrarnas övertygelse med avseende på barnens religiösa och moraliska fostran, skulle den logiska konsekvensen också vara att reservationen från 1953 numera skulle återkallas.

Herr talman! Moderaterna i utrikesutskottet har alltså haft en annan uppfattning om värdet av Sveriges reservation till tilläggsprotokollet och vi anser att reservationen bör återtas. Vi har föreslagit detta i reservationen, till vilken jag yrkar bifall.

Anf. 18 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlar utrikesutskottet olika motioner om de mänskliga rättigheterna. I de flesta avseenden är vi helt överens. Det har ställts krav i motioner att Sverige skulle göra kraftfulla insatser rent allmänt i kampen för de mänskliga rättigheterna. Utskottet hänvisar till vad vi gör och vad vi har gjort, inte minst vad Sveriges representanter i Förenta nationerna under föregående år har sagt.

Vi erinrar om att det har gjorts uttalanden om läget i världen rörande mänskliga rättigheter. Men dessutom har man mycket kraftfullt i övrigt tagit upp situationen i enskilda länder såsom Afghanistan, Chile, El Salvador, Guatemala, Iran, Polen, Sydafrika och Turkiet. Vi har sålunda inte ansett att ytterligare uttalanden bör göras nu av riksdagen. Utskottet förelägger därför inte kammaren något särskilt yrkande på den här punkten.

Men i ett avseende har utskottet delat sig, och det gäller det ärende som Ingrid Sundberg nu har redovisat. Jag har ingen anledning att rikta kritik mot den skildring av fakta som Ingrid Sundberg här har lämnat – den är invändningsfri, och jag upprepar den inte.

Sverige har för snart 30 år sedan avgett en reservation till den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Utskottet menar att den reservationen kan fylla en uppgift även nu. Vi vill helt enkelt vara återhållsamma i vårt land när det gäller att möjliggöra befrielse från vissa delar av skolans undervisning. Vi har varit och är fortfarande mycket restriktiva när det t. ex. gäller att befria elever från undervisningen i biologi på grund av föräldrarnas synpunkter på sexualfrågan osv. Vi anser också att det är utomordentligt angeläget att praktiskt taget alla är med i skolans religionsundervisning, som skall var objektiv – en religionsundervisning som

är nödvändig för att vi skall förstå den omvärld vi lever i. Man kan inte förstå vad som händer i t. ex. Mellanöstern, om man inte har kunskap om de folkens religiösa historia och nutida tro.

Man kan invända att detta går bra utan den här reservationen till konventionen, och det är möjligt att det gör det. Utskottet är inte alls kategoriskt på den punkten. Det kan tänkas att det går att klara problemet utan reservationen. Men utskottet säger att det också kan vara möjligt att den behövs som en reserv i sista hand, om det skulle visa sig att det i ökande utsträckning reses krav på befrielse från viss undervisning i skolan.

Herr talman! Detta är motivet till att vi anser att reservationen t. v. bör var kvar. Av det skälet avstyrks det moderata yrkandet. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Anf. 19 TORE NILSSON (m):

Herr talman! Nederst på första sidan i betänkandet skriver utskottet mycket bra:

”Övertygelsen att människan har okränkbara fri- och rättigheter går långt tillbaka i tiden.”

Så får vi veta att det inom Förenta nationerna utarbetades en allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna som antogs 1948. Jag har felaktigt skrivit 1988 i mitt manuskript; kanske blir det då den verkligen börjar gälla.

Rätten till liv, frihet, personlig säkerhet – det är mänskliga drömmar som äntligen skulle förverkligas.

Förbud mot slaveri, tortyr och omänsklig behandling – efter årtusenden av förnedring äntligen en daggryning!

Rätten till yttrandefrihet och religionsfrihet – självklara ting för demokratiskt tänkesätt men sällsynta i världen.

Namnet Förenta nationerna – i praktiken alla världens folk – ingav hopp. Hur många hjärtan kände inte lättnad?

Vad blev det? Vi har 34 års perspektiv nu. Utskottet skriver: ”Mindre än hälften av världens länder har ratificerat FN:s båda grundläggande konventioner.”

Trots förklaringen, trots konventioner och FN-resolutioner är de mänskliga rättigheterna en överklighet inom väldiga områden av vår värld. Tortyr och omänsklig behandling torde vara av en omfattning som överträffar alla tidigare perioders grymhet.

Vad skall vi göra? Resignera? Personligen tror jag att endast kristen tro, grundad på Den heliga skrift, allvarligt och ärligt omfattad av ett flertal, kan göra slut på slaveri och tortyr och förverkliga de mänskliga rättigheterna. Men till dess att detta har skett kan vi i Sverige ännu verka för en förbättring för de drabbade, en lindring för offren, ett tillfrisknande.

Utskottets beskrivning av bakgrunden till och utvecklingen av åtgärder i positiv riktning är väl tydlig och bra, men ger den verkligen hopp om framsteg?

I motion 1981/82:526 av Sven Johansson m. fl. krävs att regeringen i FN

gör ett skarpt uttalande mot tortyr i olika former. Där pekas på att tortyr förekommer i minst 60 länder, att detta är en internationell förbrytelse och att det kanske allra allvarligaste inte är den kroppsliga tortyren utan den psykiska, som vi som försöker följa med vad som händer i världen har sett så många exempel på.

Utskottet delar motionärernas uppfattning och pekar på svenska insatser men tillägger: "Vad som nu återstår är den svåra uppgiften att åstadkomma effektiva tillämpnings- och kontrollföreskrifter ---." Därmed är motionen besvarad.

Jag hoppas på en kraftig svensk insats i framtiden, snar och tydlig.

Jag vill vidare säga några ord om motion 1981/82:1721 om åtgärder för Irans folk. Det är landet som kom ur askan i elden. Schahens period av förföljelser avlöstes inte av den frihet och det lugn som man hade väntat. Utskottet håller i stort med om vad vi framför i motionen. För den som inte har läst motionen vill jag peka på några av dess underrubriker: "Politiska partier utplånas", "Pressen likvideras, radio och TV kontrolleras", "Universitet och högskolor stängs", "Domstolsväsendets upplösning", "Kvinnans situation" – kvinnan på gatan utsätts för attacker om hon inte klär sig som regimen vill.

Allt det här är inte dikt av oss, utan vi har hämtat det från mycket tydligt och väl framställt material, framtaget av dem som verkligen kan förhållandena i landet.

Jag fick ett brev av den 22 november i år där det talas om ytterligare nedslående rapporter från landet. Det gäller förföljelsen av Irans bahaier. Jag har själv ingen sympati för denna riktning då det gäller trosövertygelse, men jag menar att religionsfriheten skall respekteras när det gäller alla samfund.

I brevet talar man om att enligt ett telegram från London har två bahaier avrättats senaste veckan; en har mördats, omkring 1 000 medlemmar har gjorts hemlösa och deras egendom konfiskerats. Bahaiernas möjligheter att livnära sig har ytterligare minskats genom indragningar av deras handelsrättigheter. Barn till bahaier får inte längre tillträde till skolorna.

Det är förhållanden som är helt ofattbara år 1982 för den som nu trots att de mänskliga rättigheterna och konventionerna på det området hade lett till någonting.

Vad kan Sverige göra för Iran? Vi har sagt i motionen – och det grundas på rapporter från dem som haft insyn i landet – att man har tolkat vissa yttranden från svensk sida i vissa sammanhang som om vi i Sverige skulle vara sympatiskt inställda till regimen. Vi är angelägna om att få den uppfattningen motsagd. Jag har fått uppgiften att dementera det.

Vi vill att Sverige skall fortsätta göra sitt yttersta för att humanisera förhållandena. Utskottet utgår från att så kommer att ske. Jag tackar för det. Jag vill vädja till regeringen att inte försumma sin möjlighet att påtala brotten mot de mänskliga rättigheterna i detta fall.

Nr 33

Onsdagen den
24 november 1982

*Främjande av
mänskliga rättig-
heter*

Onsdagen den
24 november 1982

*Främjande av
mänskliga rättig-
heter*

Anf. 20 STURE KORPÅS (c):

Herr talman! Betänkandet är i princip enhälligt. Den moderata reservationen rör problem i utkanten av den centrala frågan "om främjande av mänskliga rättigheter", som betänkandets rubrik lyder.

Ärendets vikt gör emellertid att det rimligen inte bör få passera kammaren så obemärkt som enhälliga betänkanden annars väntas göra.

Eftersom de behandlade motionerna främst frågar efter det, uppehåller sig betänkandet i huvudsak vid arbetet på att förstärka folkrätten inom det här området. Det är angeläget. Men det torde vara så, att om makthavarna inte har viljan att vårda mänskliga rättigheter, hjälper bokstäver och paragrafer inte stort.

Betänkandet redovisar hur Sverige starkare än de flesta andra länder drivit denna fråga i internationella organ. Det är emellertid inte i första hand det som ger oss en stark ställning. Det är att vi själva har en egen tradition på det här området. Den traditionen går långt tillbaka. Det är ett kristet arv, men det är också en del av skandinavisk urtradition. Vad har inte det betytt för friheten och öppenheten i det svenska samhället att stormännen aldrig lyckades kuva bönderna.

Vårt land behövde inte den typ av kamp för bondefrigörelse som Europa i övrigt hade att genomgå och som stora delar av världen ännu inte kommit igenom. Detta är någonting som vi skall vara tacksamma över. Det kan emellertid också leda till att vi mästrar och inte ser problemens djup hos andra. Jämfört med i Sverige, är förhållandena på många håll omänskliga. Det ligger då nära till hands för oss att reagera och att döma. Att värdera land för land, som vi gärna gör, kan ha sina risker. Eftersom vi ändå inte kan ta med alla, kan det lätt uppfattas så att vi godkänner förhållandena i de länder vi inte uttryckligen fördömer.

Detta är ett bekymmer också i riksdagen. Vi behandlar främst förhållandena i länder som aktualiserats i motioner. De kan ibland blunda för omänskligheten i vissa länder, men väl se den i andra.

Vi skall protestera, men det är en allvarlig sak. Även protester kräver kunskap och eftertanke. Vi kan inte hålla på att angripa alla länder, som på detta område fungerar på ett sätt som inte är acceptabelt för oss.

Vi nämner i betänkandet att det enligt den senaste årsrapporten från Amnesty International förekommer kränkningar mot grundläggande fri- och rättigheter i långt över 100 stater. Vi kan inte syssla med alla, men vi måste ta upp de kränkningar som är särskilt omänskliga och förnedrande. Exempel på sådana finns i Iran och Sydafrika. Det finns också särskild anledning att reagera, när ett våldsregemente tar över och driver utvecklingen tillbaka i ett land som har kommit ett stycke på väg. Exempel på det är Chile och Uruguay.

Kränkningar av det som vi uppfattar som mänskliga rättigheter är ofta så förenade med tradition och samhällsliv i ett land, att protester utifrån inte blir förstådda. Inte ens revolutionära processer ändrar självklart på det förhållandet. Så går oberördheten inför fattigas lidanden i många latiname-

rikanska länder säkert tillbaka till förhållandena under kolonisationens och indianutrotningarnas tid.

När vi stödjer befrielseörelser eller radikala regimer i sådana länder får vi ett särskilt ansvar. Där kan vi möjligen påverka förhållandena genom den upprättade kontakten med de nya ledarna. Det är då allvarligt, om vi enögt bara ser på dessas program och inte på deras politik i praktiken.

Sverige har under efterkrigstiden i ökande grad fått kontakt med länder med annan humanitär tradition än vår. Vår främsta möjlighet att påverka dem hade varit att medvetet dela med oss av vår tradition. Det har vi inte velat göra. Envetet har vi inbillat oss att en politisk förändring skulle räcka till. Det finns inte många exempel på att det i sig i längden har förbättrat läget för människor i gemen. När vi sedan med bistånd och på annat sätt fortsatt att stödja dessa regimer, har vi i realiteten ibland accepterat en sådan behandling av människor som borde vara oss främmande. Vi missar att driva frågan om mänskliga rättigheter där vi hade haft de bästa möjligheterna att nå fram.

Detta är en av orsakerna till att det är tvivelaktigt med nuvarande regim- och regeringsinriktade bistånd. Vi hade kunnat använda det för en påverkan. I stället riskerar vi att ge ett alibi för kränkningar av mänskliga rättigheter.

Om vi skall fortsätta med ett långsiktigt bilateralt bistånd, måste vi välja partner mera efter deras förutsättningar att utveckla landet som ett öppet samhälle med allas lika rätt till mänsklig värdighet. Låt mig ta ett exempel. Vår ensidiga satsning på en viss typ av regimer i Latinamerika leder lätt till uppfattningen, att just de representerar vårt idealsamhälle. Därför är det angeläget att vi här åtminstone balanserar med stöd åt ett land med ett öppet pluralistiskt system, som Costa Rica.

Herr talman! Låt oss aldrig blunda för orättfärdigheten. Låt oss protestera där det är särskilt angeläget och meningsfullt, men då med konsekvens. Låt oss inte under några förutsättningar få ett folk att tro att vi stödjer en regim som bygger på våld och undertryckande av människor, vad den än må kalla sig.

Därmed ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 76 för reservationen av Ingrid Sundberg m. fl.

14 § Situationen i Centralamerika, Uruguay och Chile

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1982/83:2 om situationen i Centralamerika, Uruguay och Chile.

*Situationen i
Centralamerika,
Uruguay och Chile*

Anf. 21 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! I utrikesutskottets betänkande 1982/83:2 behandlas alltså situationen i Centralamerika, Uruguay och Chile. Vi hade så sent som i måndags en längre interpellationsdebatt om detta. Det är litet egendomligt att man inom loppet av tre dagar har två diskussioner i samma ämne.

I den debatten tyckte jag att utrikesminister Bodström inte riktigt klargjorde hur Sverige ser på USA:s stora ansvar för blodbadet i området. Tvärtom, utrikesministern gled i sitt svar undan frågan om hur han såg på USA:s ansvar för situationen i Uruguay, El Salvador och Guatemala. Han upprepade Ola Ullstens tidigare ord om att all utländsk inblandning skulle upphöra och insinuerade därmed att de fattiga länderna Nicaragua och Cuba skulle ge omfattande militär hjälp till befrielseströrelserna och till befolkningen i de av de inhemska juntorna styrda länderna. Detta gjorde han, trots att ingen kan vara omedveten om att juntornas makt kan bibehållas endast genom Reaganadministrationens omfattande militära stöd, inte bara med gevär och sådant utan också med helikoptrar, avsedda för ren människoslakt.

Han tog i den debatten inte heller ställning till det faktum att USA nu arbetar huvudsakligen genom bulvaner. Honduras var ett exempel som jag tog upp. Han försökte försvara IDB, trots socialdemokraternas tidigare motstånd och trots vetskapen om att IDB, som Mats Hellström också påpekat, är ensidigt inriktad på just dessa blodbesudlade regimer.

Jag vill bara i korthet upprepa vad jag sade, nämligen att regeringens beslut är en politisk ynkedom, ett svek mot arbetarrörelsens solidaritetstanke och en undfallenhet gentemot krassa kapitalintressen. Eftersom jag vet att Jan Bergqvist – också han tidigare kritiker av IDB – kommer upp senare i debatten, vill jag passa på tillfället att fråga honom om det verkligen kan vara så att hela den socialdemokratiska riksdagsgruppen står bakom kovändningen, står bakom ynkedomen.

Vi får återkomma till IDB. Den berörs ju i och för sig inte i utrikesutskottets betänkanden i dag.

Som jag sade tycker vi i övrigt att utrikesutskottets skrivning är klarare än Lennart Bodströms svar i måndags. Det välkomnar vi från vänsterpartiet kommunisterna. Att sedan moderaterna väljer att ånyo särskilja sig i denna fråga är inget att förvåna sig över. Deras ensidiga hållning och uppknytning till den ena stormakten framstår allt klarare.

Jag tänker alltså inte i första hand upphålla mig vid situationen i Centralamerika utan skall ta upp vårt krav på bojkottåtgärder mot Chile. I vår motion 1981/82:935 framhåller vi särskilt att för motståndet mot den chilenska militärjuntan är den stora enigheten i Sverige för solidaritet med Chiles folk av väsentlig betydelse. Men det krävs att den solidariteten tar sig

uttryck inte bara i ord utan också i handling – på alla områden, inte minst de handelspolitiska.

Vi visar i vår motion på att Sveriges handel med Chile under treårsperioden 1976–1980 har tredubblats och ökar än mer. En fördubbling skedde t. ex. mellan 1980 och 1981. Samtidigt har förtrycket ökat, och allt flera människor har drabbats av den Friedmannska politik som Pinochet-juntan sökt föra till förmån för multinationella storbolag och den rika inhemska bourgeoisien men till nackdel för de breda folklagren, där allt flera lever under existensminimum och där allt flera barn dör av undernäring. Man försöker tysta all opposition, däribland den fackliga, genom att människor kastas i fängelse eller försvinner eller torteras.

De krav som vi har fört fram i vår motion överensstämmer med den plattform som den chilenska landsorganisationen utarbetat och till vilken de progressiva krafterna i Unidad Popular har anslutit sig. Utskottet tillbakavisar nu våra krav mycket kortfattat. Man hänvisar till tidigare utlåtanden och säger att grunden skulle vara att en svensk bojkott är verkningslös, bl. a. till följd av att FN sannolikt inte kommer att besluta om internationella bindande aktioner mot Chile. Man säger att de ekonomiskt inte skulle betyda så värst mycket. Men ökningen av handeln med Sverige visar att så inte är fallet. Inte minst om Sverige går före, kan andra följa efter. Detta skulle få återverkningar på juntan.

Jag skulle vilja fråga utskottets talesman: Vilka initiativ har tagits i internationella och andra sammanhang för att få till stånd en bojkott och isolera Chiles mördarregim? Jag skulle också för vpk:s del vilja ta upp just solidaritetsfrågan. Flera betänkanden från utrikesutskottet kommer att behandlas i dag. Oswald Söderqvist kommer senare att ta upp kurdernas problem och situationen i Turkiet. Det är med besvikelse som jag tvingats konstatera att socialdemokraterna inte längre för en politik, som innebär solidaritet med de förtryckta, med de progressiva krafterna i tredje världens länder. Tvärtom, när man läser dessa utskottsbetänkanden, finner man att SAP i regeringsställning för i stort sett samma politik som tidigare den borgerliga regeringen. Jag frågar: Vart har SAP:s solidaritetstanke tagit vägen?

Anf. 22 JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Sedan mitten av 1970-talet har vpk vid olika tillfällen motionerat om bojkott mot Chile och förbud mot kapitalexport dit. Man har inte motionerat varje år, men praktiskt taget likalydande yrkanden har behandlats i riksdagen då och då. Hittills har motionsyrkandena avslagits, och det är också vad utskottet föreslår i år.

Skälet är framför allt att en handelsbojkott, som motionärerna i första hand tänker sig, strider mot våra internationella åtaganden i GATT. Dessutom är ensidiga svenska sanktioner av typen förbud mot kapitalexport svåra att genomföra och svåra att få verkningsfulla, speciellt när man i FN inte lyckas få ett bredare stöd för själva tanken på att isolera regimen.

Jag yrkar mot denna bakgrund bifall till utskottets hemställan.

Onsdagen den
24 november 1982

*Situationen i
Centralamerika,
Uruguay och Chile*

Men det finns självfallet all anledning att fördöma Chilejuntans brott mot de mänskliga rättigheterna, och vi bör på olika sätt verka i FN och på andra håll för att få en starkare opinion mot dem. Hit kan man räkna alla realistiska förslag om åtgärder som kan innebära effektiva internationella påtryckningar mot regimen i Chile. Självfallet bör Sverige i Världsbanken och andra internationella organisationer försöka motarbeta lån till Chile och andra liknande länder. Vi bör ge ett ökat stöd åt flyktingar. Regeringen bör aktivt undersöka förutsättningarna att tillsammans med andra länder genomföra en samordnad aktion för att bistå offren för förtrycket i Latinamerika. Biståndsramen för sådana insatser bör vidgas.

Det finns alltså mycket att göra, och det förhållandet att de två motionsyrkanden som vpk här för fram avvisas innebär inte någon passivitet.

Att utskottet yrkar avslag på vpk-kraven tror jag ändå att Eva Hjelmström kan förstå bakgrunden till, så att det inte blir nödvändigt att utmåla dem som ställer sig bakom utskottsbetänkandet som personer som inte har någon känsla för internationell solidaritet – det lät nästan så ett tag. Jag vill inte föra debatten bort från Chile, utan jag vill försöka fördjupa den. Men för att göra det vill jag nämna ett par länder, Polen och Afghanistan. Då kan jag konstatera att ingen i Sveriges riksdag har kommit på tanken att motionera om handelsbojkott och liknande mot Afghanistan, om förbud mot kapital-export osv. Att inte heller vpk har gjort det måste det finnas goda skäl för.

Jag vill mana till en viss eftertanke, för en del av de skäl som är bärande när det gäller de exempel jag nämnde kan också ha betydelse i fallet Chile. Om det i FN inte finns ett starkt stöd för själva tanken på att isolera Chilejuntan, är det väldigt svårt för ett land som Sverige att genomföra en ensidig handelsbojkott. Vi bör i FN och på andra håll försöka skapa opinion för en internationell aktion. Kan vi åstadkomma någonting sådant inom FN:s ram, så är det utmärkt, men man måste samtidigt förstå att det bästa sättet att börja aktionerna kanske inte är att införa en ensidig handelsbojkott från svensk sida, utan att det kan vara väl så angeläget att vidta en rad andra åtgärder, bl. a. att arbeta i FN för starkare fördömanden av Chilejuntans brott.

Anf. 23 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Det är beklagligt att behöva konstatera att Jan Bergqvist använder precis samma debatteknik och också samma argument som moderaterna brukar bestå oss med. Han gjorde det i slutet av sitt anförande, när han drog in Polen och Afghanistan i debatten, och i början, när han försökte försvara det ställningstagande som utskottet har gjort. I det ställningstagandet har man använt exakt samma formuleringar som moderaterna tidigare har haft när det har gällt en ekonomisk bojkott av Sydafrika.

I anförandet framfördes också det man skulle kunna kalla ursäkter, dvs. att man på allt sätt skall verka för ett fördömande. Men samtidigt drog Jan

Bergqvist in Världsbanken och IDB i resonemanget och sade att man där skulle rösta emot i frågan om lånen. Men som jag konstaterade häromdagen i min interpellationsdebatt med Lennart Bodström, kan ju ingen vara omedveten om de mycket små möjligheter som Sverige har när det gäller att påverka ställningstagandena i Världsbanken och i IDB. När det gäller IDB noterar jag f. ö. att Jan Bergqvist inte tog upp frågan om huruvida den socialdemokratiska riksdagsgruppen verkligen står bakom den kovändning som har gjorts.

Det är ett faktum att handeln med Chile har ökat kraftigt. Jan Bergqvist hänvisade till att vi väckt motioner i den här frågan ända sedan 1973, och det är helt riktigt. Men vi bedömer situationen än allvarligare i dag, just mot bakgrund av den nära nog fördubbling av handeln som har skett under senare år. Borde inte det oroa Jan Bergqvist och socialdemokraterna?

Anf. 24 JAN BERGQVIST (s) replik:

Herr talman! Det är mycket som är oroande i utvecklingen i Latinamerika och inte minst i Chile. Jag tycker också att det är allvarligt att det i FN har blivit svårare att få ett massivt stöd för de resolutioner om ett fördömande av brotten mot de mänskliga rättigheterna som Sverige har varit med om att arbeta fram. Detta bör leda till att vi på allt sätt ökar ansträngningarna att få fler och fler länder att ställa upp bakom sådana aktioner. Men när det gäller frågan om vilken strategi vi skall använda i det fortsatta solidaritetsarbetet vill jag peka på en viktig skillnad. I fråga om Sydafrika, som Eva Hjelmström nämnde, har vi vidtagit en ensidig svensk sanktionsåtgärd genom att anta lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia. Jag hoppas att vi skall kunna skärpa den lagen. Det har varit en ganska jobbig debatt, och det möter fortfarande motstånd på många håll i Sverige när man ställer krav på en skärpning av den svenska sanktionspolitiken mot Sydafrika. Men den stora skillnaden är att när det gäller kravet på isolering av Sydafrika kan vi få ett starkt moraliskt stöd i FN:s ställningstagande. Där finns ett klart uttalande i den riktningen, även om det tyvärr är väldigt få länder som går från ord till handling. Men det har i alla fall blivit ett klart genombrott för tanken på isolering av regimen i Sydafrika.

När det gäller Chile har de resolutionsförslag om en internationell aktion av sanktionskaraktär mot Chile vilka har funnits i bakgrunden måst dras tillbaka därför att de inte har fått tillräckligt stöd. FN-resolutionen om Chile har fått begränsas till att fördöma brotten mot de mänskliga rättigheterna. Man har inte kunnat ta nästa steg mot en samlad internationell aktion. Det måste också finnas med när vi i det här sammanhanget utformar en strategi för vår solidaritet.

Anf. 25 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Först vill jag yrka bifall till den reservation som finns fogad till utrikesutskottets betänkande 2., eftersom jag tidigare inte har gjort det.

Jag vill ta upp det som Jan Bergqvist sade nyss. Jag är helt överens med

*Situationen i
Centralamerika,
Uruguay och Chile*

honom om det allvarliga i att det är svårare att driva fram den här typen av resolutioner i FN och att det är mycket beklagligt. Jag välkomnar också att det skall bli en skärpning av lagen gentemot Sydafrika. Det tycker jag är bra.

Men beträffande strategin skiljer vi oss åt. Vi är uppenbarligen överens om att Sverige i FN skall försöka driva fram samma typ av bojkott gentemot Chile som den man har beslutat sig för när det gäller Sydafrika. Men vi tycker att Sverige redan nu kan gå längre. Det vi stöder oss på – jag tog upp det i mitt tidigare inlägg – är just CUT:s, landsorganisationens i Chile, krav. CUT har ju sagt att det vill ha ett öppet tillbakavisande av juntans representanter. Man vill ha ett nej till samarbete med diktaturens administrativa, akademiska och politiska institutioner. CUT vill ha nej till varje regeringshjälp, bankhjälp eller lån till diktaturen. Där kommer IDB, Världsbanken och vår medverkan in. Man vill ha ett nej till tekniskt bistånd och total bojkott av all lastning av vapen och ammunition till juntan.

Det vi stöder oss på är uttalanden av i många fall partikamrater till Jan Bergqvist och på de organisationer som ingick i Unidad Popular, innan Pinochet tog makten.

Anf. 26 JAN BERGQVIST (s) replik:

Herr talman! Det finns anledning att lyssna till de här kraven. Sverige har också på olika sätt försökt att arbeta i den riktningen beträffande de krav som Eva Hjelmström läste upp.

Men när vpk kommer till kammaren är huvudkravét en ensidig svensk handelsbojkott av Chile. Det är en mycket långtgående åtgärd. Vi har inte ens kommit så långt att vi diskuterar motsvarande när det gäller Sydafrika. Där har vi ändå nått längst i detta avseende. Dessutom är det inte alldeles ointressant att ett sådant yrkande strider mot våra internationella förpliktelser. Därför menar jag att den strategi som vpk har valt för solidaritetsarbetet inte är den bästa.

Talmannen anmälde att Eva Hjelmström anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 27 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Till utrikesutskottets betänkande nr 2 har moderata ledmöter i utskottet fogat ett särskilt yttrande. Vi har gjort detta som en uppföljning av den kritik vi tidigare i andra sammanhang har riktat mot den del av utrikesministerns tal vid årets generalförsamling i FN som berörde USA:s agerande i Centralamerika.

Situationen i dessa länder är alarmerande. Vi liksom andra är övertygade om nödvändigheten av att motsättningarna i Centralamerika löses med fredliga medel och på ett sådant sätt att en demokratisk utveckling för alla dessa länder säkerställs. Jag vill börja med att understryka detta för att inte få något anfall mot vår inställning till utvecklingen i Centralamerika.

Men en sådan lösning gagnas enligt vår uppfattning inte av ensidiga

uttalanden riktade enbart åt ett håll, eftersom därigenom möjligheterna till överläggningar och förhandlingar försvåras. Utrikesministern gjorde enligt vår uppfattning sig skyldig till sådan ensidighet genom den formulering som fanns i talet. Den amerikanska reaktionen uteblev inte heller. Det kan därför finnas skäl att dels påpeka att det torde vara första gången som USA avger en sådan direkt reaktion på en svensk utrikesministers tal i FN, dels peka på styrkan i reaktionen.

Den amerikanske delegaten Adelman förklarade först att den amerikanska delegationen var chockerad av utrikesministerns uttalanden. Därefter karakteriserade han ett avsnitt i utrikesministerns tal, vilket redovisas i utskottets betänkande, som felaktigt och "obnoxious". Det senare ordet betyder enligt det svensk-engelska skolllexikonet "anstötlig, stötande, förhatlig, avskyvärd och vidrig". Det är knappast tänkbart att uttrycka en reaktion på ett mer kraftfullt sätt, varför det förefaller förvånande att utrikesministern senare påpekat att hans avsikt inte var att stöta sig med den amerikanska regeringen.

Adelman tog i repliken också upp den svenska inställningen till mänskliga rättigheter genom att uttrycka sin oförståelse för det mycket stora svenska stödet till Vietnam, ett land som så totalt undertrycker sina medborgares mänskliga rättigheter och som dessutom håller 200 000 soldater i ockuperade Kampuchea och 30 000–40 000 i Laos. Han påpekade också det anmärkningsvärda i att utrikesministern i sitt tal inte nämde ett ord om ryska ubåtars kränkande av svenska vatten. Givetvis ansåg han att ensidigheten i utrikesministerns tal därmed förstärktes.

Herr talman! Här bör särskilt påpekas de amerikanska insatserna för att valen i El Salvador skulle kunna genomföras i den form som skedde. 200 utländska observatörer tillsammans med 800 journalister från den internationella pressen fanns närvarande, och inga oegentligheter har över huvud taget noterats vid valens genomförande. Att man då från amerikansk sida reagerar starkt mot talet om att hålla vacklande diktaturer under armarna är förklarligt.

Herr talman! Jag har i korthet velat visa på styrkan i den amerikanska reaktionen på utrikesministerns FN-tal och också motivera varför vi moderater tagit avstånd från formuleringarna i talet.

Sverige har, med vårt – låt vara begränsade – bistånd och våra politiska kontakter med de centralamerikanska länderna, ett ansvar för att utvecklingen i dessa länder skall gagna freden och en demokratisk lösning. Det gäller såväl den oroande situationen i fråga om de mänskliga rättigheterna i El Salvador, Nicaragua och Guatemala som nödvändigheten av att förhindra att väpnade konflikter äventyrar den stabilitet som råder i Honduras och Costa Rica. Våra möjligheter att agera i den riktningen underlättas inte av försämrade relationer med en inflytelserik part i de förhandlingar om en fredlig lösning som måste komma till stånd.

Onsdagen den
24 november 1982

*Situationen i
Centralamerika,
Uruguay och Chile*

Anf. 28 JAN BERGQVIST (s) replik:

Herr talman! USA reagerar, och så gör också moderaterna. Det verkade på Ingrid Sundberg som om det var just detta att en stormakt uttryckt kritik som gav moderaterna anledning att spä på med ytterligare kritik.

Det förekommer en massiv amerikansk inblandning i Centralamerika med ett stort och växande militärt stöd, militära rådgivare och militär träning. Det kan kanske finnas anledning att citera vad utrikesministern faktiskt sade i sitt FN-tal: "I Centralamerika har århundraden av förtryck utlöst en revolutionär situation. Det är absurt att påstå att arbetarna, bönderna, studenterna och medelklassen rest sig i Nicaragua, El Salvador och Guatemala därför att någon utländsk makt bett dem göra det. Däremot är det uppenbart att en utländsk makt, Förenta staterna, spelar en avgörande roll när det gäller att hålla vacklande diktaturer under armarna." – Det är ju så. Vi noterar att moderaterna har en annan uppfattning.

Jag skulle vilja passa på och ta upp också en annan sak.

I moderaternas särskilda yttrande talas det om att det råder demokratisk stabilitet i Costa Rica och Honduras. Det kan stämma när det gäller Costa Rica. Men att man tar in Honduras och El Salvador, som nu nämndes, visar hur enögda och ensidiga moderaterna är i sin syn.

På senare tid har Honduras armé, som fått kraftigt militärt stöd från USA, upprepade gånger trängt in på salvadoranskt territorium. Som nämndes i debatten i måndags deltog 2 000 man från Honduras i en operation tillsammans med den salvadoranska armén i norra El Salvador. Detta får moderaterna till en demokratisk stabilitet i Honduras! Det är avslöjande och mycket pinsamt.

Anf. 29 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag noterar att Jan Bergqvist inte berörde bakgrunden till vårt ställningstagande, vilken jag angav vara bl. a. det amerikanska agerandet för att få demokratiska val genomförda i El Salvador. Det var mot bakgrund av de ansträngningarna som vi fann anklagelsen från svensk sida mot USA så oberättigad – jag vill gärna säga detta, eftersom Jan Bergqvist försökte göra gällande att det var den amerikanska reaktionen som fått oss att reagera.

En annan orsak till att vi reagerade var att vi anser att det är självklart att det måste finnas en balans i en svensk utrikesministers framträdande, inte minst i en nyttillträdande svensk utrikesministers första framträdande. Det är därför också självklart att amerikanerna genom sin delegat Adelman påpekade det orimliga i att de enda anklagelser mot stormakter som framfördes – bortsett från att utrikesministern självfallet framhöll kravet på tillgodoseende av de mänskliga rättigheterna i andra länder i världen – var riktade mot väst, i det här fallet USA. Jag förstår att man från amerikansk sida reagerade mot detta. Man reagerade mot det också mot bakgrund av USA:s agerande i El Salvador.

Till sist tog Jan Bergqvist upp Honduras. Det har på vpk-håll blivit mycket populärt att baktala den demokrati – för det är det, relativt sett och för att

vara Centralamerika – som trots allt finns i Honduras och försöka få den regimen att framstå som något slags förlängd arm till USA när det gäller att hjälpa regimerna i de andra länderna.

Jag reagerade mot att Jan Bergqvist enbart nämnde 2 000 soldater från Honduras. Det argumentet framfördes även under debatten i måndags. Deras så att säga medborgerliga härstamning har varken Jan Bergqvist eller någon annan vidrört. Vi vet att det har skett förflyttningar över gränsen. Men att därmed ifrågasätta det demokratiska systemet i Honduras är felaktigt och en eftergift åt vpk.

Jag tycker att Jan Bergqvist och jag kan enas om en sak. När man bedömer demokrati och mänskliga rättigheter i länder som de centralamerikanska får man vara litet tolerant. Och detta av den enkla anledningen att vi inte kan förvänta oss en direkt övergång till ett svenskt demokratiskt system i dessa länder, även om – och i den uppfattningen tror jag vi är eniga – det vore angeläget.

Anf. 30 JAN BERGQVIST (s) replik:

Herr talman! Honduras har visserligen fått en civil regering, men i realiteten är det fortfarande militären som styr landet. Det är det som har kommit till uttryck i de här operationerna. Därför är det rätt fantastiskt att moderaterna i ett särskilt yttrande skriver att det råder demokratisk stabilitet i Honduras.

Det är också fantastiskt att Ingrid Sundberg skildrar situationen i El Salvador så, att det efter det val som de maktavande genomförde på ett från sina utgångspunkter framgångsrikt sätt skulle råda något slags demokrati i El Salvador. Det var det intrycket man fick när man lyssnade till Ingrid Sundberg. I själva verket är det något fruktansvärt som pågår där, och det är beklämmande att Ingrid Sundberg inte annat än i abstrakta ordalag uttrycker sin avsky för och sin upprördhet över detta.

Anf. 31 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag kan tala klarspråk och säga att jag absolut delar Jan Bergqvists uppfattning om situationen i dag i El Salvador. Jag sade också i mitt första anförande att situationen är alarmerande. Men jag sade också att USA har gjort insatser och bidragit till att man i El Salvador genomförde fria val med utländska observatörer, och bara det är trots allt ett stort steg mot en demokratisk utveckling. Jag måste understryka detta, eftersom Jan Bergqvist påstår att jag säger att situationen i dag skulle vara lugn. Valen är genomförda, och det är till stor del USA:s verk.

Talmannen anmälde att Jan Bergqvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Onsdagen den
24 november 1982

*Situationen i
Centralamerika,
Uruguay och Chile*

Anf. 32 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Låt mig först få kommentera meningsutbytet mellan Ingrid Sundberg och Jan Bergqvist.

Moderaterna tar alltså avstånd från ett yttrande i utrikesministerns FN-tal. Och från vilken utgångspunkt gör de det? Jo, de gör det, enligt vad Ingrid Sundberg uttryckligen säger, därför att USA starkt har reagerat mot detta yttrande. Och det är ju fantastiskt. Vilken underdånighet! Det innebär nästan att man först skulle be vederbörande land om lov att säga det ena eller det andra. Det är helt absurt.

Jag tycker det är ett märkligt särskilt yttrande som moderaterna står för. Jag har mycket att invända mot det sätt på vilket den nya regeringen driver utrikespolitik, för något så tveksamt, osäkert och motsägelsefullt som den nuvarande regeringens utrikespolitik har jag aldrig upplevt under min tid som riksdagsledamot. Och jag är djupt bekymrad över att regeringens motsägelsefulla utrikespolitik skadar vårt internationella anseende. Men utrikesministerns uttalande i FN-talet om USA:s roll i Centralamerika är ju med sanningen helt överensstämmande. Han säger att det är uppenbart att en utländsk makt, Förenta staterna, spelar en avgörande roll när det gäller att hålla vacklande diktaturer under armarna. Detta är ju sanningen, och det gäller många centralamerikanska stater. Låt mig bara nämna ett land som exempel, Nicaragua. Hur länge satt inte Somozas förtryckarregerim kvar tack vare USA:s stöd! Att blunda för sanningen är det största misstag som vi kan göra.

Vi ställer sedan kravet att uttalanden från den svenska regeringen inte skall vara ensidiga utan balanserade. Det innebär självfallet inte att det måste finnas balans i varje mening som uttrycks; det är ju en orimlighet. Däremot måste det självfallet finnas balans i ett FN-tal som hålls av en svensk regeringsrepresentant. Jag anser också att denna balans fanns i utrikesministerns FN-tal. Han talade t. ex. om Sovjetunionens brutala övergrepp på Afghanistan, och han gick ordentligt till rätta med de fortsatta övergreppen där. Felet var snarast att utrikesministern efter sitt tal tog tillbaka något av vad han hade sagt om USA och sjabblade till det hela. Men balans enligt moderaternas mening synes innebära att man får kritisera Sovjetunionen men inte USA, och det är orimligt. Balansen i utrikesministerns FN-tal – jag upprepar det – var enligt min mening helt tillfredsställande.

Herr talman! Utskottet har inte tidigare behandlat förhållandena i Uruguay, står det i utskottsbetänkandet. Egentligen är det märkligt att situationen i Uruguay inte förts fram i riksdagen förrän under motionstiden i år, då jag tillsammans med Gunilla André och Ella Johnsson väckte en motion. Vi här i riksdagen måste ju ständigt se till att bevaka och ta upp oförrätter som på olika sätt begås i skilda länder. Det är en viktig uppgift för oss, och vi får inte förtrötta därvidlag.

Den utomordentligt hårda kontroll som regimen i Uruguay utövar i samhället började för åtskilliga år sedan. Undantagstillstånd infördes 1972, och 1973 blev landet en ren militärdiktatur. Några politiska rättigheter

existerar inte. Enligt mångas bedömning är Uruguay det land i Latinamerika där det hårdaste förtrycket råder.

I utskottsbetänkandet uppges att antalet politiska fångar för några år sedan var uppe i 6 000. Det innebär att Uruguay relativt sett har fler politiska fångar än något annat latinamerikanskt land. I dag torde antalet politiska fångar uppgå till 1 200 à 1 500. Enligt uppgifter lever också mer än en tredjedel av landets befolkning i landsflykt.

Jag har tidigare här i kammaren tagit upp förhållandena i Uruguay och berättat om det delegationsbesök som från Sverige gjorts i Uruguay. Det var kommittén för anhöriga till politiska fångar i Uruguay som tog initiativet till detta besök. Syftet var framför allt att studera de politiska fångarnas situation. I delegationen ingick en representant från centerns kvinnoförbund.

I redogörelsen från besöket berättas bl. a. om de fruktansvärda förhållanden som råder för de politiska fångarna i fängelserna, inte minst i kvinnofängelserna. Ingen medicinsk vård ges, och fångarna förvägras att ta emot medicin och vitaminer från anhöriga. Fångarna utsätts också för både fysisk och psykisk tortyr, och godtyckliga bestraffningar sker för brott mot regler som ändras från den ena dagen till den andra.

Utskottet har behandlat vår motion mycket välvilligt och delar vår uppfattning att de politiska fångarnas situation i Uruguay i hög grad påkallar internationell uppmärksamhet.

När det gäller utseende av FN-delegation för undersökning av de mänskliga rättigheterna säger utskottet att det utgår ifrån att regeringen med uppmärksamhet fortlöpande bevakar de möjligheter som kan stå till buds inom FN-systemet i syfte att få till stånd en granskning av situationen i Uruguay. Jag hoppas att detta bevakas noga av regeringen.

Regimen i Uruguay planerar nu att den 28 november genomföra val till styrelserna för de båda partierna Colorados och Blancos. Breda fronten kommer att ställa upp i det valet och rösta blankt. Man arbetar nu för att uppnå en bred uppslutning kring valet, och det kommer också att här i Sverige organiseras val inom den uruguayanska kolonin samma dag. Breda fronten har här begärt att partier och organisationer skall ställa upp och hjälpa till med praktiska arrangemang och som observatörer, och vi bör göra allt vi kan för att stödja de demokratiska intressena.

Jag vill till sist säga några ord om El Salvador och redovisa att ordföranden i El Salvadors kommission för mänskliga rättigheter, advokaten Marianella Garcia-Villas under förra veckan besökte Sverige och bl. a. sammanträffade med kvinnoorganisationerna. Hon berättade då att många unga kvinnor sitter fängslade, t. o. m. flickor i 13–16-årsåldern. Hon önskade att Sverige skulle medverka till att en delegation sändes till El Salvador för att studera förhållandena i fängelserna där.

Det är utomordentligt viktigt att regeringen följer utvecklingen i de latinamerikanska länderna och gör allt för att i FN och andra internationella sammanhang föra de förtryckta folkens talan.

Det är också angeläget att vi humanitärt bistår offren för förtrycket. Jag

*Situationen i
Centralamerika,
Uruguay och Chile*

förväntar mig att regeringen speciellt arbetar för möjligheterna till granskning av förhållandena både i Uruguay och El Salvador genom delegationsbesök i FN:s regi.

Jag yrkar härmed bifall till utskottets hemställan.

Anf. 33 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Vad Ingrid Sundberg här för en stund sedan yttrade om att det skulle ha förekommit demokratiska val i El Salvador och att USA skulle ha verkat för att sådana val har kommit till stånd får inte stå oemotsagt.

De val som ägde rum i El Salvador var visserligen tillkomna med stöd från USA, men det är en riktig beskrivning som utrikesministern gav häromdagen i riksdagen när han sade att den opposition som finns inom FDR saknade alla praktiska möjligheter att delta i valet. Det betyder att det socialdemokratiska partiet inte hade några praktiska möjligheter att delta i valet. Valet var också organiserat på sådant sätt att det fanns inga garantier för att de kandidater som ställde upp för den opposition som finns inom ramen för FDR skulle kunna arbeta.

Detta val har fått till resultat att man har fått en än mer högerextrem regim än tidigare. I valet kunde endast delta höger- och högerextrema partier samt Kristdemokratiska partiet. Efter detta val har förföljelsen också satt in mot det kristdemokratiska partiet, trots att detta parti har tre poster i regeringen.

Det finns också mycket allvarliga misstankar om att valfusk har ägt rum i El Salvador. Det här valet har skett under en tid då ungefär 40 civila människor mördas per dag och då de folkliga organisationerna inte har någon möjlighet att arbeta ovan jord.

Att valet skulle tas till intäkt för att kritik inte skulle riktas emot USA är felaktigt. USA ville ha det här valet i stor utsträckning för att legitimera den regim som fanns tidigare. Om man verkligen hade velat ha till stånd demokratiska val i El Salvador, skulle man ha skapat garantier för demokratiska fri- och rättigheter i landet. Därefter kan val äga rum.

Det som dessutom är allvarligt och som det finns anledning att kritisera är att USA inte stöder en förhandlingslösning i El Salvador, trots att det finns representativa krafter både inom centern och bland de konservativa som vill ta upp förhandlingar med FDR/FMNL. Detta är också orsaken till att man har anledning att kritisera USA i det här läget. Därför finns det goda skäl för det uttalande som utrikesministern gjorde, och det är svårbegripligt att moderaterna intar den här hållningen, om de verkligen vill värna om demokratin i El Salvador och åstadkomma en fredlig förhandlingslösning där.

Anf. 34 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att Hans Görän Francks inlägg bör kompletteras med uppgiften att 92 % deltog i valet. I San Salvador var det långa köer, och människor fick vänta flera timmar på att komma fram till valurnorna. Dessutom – och det tror jag att Hans Görän Franck vet lika väl som jag –

förekom det hotelser mot människor om vad som skulle hända dem om de deltog i valet. Likafullt deltog 92 %. Jag säger inte att detta var något idealiskt val, men det var ändå ett stort steg framåt att detta val kunde anordnas.

Det finns också skäl att peka på vad Hans Göran Franck sade om misstankar om valfusk. Det fanns, sammantaget med de utländska journalistererna, 1 000 utlänningar som på nära håll följde valet. Ingen anklagelse mot genomförandet av valet framfördes – i alla händelser enligt vad som har kommit fram både i undersökningar och i världspressen – till någon av dessa. Men det passar vissa kretsar att göra antydningar om att misstankar om valfusk föreligger.

Herr talman! Låt mig sluta med att citera herr Garcia från Guatemala: Fred kan endast nås genom internationella påtryckningar.

Båda de stridande parterna måste då nås av påtryckningar. Ensidigt är att angripa enbart ena påtryckarsidan. Vilken är den andra, och varför tiger man om den?

Anf. 35 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Det är just det höga valdeltagandet som är föremål för misstankar om att det i själva verket har varit långt lägre, och det kommer säkerligen fram utredningsmaterial som ytterligare belyser detta.

Det är ju märkligt att Ingrid Sundberg tar det höga valdeltagandet på 92 % som ett tecken på att det skulle råda demokrati i El Salvador när hon vet att det här valet har skett under terror. Ca 40 människor har mördats per dag och försvinnandena har ökat i betydande omfattning. Hon vet att det socialdemokratiska partiet inte kan verka. Socialdemokratiska partiets ledare Guillermo Ungo står på de högerextremas dödslista. Och hon borde veta att det socialdemokratiska partiets förre ordförande, som har besökt Sverige, mördades kort tid efter det att han kom tillbaka till landet.

Ingrid Sundberg har en mycket egenartad syn på hur demokratiska val skall komma till stånd. När det är höga procentsiffror i andra delar av världen – exempelvis i den kommunistiska delen, där det kanske blir både 92 och 99 % valdeltagande – reagerar moderaterna. De gör det då i och för sig med rätta, för det är inte ett uttryck för att det hålls demokratiska val när man får fram sådana höga siffror. Men när valen leder till att en högerextrem regim kommer till makten är moderaternas kritik mycket måttligare.

Jag vill sammanfattningsvis säga att moderaterna intar en ensidig hållning till demokrati och fria val. De riktar sin kritik ensidigt mot öst. När odemokratiska val äger rum i den västliga delen av världen är kritiken mycket måttligare. Då är moderaterna mycket villiga att godta även valprocedurer som är ytterligt suspekta.

Onsdagen den
24 november 1982

*Situationen i
Centralamerika,
Uruguay och Chile*

Anf. 36 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag kan visa var ensidigheten finns genom att knyta an till påståendet att terrorn i samband med valet i El Salvador enbart utövades från ett håll. Den verkliga terrorn utövades ju av vänsterkrafterna, gentemot dem som tänkte rösta. Man ville därmed minska valdeltagandet.

Anf. 37 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Det är helt fantastiskt att höra vad Ingrid Sundberg säger om den verkliga terrorn, när det är FDR/FMNL som vill ha en dialog om en fredlig förhandlingslösning. Det är FDR som lägger fram förslag om att man skall få garantier för demokratiska fri- och rättigheter i landet. Att FDR/FMNL sedan, i den terror- och förtryckarsituation som är utlöst av de högerextrema krafterna, måste försvara sig är väl ingenting märkligt. Bakom de många massakrer på civilbefolkningen som sedan militärkuppen för ca tre år sedan har ägt rum i El Salvador – jag har själv besökt landet och kunnat studera situationen – står de högerextrema krafterna, regimen, militären och de halvmilitära styrkorna. Dessa massakrer och förföljelsen i övrigt har krävt närmare 40 000 civila offer efter militärkuppen. Denna väldiga terror borde även Ingrid Sundberg kunna fördöma.

Att det sedan från gerillans sida har begåtts en hel del övergrepp i kampen, i försvaret av bondebefolkningen innebär inte att detta på något sätt skulle vara satt i system. Det är en felaktig beskrivning. Gerillan FMNL eller FDR står inte bakom massakrer av den typ som högerregimen har ansvar för.

Talmannen anmälde att Ingrid Sundberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 38 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag vill säga några få ord, eftersom Ingrid Sundberg angrep vpk i sitt replikskifte med Jan Bergqvist och jag då inte hade möjlighet att ta till orda.

Ingrid Sundberg angrep oss för vår syn på Honduras, som hon kallar för ett demokratiskt land. Jag uppmanar Ingrid Sundberg att studera vad t. ex. kommissionen för de mänskliga rättigheterna har skrivit om den honduranska arméns agerande.

Vi har gång på gång tagit upp och kritiserat vad armén har gjort. Låt mig bara ta ett exempel, som en kvinnlig kristdemokratisk advokat – vars man hade blivit skjuten av dödspatrullerna i El Salvador och vars son hade våldtagits av dem – redan för fyra år sedan refererade för mig.

Hon tog då upp den massaker vid gränsfloden mellan El Salvador och Honduras som senare har blivit så omskriven. När 600 kvinnor och barn försökte fly undan den salvadoranska arméns härjningar och gå över floden till Honduras, stod den honduranska armén på andra sidan och hindrade dem. Barnen kastades upp i luften och spetsades på bajonetter. Kvinnorna sköts ner. Sedan återfanns 400 lik i floden. Detta medverkade Honduras till. Det finns många vittnesbörd på att detta är en helt korrekt beskrivning.

Rapporten kommer alltså från kommissionen för de mänskliga rättigheterna. Det är om detta land som Ingrid Sundberg använder orden demokrati och stabilitet.

Det enda skälet till att Ingrid Sundberg försvarar Honduras är, som Jan Bergqvist tidigare var inne på, det faktum att USA har utsett Honduras till sin bulvan i området. Det är Honduras som skall stävja alla försök till en progressiv utveckling, en utveckling till fromma för de breda folklagren inte bara i El Salvador utan också i grannländerna.

Det har upprepade gånger sagts att moderaterna har en ensidig och enögd syn. Jag tycker att den dessutom präglas av om inte okunnighet så i varje fall en fruktansvärd cynism – för det kan inte vara fråga om okunnighet från moderaternas sida.

Jag är glad att kunna konstatera att moderaterna i denna fråga – bortsett från Chile – återigen står helt ensamma i utrikesutskottet. Ni brukar tala om de fyra demokratiska partierna. Vi har aldrig accepterat detta begrepp, men snart kanske även vi får ta till det. De fyra demokratiska partierna har en syn, moderaterna en annan.

Anf. 39 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag vill ge Eva Hjelmström rätt i att moderata samlingspartiet är det enda parti som har kritiserat Lennart Bodströms tal i FN. Vi står fast vid det, och jag står fast vid vad jag har sagt i mitt anförande här i dag. Det är helt riktigt.

Eva Hjelmström beskyller oss för att ha vissa egenskaper. Jag vill då peka på hur klart det av hennes anförande i dag har framgått hur glidande vpk är i sina formuleringar.

Bara det faktum att USA har velat betrakta Honduras som ett av de mera demokratiska länderna i Centralamerika är ett skäl för vpk och socialdemokraterna att göra vad de kan för att svärta ned den vilja till demokratisk utveckling som finns i landet. De säger t. ex. när de beskriver den också för mig välbekanta massakern att Honduras "hjälppte till".

Vad vi diskuterar i dag här i riksdagen är inte misstankar om valfusk eller om länder har "hjälppt till" eller inte, utan det är fakta – vad som har hänt. Jag skall tala om fakta: Jag är lika medveten som Eva Hjelmström och Hans Göran Franck om att övergrepp har begåtts och fortfarande begås av båda sidor. Men vi försöker att som bakgrund för vad vi säger ha fakta. Vi använder inte sådana glidande uttryck som "har hjälpt till" och "misstankar föreligger". Det är inte tillräckligt som grund för t. ex. en utrikesministers tal i Förenta nationerna. Det tycker jag att det är viktigt att påpeka.

Till slut säger Eva Hjelmström att vår inställning grundas på cynism. Jag tycker att det är cyniskt att varken Hans Göran Franck eller Eva Hjelmström har velat svara på min tidigare framställda fråga. Om man skall trycka på båda sidor, vilket Garcia från Guatemala har sagt, vilken är den andra sidan? Varför tigger man om den? Vem stöder den?

Onsdagen den
24 november 1982

*Situationen i
Centralamerika,
Uruguay och Chile*

Anf. 40 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Det är en litet egendomlig debattordning. I replikskiften angriper Ingrid Sundberg gång på gång andra. Jag vet emellertid inte riktigt hur debattordningen skall vara.

Först till frågan om den andra sidan. Ingrid Sundberg tog upp den saken i slutet av sitt anförande. Vilka är den andra sidan? frågar hon. Jo, den andra sidan i Guatemala, Uruguay och El Salvador är de fattiga bönderna och indianerna, som förtrycks av den inhemska rika bourgeoisie understödd av USA. Att de sedan söker befria sina länder från dessa utsugarregimer är inte att förvåna sig över. Vi sluter helhjärtat upp bakom deras försök i den vägen.

Sedan till frågan om Honduras. Vi har aldrig sagt att Honduras inte skulle vara demokratiskt bara därför att USA betraktar landet som sin bas i området. Vi har kritiserat Honduras, därför att det är tillräckligt svart som det är. Jag kan också peka på att gamla Somozaanhängare i dag gör råder in i Nicaragua från honduranskt område. Tidigare har här nämnts att den honduranska armén tillsammans med den salvadoranska anställer massakrer inne i El Salvador. Ingrid Sundberg kan väl ändå inte förneka fakta. 40 000 människor, däribland många kvinnor och barn, har mördats under de senaste åren. Jag vidhåller att detta är cyniskt.

Anf. 41 STEN STURE PATERSON (m):

Herr talman! Vi är alla medvetna om de övergrepp när det gäller mänskliga rättigheter som begås inte minst i Centralamerika. Men det finns fakta också i det sammanhanget. Ett faktum som här inte diskuterats utifrån saklighets-synpunkt och utifrån logikens lagar är att 92 % av befolkningen i El Salvador har röstat – ett 92-procentigt valdeltagande alltså. Jag vände mig till de vänsterkrafter som här vill förringa betydelsen av detta. Är det – med utgångspunkt i detta 92-procentiga valdeltagande – möjligt att man röstar på det sätt som man bevisligen har gjort och därmed stöder dem som själva begår övergrepp mot sina väljare? Jag tror inte att så kan vara fallet.

Det är berättigat att man sätter sig ned och noga och eftertänksamt funderar över den frågan.

Anf. 42 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag skulle faktiskt vilja be Ingrid Sundberg eller någon annan representant för moderata samlingspartiet att göra ett förtydligande. Som jag upplever situationen har Ingrid Sundberg här sagt saker som är rätt häpnadsväckande. Hon säger att moderaterna tar avstånd från ett yttrande i det svenska FN-talet, därför att USA så starkt har reagerat mot det. Jag menar att det är ett avsteg från vad vi här i Sverige i alla fall hittills varit eniga om, nämligen att utifrån vår neutralitet och alliansfrihet driva en aktiv utrikespolitik, där vi bl. a. anser oss ha möjlighet att kritisera olika länder för deras agerande. Därför är Ingrid Sundbergs uttalande mycket förvånande.

Jag vill vidare erinra om att den tanke som framförts av Ingrid Sundberg

inte återfinns i det särskilda yttrandet. Är Ingrid Sundbergs yttrande att betrakta som ett avsteg från den eniga och aktiva utrikespolitik som vi hittills har bedrivit?

Anf. 43 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag får be Gunnel Jonäng att läsa i protokollet. I mitt huvudanförande, som jag har framför mig i manuskriptform, redogjorde jag bl. a. för den inställning som vi har till USA:s agerande i El Salvador. Jag uttalade mot bakgrund av detta betänkligheter mot utrikesministerns formulering i talet. Därtill kommenterade jag utrikesministerns reträtt efteråt, i samband med den uttryckta förvåningen över att reaktionen från USA:s sida hade varit så stark. Jag citerade ordagrant vad den amerikanske delegaten Adelman hade sagt i FN.

*Åtgärder mot
militärregimen i
Turkiet*

Anf. 44 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Som jag – och uppenbarligen också Jan Bergqvist – uppfattar detta, angav Ingrid Sundberg som motiv för moderaternas kritik av FN-talet USA:s starka reaktion på detta tal. Det är fortfarande ett häpnadsväckande uttalande.

Anf. 45 JAN BERGOVIST (s):

Herr talman! Det gäller det som Sten Sture Paterson sade om valdeltagandet. Den fråga som man kan ställa till honom är helt enkelt: Vilka slutsatser drar Sten Sture Paterson av att valdeltagandet i öststaterna ligger på 98–99 %?

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 16 för reservationen av Bertil Måbrink.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

15 § Åtgärder mot militärregimen i Turkiet

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1982/83:3 om åtgärder mot militärregimen i Turkiet.

Anf. 46 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det har gått snart två år sedan militären tog makten i Turkiet. I det utskottsbetänkande som vi nu har att behandla är alla i stort sett överens om den turkiska juntans rätta karaktär och vad den står för. Det behövs inte några ytterligare långa beskrivningar eller uppräknningar av det som har sagts

*Åtgärder mot
militärregimen i
Turkiet*

i den vägen i våra motioner och i detta utskottsbetänkande.

Det är dock en öppen fråga om förföljelserna och det godtyckliga våldet har minskat i Turkiet. Massrättegångar pågår fortfarande mot fackföreningsfolk och mot den kurdiska minoriteten, som vi skall återkomma till i nästa ärende.

Vi har nyligen i svensk press och svensk television fått ta del av direktrapporter från advokater och journalister i Turkiet, som har lyckats komma ut ur fängelse och tortyrkammare och vittnat om hur det hela gått till. Den advokat som vågar ställa upp och försvara den anklagade råkar själv ofta mycket illa ut.

Juntan har genomfört ett arbete med att ta fram en ny konstitution, och en folkomröstning om denna har ägt rum, som också nämns i utskottets betänkande. Konstitutionen har kritiserats mycket hårt internationellt, och jag har inte någon avvikande mening gentemot den som anförs av utskottet. Denna konstitution bygger, liksom många tidigare turkiska konstitutioner och grundlagar, på paragrafer som är direkt hämtade från Mussolinis fascistiska Italien på 1920- och 1930-talen. Det har vi påtalat tidigare här i kammaren.

För fackföreningarna gäller ett klart korporativt system, där fackföreningarna knyts upp till den styrande juntan och, naturligtvis, till de företag där de skall få verka med mycket begränsade rättigheter.

Det är alltså bra, det vill jag konstatera än en gång, att det nu uttalas ett klart fördömande från den svenska regeringen via den svenska riksdagen. Det tog en viss tid – ungefär så här dags på året för två år sedan – innan den dåvarande borgerliga regeringen och dess utrikesminister kunde komma fram till den slutsatsen. Det förekom ordvändningar som att man först måste avvakta den turkiska juntans verkliga karaktär, t. ex. Jag är glad för att vi har passerat det stadiet och att det nu inte är någon som tvekar om den turkiska juntans verkliga karaktär.

Men det återstår alltså fortfarande att bistå oppositionen i Turkiet, att bistå dem som drabbas av förföljelserna. På den punkten måste man efterlysa mer konkreta och bestämda åtgärder från Sveriges sida, och det är vad vi har velat göra med vår motion.

Det talas här om Sverigs agerande i Europarådet, och vi tycker från vpk att det har varit mycket bra. Anita Gradin, som i många fall har företrätt Sverige i de här ärendena, har gjort ett mycket förtjänstfullt arbete i Europarådet. Det som har gjorts där har varit bra, och det arbetet måste naturligtvis fortsätta – vilket också sägs i utskottets betänkande. Man måste bevaka vad som händer, driva på i Europarådet och försöka få till stånd ytterligare åtgärder mot juntan.

Jag vill också – även om det inte behandlas här i dag – ytterligare en gång påminna om det tredje yrkandet i vpk:s motion, som vi redan har behandlat tidigare, nämligen att Sverige snarast bör dra in de 20 miljonerna som avsatts till biståndsmedel. Vi får se vad som kommer att sägas i biståndsdelen av budgetpropositionen när statsbudgeten läggs fram vad gäller avsättning av

pengar på katastrofanslaget för Turkiets räkning. Det är dags att den posten stryks.

Men vi har i vår motion också krävt att Sverige skall verka för att ta upp Turkietfrågan i FN. Utskottsmajoriteten hänvisar här till att detta har nämnts i utrikesministerns tal. Det var förtjänstfullt, men det räcker alltså inte. Nu har vi sett att arbetet i Europarådet ännu inte har lett till några konkreta resultat. Det är således dags att föra upp även den här frågan i andra internationella fora, och då naturligtvis i större sammanhang i FN – och inte bara i tal inför generalförsamlingen.

Argumentet att det inte kan vara ändamålsenligt – som det uttrycks av utskottsmajoriteten i betänkandet – att Sverige tar upp frågan i FN kan inte accepteras. Vi måste naturligtvis aktualisera frågan om vi anser att de mänskliga rättigheterna förtrycks i Turkiet. Den här inställningen återkommer i många sådana här sammanhang. Det sägs då att det inte finns möjlighet att ta upp en viss fråga, att det inte finns underlag. Men om nu utskottets majoritet anser att det finns anledning att beröra situationen i Turkiet i olika internationella fora, så bör man också gå litet längre och verkligen ta upp frågan i olika FN-organ och naturligtvis också inför kommissionen för mänskliga rättigheter. Detta återkommer vi till när det gäller kurdfrågan, som ju är direkt akut.

Vi har beträffande yrkande 1 i vår motion ansett att de ståndpunkter som har tagits är till fyllest. Vi tycker att det är bra att det nu klart sägs ut vad Sverige tycker om den turkiska juntan. Men vi anser fortfarande att vårt andra yrkande om att Sverige skall gå vidare, vidga påtryckningarna utöver agerande i Europarådet och föra det ut i FN kvarstår. Därför yrkar jag bifall till reservationen.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 47 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Det som sker i Turkiet nu och som har skett de senaste två åren är allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna. Det kommer dagligen bud till oss som berättar om detta. Det finns inget försvar för vad den turkiska militärregimen har gjort mot turkiskt folk de här åren. Vad det nu handlar om är hur Sverige mest praktiskt skall kunna medverka till att förhållandena blir bättre. Det sker enligt utskottets uppfattning – jag är för min del personligen ytterst övertygad om det – genom Europarådet, som har ett särskilt organ och en särskild kommission och också en domstol för de mänskliga rättigheterna. Europarådsdelegationen har, som Oswald Söderqvist sade, redan från allra första början starkt engagerat sig, och alla partier har varit lika engagerade. Någon har haft i uppdrag att driva frågan. Alla har på ständigt återkommande delegationsmöten uttalat sig för aktiv verksamhet emot den turkiska militärregimen.

Det tog en viss tid innan regeringen anhängiggjorde frågan inför kommissionen för de mänskliga rättigheterna. Jag har, fru talman, ingen

Onsdagen den
24 november 1982

*Åtgärder mot
militärregimen i
Turkiet*

anledning att försvara den borgerliga regering som vi hade de två senaste åren. Men det finns ju ett motiv – och jag vill gärna framföra det – för att det tog så pass lång tid. Det var ganska meningslöst att endast Sverige anmälde frågan för kommissionen för de mänskliga rättigheterna. Det skulle ha varit helt utsiktslöst när det gäller att nå framgång. Därför höll man på att arbeta ganska länge för att få andra länder att också engagera sig. Det lyckades så småningom. Det var segt när det gällde att få de andra staterna att engagera sig. Det betraktades av oss som en viktig framgång när vi fick flera andra länder – Danmark, Frankrike, Nederländerna och Norge – att ställa upp. Inte minst att Frankrike ville vara med betydde väldigt mycket.

Nu får det här ärendet löpa i kommissionen för de mänskliga rättigheterna. Jag är helt övertygad om att resultatet av det arbetet bara kan bli ett, att det noteras att Turkiet bryter mot de mänskliga rättigheterna. Detta kommer så småningom att leda till Turkiets uteslutande från Europarådet.

Något annat forum där vi kan nå faktiska resultat finns tyvärr inte. Av det skälet menar utskottets majoritet att det f. n. bör räcka med det som nu sker. Vi har ju ändå genom utrikesministern så sent som i höstas klart markerat avståndstagandet när det gäller händelserna i Turkiet. Lennart Bodström sade att våra protester gäller också för militärdiktaturens Turkiet, där de politiska partierna förbjuds och fackföreningar hindras att verka fritt. Regimens motståndare utsätts för massarresteringar och skenrättegångar.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 48 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Jag konstaterar ytterligare en gång att vi i den här frågan nu i stort sett är överens. Jag har redan tidigare sagt att det är tillfredsställande att det nu inte finns någon som helst tvekan när det gäller Sveriges fördömande av regimen i Turkiet. Den tvekan jag talade om, och som egentligen inte hör till den här debatten, var kanske inte tvekan att börja arbeta och ta kontakt med andra länder, utan det var tvekan att gå ut här i Sverige från den borgerliga regeringens sida och klart uttala fördömandet. Det hade en svensk regering kunnat göra, och den hade kunnat fortsätta att försöka få till stånd ett bredare samarbete när det gäller aktionerna i Europarådet.

Jag beklagar däremot att man den här gången inte har velat sträcka sig längre och föra upp frågan på ett högre internationellt plan, dvs. i FN. Man erkänner ju sakens vikt genom att utrikesministern tog upp frågan i sitt tal i FN. Det var bra, som jag redan har sagt. Men från vår sida anser vi att man måste driva den här frågan vidare, därför att konkreta resultat, trots allt förtjänstfullt arbete som lagts ner i Europarådet inte har uppnåtts. Man har inte kunnat konstatera någon förbättring av situationen i Turkiet. Man har inte kunnat se att general Evren och hans regim har tagit något intryck av den internationella opinion som har kommit till uttryck i Europarådet. De kanske gör det så småningom. Men det fordras alltså enligt vår uppfattning ytterligare åtgärder, och därför vidhåller vi vårt krav att frågan bör tas upp i FN, inte bara i tal, vilket har gjorts. utan också i andra sammanhang.

Anf. 49 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Om frågan skulle aktualiseras på annat sätt i FN, finns det uppenbarligen mycket stora risker för att en majoritet går emot och att vi förlorar. Det kommer då att tolkas som en seger för militärjuntan i Turkiet. Det vill vi undvika, och av det skälet bedömer vi att den för dagen enda praktiska möjligheten att nå resultat är att arbeta inom Europarådet.

Anf. 50 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det förhållandet att Sverige ibland i FN har stött förslag som blivit nedröstade har ju inte betytt att beslutet tolkats som en seger för den andra sidan. Sådana förslag har förekommit, och sådana uppfattningar har drivits. Därför tycker jag inte att det är något relevant argument, att man bara därför att man inte första gången nådde ett positivt resultat skall avstå från att verka. Det finns uppenbarligen en mycket stark internationell opinion. Och även om vi skulle förlora i FN i en första omgång, tror jag inte att det skulle räknas militärjuntan i Turkiet till godo, annat än av dem som alltid och under alla förhållanden kommer att stödja den. Deras uppfattning kommer vi inte att kunna ändra, även om vi i FN får en majoritet för att fördöma militärjuntan i Turkiet.

Anf. 51 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Påståendet att det finns en stark internationell opinion mot den turkiska militärregimen är icke underbyggt, Oswald Söderqvist. Det var så svårt, som jag tidigare sade, att det tog ett par år innan vi ens fick några europeiska länder att ställa upp i kampen för de mänskliga rättigheterna i Turkiet. Det blev till slut fem länder som gjorde det, medan en lång rad europeiska stater, bl. a. Västtyskland, har vägrat att vara med och ställa upp för kravet att Europarådet skall agera.

Det är inte så lätt, och därför upprepar jag att vi skall handla praktiskt och ta de steg vi kan ta för att nå resultat så fort som möjligt.

Anf. 52 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Jag vill inte alls påstå att det är lätt – på den punkten håller jag visst med utskottets talesman. Jag är väl medveten om att det är mycket stora svårigheter med att få fram sådana här resolutioner och att få statsledningar att ställa sig bakom dem. Men visst finns det en internationell opinion. Hur stark den är kan vi diskutera – den kanske inte är så stark att vi direkt kan få ett majoritetsförhållande i exempelvis Europarådet. Om man skulle föra upp frågan i FN, bedömer jag det så att omröstningsförhållandena där kanske skulle vara mycket mera positiva än de är i Europarådet när det gäller ett fördömande av juntan i Turkiet. I FN är det ju, som alla inser, en helt annan sammansättning av medlemsländer än i en ensidig europeisk gemenskap. Därför tror jag fortfarande att det skulle gå att väcka en mycket stark internationell opinion i FN för att fördöma den turkiska juntan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 16 för reservationen av Bertil Måbrink.

16 § Kurdernas situation

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1982/83:4 om kurdernas situation.

Anf. 53 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det är nu ganska precis tre år sedan som vpk tog upp den kurdiska frågan första gången här i den svenska riksdagen genom en interpellation. Sedan har vi följt upp denna med motioner under de efterföljande åren, som också nämns i utskottsbetänkandet. Vi fick väldigt positiva gensvar i ord när vi började ta upp kurdernas sak. De utskottsbetänkanden som det hänvisas till och de två föregående årens debatter visar ju klart att man höll med oss i ord.

Jag tror att dessa debatter på ett mycket bra sätt ökade kunskapen om den kurdiska befolkningsgruppens förhållanden och de mycket hårda villkor som kurderna är utsatta för i de länder de bebor. Det är ju inte bara Turkiet, Iran och Irak som vi har berört i vår motion den här gången. Kurderna finns i många andra länder: i Syrien, i Libanon och i begränsad omfattning också i Sovjetunionen.

Som vi har framhållit många gånger tidigare är kurderna en mycket stor folkgrupp på ca 20 miljoner – det finns litet olika uppgifter, men det pendlar däromkring – som har varit – jag vill gärna betona har varit – mer eller mindre bortglömd i de internationella diskussionerna. De har varit oerhört förtryckta och oerhört förföljda.

Vi talade om Turkiet för några minuter sedan. Där finns ju den största gruppen av kurder, och där utgör de inte någon liten minoritet utan en mycket stor minoritet. De har ända sedan första världskriget, när det ottomanska väldet styckades sönder, varit utsatta för en oerhört hård repression och förföljelse i Turkiet. Den stora folkslakten på den kurdiska minoriteten genomfördes av Kemal Atatürk omkring 1925.

Vi har alltså fått lära oss litet mer om kurderna. I det första utskottsbetänkandet för två år sedan tog utskottet förtjänstfullt fram mycket bra bakgrundsbeskrivningar, och saken har sedan kommit upp på ett helt annat sätt än tidigare i press och i den allmänna diskussionen.

Men när vi kommer till de konkreta åtgärderna har ingenting hänt. Därför har vi ansett oss tvungna att återupprepa vår motion. Vi kommer självfallet att göra det om igen i januari. Som vi har konstaterat både i årets motion och tidigare, har nämligen utvecklingen i Västasien medfört att förhållandena

verkligen har förvärrats för denna folkgrupp. Det är inte bara militärjuntan i Turkiet i och för sig som har medfört ökat tryck på kurderna. Jag talade om massrättegångarna i Diyarbakir i ett tidigare anförande, när vi diskuterade Turkiet. Det är så gott som enbart kurder som ställs inför rätta i de östra delarna i Turkiet – helt naturligt, därför att i östra Turkiet utgör kurderna majoriteten av befolkningen. Alla försök av dem att hävda sin nationella identitet, att få tala sitt eget språk osv., undertrycks väldigt hårt. Men det gäller inte bara Turkiet. Den välkända konflikten mellan Irak och Iran har naturligtvis också medfört att kurdernas situation i gränsområdena mellan de två länderna har blivit ytterligt förvärrad. När det gäller Iran kan man tala om ett krig inuti kriget, som förs av regimen i Iran mot den kurdiska befolkningen. Det är likadant i Irak; något bättre i Syrien och Libanon.

Vi återkommer här till precis samma frågeställning som i det förra ärendet. Vi i vpk tycker att det är bra med dessa positiva uttalanden, och det är bra att man nu klart och tydligt liksom tidigare – den här gången dock utan några som helst undanflykter och omskrivningar – ställer upp på att man måste fördöma behandlingen av den kurdiska befolkningsgruppen i de olika länderna.

Men vi har också velat att man på nytt skall väcka frågan inför FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Det har ju talats mycket om detta i dag, och här har vi samma problematik igen. Utskottsmajoriteten säger också här att det är mera till skada än till nytta om det inte finns några förutsättningar för att få ett omfattande stöd i FN. Detta tror jag – till skillnad från det fall som vi diskuterade i förra ärendet om Turkiet – är korrekt. Det kan vara ganska svårt att få en omfattande internationell opinion att ställa upp bakom den kurdiska befolkningen.

Jag vill samtidigt framhålla att detta inte kan få oss att avstå från att försöka driva denna fråga. Det svenska parlamentet var först av alla parlament i världen att ta upp denna fråga. Det har väckt uppmärksamhet. Ansatser – troligen kommer de att medföra resultat – att ta upp frågan förekommer i norska stortinget. En grupp i England jobbar ganska intensivt för att främja den kurdiska befolkningens krav. Därför anser vi att kravet i vår motion att Sverige skall engagera sig för kurderna och föra upp deras fråga inför FN:s kommission för mänskliga rättigheter är i högsta grad aktuellt.

Det vore från den internationella solidaritetens synpunkt mycket bra för Sverige, om vi tog detta initiativ. Risken för bakslag får enligt vår mening inte avhålla Sverige från att verka. Vi får inte släppa denna fråga, utan vi bör fortsätta att hålla debatten om förtrycket av kurderna i gång. Vi bör också enligt kravet i vpk:s motion se till att frågan tas upp i den enda instans som finns, nämligen FN.

Alla kurdiska organisationer – såväl de som förekommer i de olika länder där det finns välorganiserade partier av olika färg och andra sammanslutningar, som verkar för medborgerliga fri- och rättigheter för kurderna, som de grupper som har varit tvungna att emigrera och finns i mycket stort antal i Västeuropa, framför allt i Västtyskland men även här i Sverige, där vi har en omfattande och snabbt ökande grupp av turkiska invandrare – önskar att

Sverige skall agera i denna fråga, ge den ytterligare belysning och skapa opinion mot förtrycket av kurderna i dessa stater.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 54 SÖREN HÄGGROTH (s):

Fru talman! Det är en dystert bild som kammarens debatt under förmiddagen redovisar när det gäller efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna i olika delar av världen.

Det yrkande som förs fram i motionen angående kurderna är inte något nytt yrkande för utrikesutskottet. Under de två senaste riksmötena har utskottet behandlat liknande yrkanden. Vid dessa tillfällen har utskottet utförligt redovisat kurdernas situation i Turkiet, Iran, Irak, Syrien, Sovjetunionen och Libanon.

I sitt betänkande 1981/82:7 anför utskottet att man delar motionärernas uppfattning att kurderna i några av sina hemländer ofta utsätts för förföljelse och diskriminerande behandling. Dock är deras situation inte likartad i de sex länder där de huvudsakligen bor. Det är emellertid viktigt att påpeka kurdernas väldigt stora svårigheter att ge uttryck för sin nationella särart. Några faktorer som ytterligare har försämrat förhållandet är militärkuppen i Turkiet, revolutionen i Iran och kriget mellan Iran och Irak – omständigheter som motionären har påpekat i sitt anförande.

Utskottet menar att det är angeläget att följa kurdernas situation och verka för att medborgerliga, politiska och kulturella rättigheter tillförsäkras kurderna. Utskottet menar också att övergrepp mot kurderna måste fördömas på samma sätt som övergrepp mot andra folkgrupper ute i vår värld.

Med dessa tidigare och nuvarande deklARATIONER finns det inget skäl att bifalla det första krav som framförs i motionen.

Fru talman! Det finns, som jag sade, inga skäl för riksdagen att ånyo aktualisera frågan om kurderna och ett fördömande av övergreppen mot dem. I yrkande 1 begär man att den kurdiska frågan skall tas upp i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Även det yrkandet har behandlats av utrikesutskottet tidigare, och man har också övervägt en sådan åtgärd.

Utskottet menar att det är viktigt att vinna en stark internationell opinion för de här aktuella minoriteterna. Den skiljelinje som finns mellan utskottet och motionärerna handlar mer om vägval och metod för att uppnå en bättre ställning för kurderna. Utskottet har bedömt att man f. n. inte har några utsikter att vinna framgång i FN, och ett initiativ i FN utan utsikter till framgång skulle också kunna skada kurdernas sak – och det hävdade också Oswald Söderqvist. Jag vill här även erinra om utrikesutskottets betänkande 1981/82:7, där man just säger att "initiativ i FN utan utsikter till framgång riskerar att skada den sak de är avsedda att gagna".

Men det finns skäl att ständigt påminna om den internationella opinionen, om den förföljelse som riktar sig mot minoriteter och befolkningsgrupper. Jag vill här erinra om utskottets betänkande 1982/83:1 om de mänskliga

rättigheterna, där just denna fråga utförligt tas upp och där man särskilt uppmärksammar frågan om förhållandena i Iran och Turkiet, där kurderna är värst utsatta i dag.

Fru talman! Den svenska regeringen och den svenska riksdagen – och även organisationer, folkrörelser och liknande – måste såväl nationellt som internationellt generellt verka mot förtryck och förföljelse i de länder där sådant pågår. Mot bakgrund av vad jag tidigare sagt och utskottets uppfattning att man vill överlåta åt regeringen att bedöma hur den i varje särskilt fall önskar kanalisera denna typ av frågor yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 18 för reservationen av Bertil Måbrink.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

17 § Socialförsäkringsförmåner till missbrukare

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1982/83:3 om socialförsäkringsförmåner till missbrukare.

Anf. 55 NILS CARLSHAMRE (m):

Fru talman! De motioner som ligger till grund för de två reservationerna i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 3 bör ses som delar av en större helhet. Moderata samlingspartiet tar där upp viktiga frågor om rehabiliteringen av människor med olika sorters handikapp. Det är framför allt två teman som går genom dessa motioner. Det ena är behovet av samordning av i och för sig ganska stora, om än inte tillräckliga, resurser. Det andra temat är att vi bör undvika att låta olika åtgärder motverka varandra. För dagen är det närmast fråga om det senare temat.

Socialnämnderna hade tidigare, innan den nya lagen om vård av missbrukare trädde i kraft, möjlighet att ta initiativ för att få överta ansvar och förvaltning i fråga om socialförsäkringsmedel som tillkom missbrukare. Den möjligheten är numera avskaffad. Försäkringskassorna har en sådan möjlighet, men socialnämnderna har inte längre rätten att göra ansökan hos försäkringskassan om att förmåner som tillkommer svåra missbrukare skall få förvaltas – till missbrukarens och hans familjs bästa – av socialnämnden eller annan som socialnämnden anvisar. Vi menar att det är en brist i den nya lagstiftningen. Försäkringskassan i all ära, men det är både en skyldighet och en möjlighet för socialnämnderna att långt bättre än någon försäkringskassa känna det enskilda fallet och kunna avgöra när den här sortens insatser är av

Onsdagen den
24 november 1982

*Socialförsäkrings-
förmåner till miss-
brukare*

nöden. Man skall se det från båda hållen, både som en rättssäkerhetsfråga för den socialt handikappade människa det gäller, och som ett sätt att göra de vårdinsatser vi i övrigt sätter in effektiva. Det måste rimligen vara tryggare och bättre för den berörda personen att den som har att fatta det faktiska beslutet, dvs. i detta fallet att ta initiativ till en förvaltning genom nämnden eller genom särskilt utvalda personer, bör vara en sakkunnig instans med bästa möjliga kontakt med det konkreta fallet.

Vi har också många exempel på att möjligheten att spara samman inte föraktliga belopp, framför allt under anstaltsvistelse, för att sedan, när man kommer på fri fot igen, kunna använda dem efter eget skön, alltför ofta leder till återfall, till att den just avslutade vårdinsatsen blir helt verkningslös. Alla som på fältet har sysslat något med de här frågorna vet att det är en trivialt vardaglig händelse. Någon kommer tillbaka till stan efter en månads bortovaro, och det som händer är att det bryter ut ett stort kalas samma kväll. Det är tyvärr mycket vanligt.

Vi har därför i år, liksom förra året, menat att det ur alla synpunkter är bättre att återge socialnämnderna rätten och skyldigheten att när så behövs ta initiativ till att pengar som tillkommer någon i den här situationen, som socialförsäkringsförmåner, kan få tas om hand och förvaltas till vederböran- des bästa.

Den andra reservationen tar upp frågan om förtidspensioneringen av missbrukare. Jag är den siste att önska att vi skall avskaffa möjligheten att förtidspensionera vid de diagnoser det här gäller. Jag har varit med om och slagits för att vi skulle få den möjligheten, vi har inte alltid haft den. Jag menar att den är omistlig som ett led i vår behandlingsarsenal. Men det hindrar inte att den kan komma att användas för mycket. Jag är helt medveten om, och det utskottet säger är helt korrekt, att antalet förtidspensionerade missbrukare har börjat gå ner igen och är i själva verket nere på ungefär samma nivå som det var innan de något liberalare reglerna infördes. Men de är alltför många. Därtill kommer att vi vet att den här utvecklingen inte är likformig över landet. På en del ställen har man lyckats bra, på andra ställen har man lyckats sämre. Det finns alltför många håll en tendens att ta till förtidspensioneringen som ett relativt enkelt sätt att komma ifrån ett problem. Vår uppfattning är, nu som tidigare, att förtidspension skall vara en förutsättning för rehabilitering, inte en ersättning för rehabilitering.

Med den motiveringen, fru talman, yrkar jag bifall till båda reservationerna till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 3.

Anf. 56 LENA ÖHRSVIK (s):

Fru talman! Socialutredningen framhöll redan på sin tid att det fanns bestämmelser i lagen om allmän försäkring som stod i strid med de principer om frivillighet och självbestämmande som föreslogs ligga till grund för den framtida socialtjänsten. Enligt de bestämmelserna kunde försäkringskassan efter framställning från just socialnämnden betala ut förmåner till någon

annan än den försäkrade, om betalningsmottagaren inte själv kunde ta vara på sin förmån.

Förslag fanns alltså redan i socialtjänstpropositionen om att man skulle avskaffa de bestämmelser som gällde missbrukare. Eftersom frågan om tvångsåtgärder mot missbrukare när det gällde vården bröts ut ur handläggningen, och eftersom man inte hade gjort någon analys av konsekvenserna av förslaget rörande bestämmelserna i lagen om allmän försäkring, avsågs det för att utredas vidare.

Vi fick den begärda analysen, och en enig socialberedning föreslog att man kunde avskaffa dessa bestämmelser. Beredningen hade kommit fram till att det inte fanns några vägande skäl för att behålla dem. Bestämmelserna hade nästan inte använts alls. I stället var det mycket vanligt med frivilliga överenskommelser om förvaltning av pension och sjukpenning – t. o. m. så vanligt att flera kommuner upplevde det som ett problem. De ville försöka minska antalet överenskommelser och arbeta för att klienterna skulle tränas att själva klara sin ekonomi. Det är ju det som är grundtanken i hela socialtjänstlagen – att man själv skall ta ansvar för sin situation och för sitt liv i framtiden.

Regeringen följde beredningens rekommendationer, och riksdagen kunde den 15 december 1981 besluta om att avskaffa dessa särbestämmelser. För att inga missförstånd skulle uppstå preciserades 16 kap. 12 § lagen om allmän försäkring så att det klart framgick att särskilt kvalificerat missbruk av beroendeframkallande medel också skulle omfattas av den allmänna regel som finns om utbetalning i särskild ordning av pension.

Utskottet anser inte att det nu finns anledning för riksdagen att frånga sitt tidigare ställningstagande.

De nya reglerna har varit i kraft knappt ett år. Effekterna av socialtjänstreformen och LVM kommer att följas upp såväl av socialberedningen som inom socialdepartementet.

När det gäller problemet med att många samlar på sig sjukpenning under vårddid pågår just nu på departementet en översyn om detta. Man ser alltså över bestämmelserna om sjukpenning vid vistelse på institution.

Jag yrkar därför avslag på reservation nr 1 och bifall till utskottets hemställan i denna del.

Den fråga som tas upp i reservation nr 2 är inte heller den ny för riksdagen. Vi har flera gånger tidigare avlagt förslag med samma innebörd. Det är riktigt, som herr Carlshamre själv sade, att antalet förtidspensioneringar till följd av missbruk sjunker. Utskottet säger ju ändå klart ifrån att det är angeläget att man genom kraftfulla rehabiliteringsåtgärder och andra åtgärder fortsätter att nedbringa antalet förtidspensioneringar av det slaget. Men några särskilda åtgärder från riksdagens sida tycker vi inte är påkallade.

De krav på åtgärder som anges i reservationen finns redan lagreglerade i bl. a. socialtjänstlagen. Där är socialnämndens ansvar klart fastslaget, att hjälpa och stödja den enskilde i olika situationer i livet när han är i behov av sådant stöd. Vård och behandling regleras där, likaså samverkan med andra

Onsdagen den
24 november 1982

*Socialförsäkrings-
förmåner till miss-
brukare*

myndigheter. Det är alltså saker som efterlyses i reservationen. Detta gäller också de ideella organisationernas ställning.

Det gäller nu för oss att se till att socialtjänstlagens intentioner uppnås. Men då krävs bl. a. resurser – och det är inte alltid som vi är överens när det gäller den delen av problemet. Det finns alltså redan en lagreglering av de åtgärder som önskas i reservationen. Denna lagreglering följs, som jag nämnde tidigare, fortlöpande av socialberedningen.

Rehabiliteringsfrågorna i stort kommer ju att behandlas i ett senare sammanhang – ja, redan inom en vecka – här i kammaren. Därvid kommer försäkringskassans roll att särskilt belysas.

Fru talman! Jag yrkar avslag också på reservation nr 2 – och bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 57 RUNE TORWALD (c):

Fru talman! Arne Andersson i Gustafs och jag såg oss dess värre tvingade att redan på årets vårsessions första dag motionera i den här frågan om socialförsäkringsförmåner till missbrukare. Vår motions nummer är 1981/82:171.

Anledningen till motionen var att riksdagen den 15 december 1981 bl. a. antog lag om vård av missbrukare i vissa fall, LVM. I samband härmed upphävdes från årsskiftet 18 § 3 kap. lagen om allmän försäkring. Detta innebär att socialnämnderna inte längre hos allmän försäkringskassa kan ansöka om att sjukpenning vid uppenbara fall av misskötsamhet skall utbetalas till socialnämnd. Den tidigare bestämmelsen i lagen om allmän försäkring har möjliggjort för socialnämnderna att i uppenbara fall av gravt missbruk uppbära sjukpenningen och använda den till nödvändiga utgifter för missbrukaren och hans eventuella familj. Man har också genom sådana beslut kunnat reducera ett fortsatt missbruk.

Vi fann det också stötande att missbrukare skall kunna förbruka hela sin sjukpenning på inköp av alkohol och narkotika, medan socialvården får svara för boendekostnader och uppehälle i övrigt.

Det bör observeras att den som varit intagen för vård med stöd av LVM i många fall kommer att kunna lämna vårdinrättningen med betydande belopp i hopsparad sjukpenning. Det är otillfredsställande att man vid uppenbara och återkommande fall av missbruk inte skall kunna omhänderta och förvalta sjukpenning till det bästa för en missbrukare och hans anhöriga. Det väsentligaste är dock att en sådan möjlighet i många fall är till avgjord fördel för en missbrukares rehabilitering.

Även i situationer där missbrukare vårdas på frivilliginstitution bör socialnämnden efter beslut av allmänna försäkringskassan kunna erhålla rätten att uppbära och förvalta sjukpenning. För att försäkringskassan skall kunna fatta sådant beslut måste det alltid klart kunna styrkas att missbrukaren genom sitt missbruk är ur stånd att själv förvalta sjukpenningen eller att det är till men för hans fortsatta rehabilitering. Eftersom många sjukskrivna, även under vistelse på vårdinrättning, kommer att kunna ha tillgång till betydande belopp kan det, i fall där vårdtagaren saknar insikt,

medföra svårigheter att genomföra vården.

Genom riksdagsbeslutet i föl borttogs också möjligheten i 16 kap. 12 § lagen om allmän försäkring för socialnämnden att ansöka hos försäkringskassan om utbetalning av pension för missbrukare av beroendeframkallande medel, där svår misskötsamhet föreligger. Visserligen kvarstår möjligheten för försäkringskassan att besluta om att pensionen utbetalas till socialnämnden, men ansökningsmomentet har tagits bort.

Detta var enligt vår mening ett olyckligt beslut, eftersom försäkringskassan sällan har kunskap om huruvida en försäkrad missbrukar alkohol eller narkotika i sådan omfattning att han därigenom saknar förmåga att själv förvalta sin pension.

För att denna möjlighet skall bli meningsfull bör alltså ansökningsförfarandet återinföras, så att socialnämnden när det gäller missbruk av alkohol och narkotika i uppenbara fall skall kunna ta initiativ till att pensionen utbetalas till socialnämnden.

Jag vill också gärna citera vad utskottet skriver på s. 2 i sitt betänkande:

”Beredningen” – här avses socialberedningen – ”hade funnit att bestämmelserna i 16 kap. 12 § första stycket AFL om utbetalning av pension som tillkommer alkoholmissbrukare sällan kom till användning och att motsvarande bestämmelser om sjukpenning och föräldrapenning nästan inte alls användes. Det var däremot, framhöll beredningen, inte ovanligt att utbetalning skedde till socialförvaltning efter frivillig fullmakt från den försäkrade.”

Det är alltså anledningen till att man tog bort bestämmelserna. För mig är det förvånande att man hade så ringa kontakt med socialtjänstemännen att man inte visste att det var just därför att de hade lagens möjligheter att falla tillbaka på som de kunde träffa dessa ”frivilliga” överenskommelser. Det var just det förhållandet att man hade en laglig möjlighet att i socialnämnden fatta beslut att omhänderta pensionen som gjorde att man kunde träffa ”frivilliga” överenskommelser.

Nu har den möjligheten försvunnit. Jag har haft kontakt med ett flertal socialarbetare i Göteborg som förklarat att inga snabbare har lärt sig denna ändring i socialtjänstlagen än missbrukarna. De säger nu: Kom inte till mig, jag klarar det här själv. Det innebär att socialförvaltningen allt oftare får gå in och betala hyran, därför att det inte finns några pengar till det – de är förbrukade för länge sedan. Det gäller både den som har pension och den som har sjukpenning – de använder den till alkohol eller narkotika, och de har många villiga kamrater som hjälper till att göra av med de kontanter de får i sina händer. Som Claes Sjöberg litet fränt säger: Om samhället så snabbt som möjligt vill bli av med sina alkoholister är detta en utmärkt väg. De kommer nu att suppa ihjäl sig betydligt snabbare än de haft möjlighet till förut, då man i alla fall såg till att den sjukpenning eller pension vederbörande hade i första hand användes till att betala bostaden. Det blev då lika mycket mindre över att använda till alkohol och liknande.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation 1. Skulle inte denna

*Socialförsäkrings-
förmåner till miss-
brukare*

reservation vinna kammarens bifall nu – det finns tyvärr risk för det – försäkrar jag att jag återkommer med mina yrkanden i motion nr 171, eftersom jag anser att de där föreslagna åtgärderna är betydelsefulla för effektiv vård och hjälp åt missbrukare och deras eventuella anhöriga.

Anf. 58 LENA ÖHRSVIK (s):

Fru talman! Jag måste påminna Rune Torwald om vad jag sade inledningsvis – jag vet inte om han lyssnade på det. Man har analyserat behovet av dessa bestämmelser, och en enig socialberedning har sagt att det inte finns något sådant behov. Man har frågat flera olika typer av kommuner, och man har haft en hearing med storstadskommuner, där bl. a. Göteborg var med. Även socialtjänstemän deltog. Så jag undrar vem det är som har dålig kontakt med socialtjänstemän.

I beredningens material redogörs för de diskussioner som har förts. Man har ställt frågan om bestämmelserna behövs och vilken inverkan de kan ha haft på antalet frivilliga överenskommelser. Samtliga säger: Vi behöver inte bestämmelserna. Tvärtom har vi problem med att alltför många människor vill att vi skall förvalta deras pension och sjukpenning och ta ett ansvar som de själva egentligen borde ta. Det förhåller sig alltså tvärtom mot vad Rune Torwald säger.

Då kan man fråga sig: Vem anser att det finns ett behov av dessa regler? Det är tydligen moderaterna och Rune Torwald som gör det. Inga andra grupper har framfört önskemål om att bestämmelserna behålls.

Dessa bestämmelser avskaffades under folkparti- och centerpartiregeringens tid. Det är alltså Karin Söder som har lagt fram förslaget för riksdagen. Och jag håller med henne om att bestämmelserna inte behövs. Vi har fått en analys av behovet av dem. Jag litar på socialberedningens bedömning i detta fall, och det har också socialförsäkringsutskottet gjort.

Anf. 59 RUNE TORWALD (c):

Fru talman! Det undandrar sig mitt bedömande var socialberedningen har inhämtat sina informationer. Men det hade inte skadat om Lena Öhrsvik hade varit närvarande då alkoholpolikliniken i Göteborg och dess anställda vid en hearing i augusti månad redovisade sin syn på denna fråga. Ett flertal socialtjänstemän och representanter för samtliga partier var närvarande. Lena Öhrsvik vill väl inte påstå att socialläkaren Clas Sjöberg och hans medhjälpare är helt okunniga om hur detta har fungerat efter den 1 januari? Jag tror i varje fall inte det. Jag litar på att de informationer de har givit mig är bärande.

Anf. 60 LENA ÖHRSVIK (s):

Fru talman! Tyvärr var jag inte inbjuden till de överläggningarna, men de var säkerligen intressanta.

Jag tror också att det är intressant att ta en principdiskussion om rätten till sjukpenning. Den är, som vi alla vet, en ersättning för inkomstbortfall. Om vi beslutar att någon annan skall bestämma huruvida man själv får ta hand om

den, borde vi i rimlighetens namn också besluta om hur man får hantera sin lön. Men det diskuteras sällan. Vi ifrågasätter inte att någon kan använda sin lön på ett sätt som inte står i överensstämmelse med t. ex. Rune Torwalds åsikter. Jag vill alltså påminna om att sjukpenning och pension är ersättning för inkomstbortfall.

Jag tycker det vore bra om vi tog reda på hur många människor det här egentligen gäller. De allra flesta av de grava missbrukarna har ingen sjukpenning. De är nollklassade ganska tidigt, därför att de aldrig har fått tillfälle till ett jobb som grundar rätten till sjukpenning. Problemet är nog det motsatta – det är få som har rätt till sjukpenning.

Anf. 61 NILS CARLSHAMRE (m):

Fru talman! De bestämmelser som vi diskuterar har varit i kraft under mycket kort tid, och ett hållbart argument i riksdagen brukar vara att man inte skall ändra på saker för snart utan vänta på erfarenheterna. Jag tycker det är ett dåligt argument, eftersom erfarenheten redan efter mycket kort tid har visat att det var ett dåligt beslut som vi råkade fatta.

Man bör också lägga märke till att vad som föreslås i motionerna och reservationerna är att vi skall ge socialnämnderna möjligheter, inte skyldigheter. De socialnämnder som inte behöver detta instrument kommer inte heller – det är jag övertygad om – att tvingas använda det. Men de rätt många nämnder och de rätt många tjänstemän – jag håller med Rune Torwald om det – som redan under denna korta tid har hunnit höra av sig är i många fall drivna till förtvivlan. Dem är vi beredda att ge en möjlighet. Värre än så är det inte.

Anf. 62 LENA ÖHRSVIK (s):

Fru talman! Det låter mycket bra att man vill ge socialnämnderna denna möjlighet, men dessa har inte alltid ansett sig behöva den. Det har vi tagit fasta på. Det gäller väl att försöka rensa bort en mängd bestämmelser som leder till krångel och byråkrati; det är något som vi ofta brukar diskutera. Att det skall skapas stort utrymme för den enskilda människans frihet brukar ju också vissa partier tala för. Jag tycker att det är ganska bra ställt med det i detta fall.

Socialnämnderna har alltså inte ansett sig behöva dessa regler, och då finns det inte heller någon anledning att förhastat sig. Socialberedningen följer utvecklingen med uppmärksamhet, och jag tycker att vi f. n. kan luta oss mot beredningen.

Anf. 63 NILS CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Utvecklingen går ganska fort på detta område. Jag är övertygad om att vi, om vi går ut med samma fråga till alla socialnämnder i dag, får en annan svarsfördelning än för bara ett par år sedan på grund av de erfarenheter som de har gjort under tiden. Det är klart att dessa erfarenheter växlar från ort till ort med de olika förhållanden som råder.

Det står klart att det har börjat växa fram en stark efterfrågan på att få ta

*Socialförsäkrings-
förmåner till miss-
brukare*

*Hjälpmedel till
handikappade*

initiativ till vissa rehabiliteringsinsatser. Dessa används visserligen inte särskilt ofta men de kan ändå utgöra en säkerhet. Åtskilliga efterlyser också dessa insatser, och jag kan inte inse att de kan vara till skada för någon, men väl till nytta för ganska många.

Anf. 64 RUNE TORWALD (c):

Fru talman! Egentligen sade Nils Carlshamre vad jag hade tänkt säga. Låt mig i stället få fråga Lena Öhrsvik hur hon kan vara så hundraprocentigt säker på att alla socialnämnder är nöjda med den nuvarande situationen. Det är i så fall märkligt att jag har kunnat träffa på så många som inte är nöjda med den.

Anf. 65 LENA ÖHRSVIK (s):

Fru talman! När det gäller pensionerna har man preciserat bestämmelserna också för narkotikamissbrukare, vilket inte var fallet tidigare. Det var i alla händelser svårt att då tolka bestämmelserna. Vad vi därför egentligen diskuterar är att avskaffa reglerna i fråga om sjukpenning. Sjukpenningen är, som jag sade förut, en ersättning för inkomstbortfall, och den utgår i regel under mycket kort tid. Försäkringskassorna tillämpar mycket stränga utbetalningsregler för dessa grupper och kräver oftast läkarintyg från första dagen. Jag tror därför inte att det saknas kännedom om de enskilda fallen på det sätt som här har gjorts gällande.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (förvaltning av missbrukares socialförsäkringsförmåner)

Utskottets hemställan bifölls med 218 röster mot 83 för reservation 1 av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 2 (förtidspensionering av missbrukare)

Utskottets hemställan bifölls med 225 röster mot 76 för reservation 2 av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

18 § Hjälpmedel till handikappade

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1982/83:4 om hjälpmedel till handikappade.

Anf. 66 MAJ KEMPE (vpk):

Fru talman! Vänsterpartiet kommunisterna har under en lång följd av år här i riksdagen föreslagit att de normala kostnaderna för anskaffande av glasögon skall infogas i sjukförsäkringssystemet och lagen om allmän

försäkring. Utgångspunkten för vårt förslag har under åren också varit densamma, nämligen det självklara faktum att nedsatt synförmåga utgör ett handikapp för den som drabbas. Jag anser det inte nödvändigt att närmare gå in på de svårigheter som många av oss med nedsatt synförmåga skulle ha, om vi inte hade det hjälpmedel som glasögon i det här fallet utgör.

Det märkliga är emellertid att enligt lagen om allmän försäkring utgör inte nedsatt synförmåga handikapp i ersättningshänseende. Detta anser vi felaktigt, särskilt mot bakgrund av att glasögon är dyra och att de höga kostnaderna kan leda till att många inte provar ut eller byter glasögon när de behöver det.

Man skulle i det här sammanhanget kunna göra den jämförelsen att det anses helt naturligt att hörapparater tillhandahålls kostnadsfritt, vilket givetvis är bra. Men den enda skillnad jag kan se mellan behovet av hörapparat och behovet av glasögon är att det senare, alltså behovet av glasögon, berör betydligt fler människor, ett faktum som jag hoppas inte är det avgörande vid frågans behandling.

Kostnadsskäl borde enligt vår mening inte få vara ett hinder eller en orsak till en fördröjning i anskaffandet av det hjälpmedel som glasögon innebär. I dag utgör den ersättning som utgår till glasögon närmast ett symboliskt bidrag. Det är dags, tycker vi, att avlösa det godtyckliga bidragssystem vi nu har med ett inordnande i sjukförsäkringssystemet.

Jag vill nu gå över till den del av betänkandet som tar upp frågan om tillgång till bil för handikappade.

I den här frågan är vänsterpartiet kommunisternas uppfattning att de rörelsehindrade skall ha möjligheter att på samma villkor som andra delta i samhällslivet och att den möjligheten är helt underordnad vilka förutsättningar som skapas för de rörelsehindrade att oberoende och självständigt kunna förflytta sig. Det är en uppfattning som f. ö. naturligtvis delas av handikapprörelsen.

En stor del av de problem som finns beror på att de allmänna kommunikationsmedlen är helt otillgängliga för mycket stora grupper av rörelsehindrade. Ett ytterligare problem är att de handikappade, allmänt sett, dessutom tillhör låginkomstgrupperna, vilket försvårar och i många fall omöjliggör privata lösningar. Här måste handikappanpassning av de allmänna kommunikationerna eftersträvas, samtidigt som vi givetvis inser att det finns en gräns för hur långt den anpassningen kan göras.

Det kommer med andra ord under överskådlig tid att vara nödvändigt med det komplement till kollektivtrafiken som färdtjänst utgör för de rörelsehindrade. Svagheten med färdtjänst är att den är en dyr transportform, vilket innebär att den är förknippad med restriktioner och därför inte ger det oberoende och den handlingsfrihet som vi anser vara självklara för icke rörelsehindrade. Det betyder en begränsning av den målsättning för samhällets insatser som bör vara att eliminera effekterna av handikappet.

De rörelsehindrade som har möjlighet skaffar sig i många fall med mycket stora ekonomiska uppoffringar en egen bil, och det gör de därför att den ur deras synpunkt är ett oöverträffat transportmedel. Men det innebär för

*Hjälpmedel till
handikappade*

*Hjälpmedel till
handikappade*

många att behovet av transportmedel kommer att dominera och styra hela deras ekonomi. Det har därför varit naturligt att man från de handikappades sida ställt kravet att bilen skall betraktas som ett tekniskt hjälpmedel, dvs. ett hjälpmedel som samhället gratis ställer till förfogande för att kompensera för handikappet.

Det bidrag till inköp av bil som sedan länge funnits för svårt rörelsehindrade som arbetar eller studerar har inte följt med i kostnadsutvecklingen, samtidigt som inkomstgränserna är så snävt satta att ingen med fast arbete har så låga inkomster. Bilstödskommittén, som tillsattes 1979, har efter tre och ett halvt års arbete kommit med sitt slutbetänkande. De nyheter som föreslås är i stort sett följande: Nuvarande stödformer ersätts av tre olika bidrag – kapitalkostnadsbidrag, driftsbidrag och bidrag till specialutrustning.

Kapitalbidraget är inkomstprövat och anknutet till hushållsinkomsten, vilket innebär att hela familjens förhållande kommer att präglas av att en rörelsehindrad familjemedlem har behov av bil. Det tycker vi alltså är orimligt. För en ensamstående rörelsehindrad utgår maximalt kapitalkostnadsbidrag upp till en bruttoinkomst, märk väl bruttoinkomst, på 38 000 kr. för att sedan trappas ner och helt försvinna vid en bruttoinkomst på 70 000 kr.

Kapitalbidraget innebär att den rörelsehindrade får banklån med kommunal borgen, och bidraget prövas för varje år och bestäms av förhållandet mellan inkomst och kapitalkostnad. Stöd skall i fortsättningen utgå även till personer som inte arbetar eller studerar, vilket ger en ökning av antalet bidragsberättigade. Detta är ju den positiva biten.

Det enda positiva, egentligen, med bilstödskommitténs förslag är att man anser att personer som inte studerar eller arbetar skall kunna få stöd för bilinköp. För den gruppen kommer det också att kunna fungera bra. Och för den som enbart har pension att leva av kommer stödet i praktiken också att fungera som om bilen erkändes som tekniskt hjälpmedel. Men alla övriga kommer även i fortsättningen att få se sin ekonomi helt bestämd av sitt behov att kunna förflytta sig.

Bilstödskommittén har inte gått in på principen att erkänna bilen som tekniskt hjälpmedel. Enligt vår mening borde man ha utrett frågan grundligt, eftersom det är ett viktigt krav från handikapporganisationerna.

Med det här sagda vill jag yrka bifall till båda reservationerna av Karin Nordlander till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 4.

Anf. 67 INGEGERD ELM (s):

Fru talman! Den sinnrikt och förunderligt väl uppbyggda människokroppen utsätts såväl före födelsen som under människans levnadstid för så många påverkningar att en del av oss får leva med handikapp. Förhållandena är fortfarande, år 1982, sådana för våra handikappade medmänniskor att de har svårigheter att få arbete eller att uppleva en rik fritid. Därför måste vi fortsätta med vårt arbete för att undanröja de hinder som ännu finns för att alla människor skall kunna känna sig delaktiga i vårt samhälle. För att nå det

målet måste vi använda oss av många olika åtgärder och hjälpmedel. I dag behandlar vi frågan om några av de hjälpmedel som står till buds för handikappade, nämligen glasögon, bil och ledarhund.

Som framgår av det nu aktuella utskottsbetänkandet har riksdagen vid flera tillfällen behandlat de ekonomiska förmånerna när det gäller de här hjälpmedlen.

Jag skall börja med kostnaderna för ledarhund, där det alltså gäller krav på ett särskilt stöd. Detta krav har tidigare avvisats av riksdagen med hänvisning till att stödbehovet borde vara tillgodosett inom ramen för handikappersättning. Vi har nu från riksförsäkringsverket fått en redovisning av dess utredningsuppdrag i denna fråga. Riksförsäkringsverket föreslår i sitt betänkande att den som erhåller ledarhund även får ett av statsmedel bekostat årligt bidrag med skäligt belopp. Mot bakgrund av detta har vi nu i utskottet i betänkandet sagt att det finns skäl som talar för att man omprövar den nuvarande principen när det gäller kostnader för innehav av ledarhund. Därför vill vi avvakta för att se vilka åtgärder regeringen vidtar med anledning av riksförsäkringsverkets utredning. Vi har också sagt att det f. n. inte är påkallat med några särskilda åtgärder.

Jag skall nu gå över till de motioner som har föranlett vpk-reservationerna. I fråga om kravet att bil skall upptas i förteckningen över tekniska hjälpmedel för handikappade vill jag säga att en statlig utredning, bilstödskommittén – som Maj Kempe också talade om här – har haft i uppdrag att göra en allsidig genomgång av bilstödsfrågan. Jag vill understryka att det i direktiven gavs möjlighet för bilstödskommittén att utforma sitt betänkande enligt de krav som finns i motionerna. En enig utredning – där även representanter för handikapporganisationerna har ingått – har nu avgivit sitt betänkande. Det bereds på sedvanligt sätt i regeringskansliet och kommer helt klart att gå ut på remiss. De synpunkter på betänkandet som kan finnas på olika håll kommer också regeringen till del inför ett eventuellt propositionskrivande. Därför anser utskottsmajoriteten att riksdagen nu bör avvakta den beredningen, innan det vidtas någon ytterligare åtgärd.

När det sedan gäller frågan om glasögonkostnader som försäkringsförmån, sade den talare som förra gången hade att företräda utskottet här att denna fråga nog är kammarens eviga följeslagare, och jag är beredd att instämma i det påpekandet och tror att han kommer att få rätt i det.

Vad är då orsaken till att utskottet och riksdagen tidigare har gått emot kraven när det gäller generellt ekonomiskt stöd för glasögonköp? Det är faktiskt så att i princip hela svenska befolkningen över en viss ålder har glasögon. Det är alltså en del av det naturliga åldrandet att man behöver glasögon från 45-årsåldern och i stigande omfattning vid högre ålder, särskilt i fråga om läsglasögon.

Vi har vid tidigare behandling i utskottet haft en motivering, som är mycket kort och glasklar, och jag skall här citera den. Vi har sagt "att avgiftsfria eller prisnedsatta glasögon till barn och ungdom under 19 år ingår bland de hjälpmedel som tillhandahålls av sjukvårdshuvudmännen". Dessutom har vi sagt "att en inom socialdepartementet företagen översyn av

verksamheten med hjälpmedel till handikappade har gett vid handen att det utöver barn och ungdom, svårt synskadade eller starropererade personer inte torde finnas någon grupp som på medicinska grunder eller av andra speciella skäl borde komma i fråga för ett generellt samhällsstöd för anskaffande av glasögon".

Därmed är det alltså klart utsagt vilka grupper som har samhällets stöd när det gäller anskaffande av glasögon. Vi har i utskottsmajoriteten inte heller denna gång velat klassa glasögon som ett handikapphjälpmedel för hela befolkningen utan står kvar vid vår tidigare synpunkt.

Jag vill med dessa ord, fru talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 68 MAJ KEMPE (vpk):

Fru talman! För att börja med det sista, frågan om glasögon, vill jag säga att vpk anser att samtliga synskador eller synnedläggningar som nödvändiggör användandet av glasögon borde betraktas som handikapp. Det spelar egentligen ingen roll om detta att man nödgas använda glasögon ingår i åldrandeprocessen – det betyder ju bara att det är väldigt många människor som är berörda. Och det är ju ändå en kostnad – en ganska hög kostnad – för alla dessa människor.

När det sedan gäller bilersättning till handikappade kan jag inte riktigt förstå den inställning som bilstödskommittén har. Det är otvivelaktigt så att om man talar om att rörelsehindrade människor skall ha möjlighet till att fungera som vi andra som inte är rörelsehindrade, dvs. kunna gå på bio och teater, delta i mötesverksamhet, vara politiskt aktiva osv., måste man också inse att en klar förutsättning för att de rörelsehindrade skall kunna göra detta är att de själva kan bestämma när de vill komma hemifrån och alltså åka i väg någonstans. I dag vet vi att när de är beroende av färdtjänst kan de få sitta vid sina telefoner i timtal och vänta på en bil. Vi kan väl inte påstå att sådana förhållanden gör de rörelsehindrade likställda med oss icke rörelsehindrade.

Anf. 69 INGEGERD ELM (s):

Fru talman! Jag vill börja med det som Maj Kempe sist berörde, nämligen stödet för bilinnehav. Det är faktiskt så, som jag påpekade i mitt anförande, att företrädare för handikapporganisationerna har deltagit i bilstödsutredningens arbete. Såvitt jag förstår har de, eftersom de inte reserverat sig, funnit att den föreslagna lösningen är till fördel för deras medlemsgrupper. Jag vill påstå att vänsterpartiet kommunisterna står isolerat med sina krav i den här frågan. Jag tycker det vore lämpligt att även vpk avvaktade den behandling som utredningens förslag skall få.

När det sedan gäller det som jag vill kalla kostnader för åldrande finns det naturligtvis fler sådana kostnader än för just glasögon. Ingen ställer sig väl avvisande till att vi i försäkringssystemet skulle kunna infoga också andra kostnader än dem vi tar in där i dag – och då även sådana kostnader som man har för åldrande. Men det har vi, såvitt jag förstår, inte möjlighet till i dagens ekonomiska läge. Vi måste prioritera, och då kan jag räkna upp ett flertal

områden som jag tycker är mycket väsentligare än det vi nu talar om – att generellt ta in kostnader för glasögon.

Nr 33

Onsdagen den
24 november 1982

Anf. 70 MAJ KEMPE (vpk):

Fru talman! Att hänvisa till utredningar är ett sätt att kringgå frågeställningen. Det är väldigt lätt hänt att sådana här ärenden fastnar i utredningar i evighet. Jag tycker alltså inte att det är ett godtagbart svar.

Att vpk skulle vara isolerat i sin uppfattning att bil borde vara ett tekniskt hjälpmedel för handikappade är helt felaktigt. Handikapprörelsen står ju bakom ett sådant krav. Då är väl inte vpk isolerat.

*Statens stöd till
idrotten*

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (ersättning för glasögon)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 17 för reservation 1 av Karin Nordlander.

Mom. 2 (bil som tekniskt hjälpmedel)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 17 för reservation 2 av Karin Nordlander.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

19 § Föredrogs

Socialförsäkringsutskottets betänkande
1982/83:6 Ersättning för sjukresor

Utskottets hemställan bifölls.

20 § Statens stöd till idrotten

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1982/83:1 om statens stöd till idrotten (förs. 1981/82:16).

Anf. 71 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Till kulturutskottets betänkande 1982/83:1 har moderata samlingspartiets och folkpartiets företrädare fogat en reservation, som stöder sig på de förslag som riksdagens revisorer har framlagt i en skrivelse av den 25 februari 1982. Beträffande vad som sägs i denna skrivelse begränsar jag mig här till vad som berörs i reservationen.

Förutom Riksidrottsförbundet och dess olika anslutna förbund och föreningar finns bl. a. ett antal organisationer, som bedriver liknande verksamhet. Dessa s. k. främjandeorganisationer erhåller sitt statliga stöd genom Riksidrottsförbundet. Av den av riksdagsrevisorerna genomförda

granskningen framgår att dessa utanförstående organisationer kan ha erhållit en mer restriktiv behandling än de organisationer som är anslutna till Riksidrottsförbundet.

Revisorerna anser därför att frågan bör bli föremål för djupare studium och föreslår inrättande av ett samarbetsorgan för de organisationer som uppstår organisationsstöd genom Riksidrottsförbundet utan att tillhöra detsamma. Detta samarbetsorgan skall enligt förslaget bilda en plattform för samarbete mellan å ena sidan Riksidrottsförbundets kansli och å andra sidan regeringens ombud i Riksidrottsstyrelsen. En primär uppgift skulle således vara att för de utanförstående organisationernas räkning sammanställa deras äskanden och bevaka deras intressen i Riksidrottsförbundet.

I två motioner från centerpartiet resp. socialdemokraterna avvisas revisorernas enhälliga förslag. I c-motionen anses det förhastat att nu vidta förändringar i ett system, som enligt vad man anser, fungerar bra. I s-motionen hävdas att det inte behövs något ytterligare organ för att fördela statens organisationsstöd till idrotten.

I reservationen framhålls att Turek ännu inte har redovisat turist- och rekreationsfrågorna, som också ingår i utredningsuppdraget. Man anser det uppenbart att det kommer att dröja, innan ställning kan tas till samordningen av turism och rekreation. Därför kommer främjandeorganisationerna under en inte obetydlig tid också fortsättningsvis att få sitt statliga stöd genom Riksidrottsförbundet.

Det av riksdagens revisorer framlagda förslaget skulle enligt reservanterna innebära en förbättrad situation för främjandeorganisationerna både faktiskt och tidsmässigt. Och, fru talman, i en tid, då ekonomisk restriktivitet är nödvändig och lär förbli en realitet under bra många år framåt, är det naturligtvis av synnerlig vikt att ge alla parter möjlighet till vidgat samarbete och medinflytande vad gäller deras egen verksamhet.

Fru talman! Jag ber således att få yrka bifall till den till kulturutskottets betänkande 1982/83:1 fogade reservationen.

Anf. 72 BÖRJE STENSSON (fp):

Fru talman! I statens stöd till idrotten skall ligga en strävan att stimulera motions- och breddidrotten. Den inriktningen av statens stöd till idrotten fastställdes av riksdagen 1970.

Riksdagens revisorer har gjort en omfattande utredning kring det statliga stödet till idrotten. Man har funnit att idrottsrörelsen väl följer de riktlinjer som dragits upp för den idrottsliga verksamheten och användningen av det statliga stödet. Vissa väsentliga förändringar föreslås dock.

Riksdagens revisorer har särskilt uppmärksammat Riksidrottsförbundets uppgift att fördela de statliga anslagen till specialförbunden och till de ur anslagssynpunkt jämställda men utanför Riksidrottsförbundet stående organisationerna.

Mot bakgrund av sin granskning och med hänsyn till önskemålen från de tio organisationer som står utanför Riksidrottsförbundet föreslår revisorerna att en förändring i sättet att fördela statliga anslag kommer till stånd.

Förslaget innebär att ett samarbetsorgan bildas av de utanförstående organisationerna. Detta samarbetsorgan skulle i en framtid fördela ett givet statsanslag organisationerna emellan. Jag anser att det är ett bra förslag och yrkar bifall till den reservation som är fogad till kulturutskottets betänkande.

Statens insyn i Riksidrottsförbundets och dess specialförbunds verksamhet erhålls genom att regeringen utser två ombud med suppleanter i riksidrottsstyrelsen. Dessa har som särskild uppgift att följa ärenden angående anslag till de utanför Riksidrottsförbundet stående organisationerna. Från Riksidrottsförbundets sida ser man helst att även den verksamhet som de utomstående organisationerna bedriver inordnas under Riksidrottsförbundet. Utvecklingen har emellertid inte gått i den riktningen, beroende på att de utomstående organisationerna anser att deras verksamhet klart skiljer sig från den verksamhet som de till Riksidrottsförbundet anslutna förbunden har. Bl. a. har man en annan grundsyn på konkurrens- och tävlingsaspekten.

Var och en av de tio organisationer som står utanför Riksidrottsförbundet kan sägas utgöra en folkrörelse i sig. Vi anser att det är principellt fel att en folkrörelse fördelar statsmedel till en annan.

De utomstående organisationerna anser att de vid fördelningen av statsmedel har behandlats mer restriktivt än de till Riksidrottsförbundet anslutna förbunden. Någon direkt dokumentation om att så skett finns inte, men den nuvarande ordningen ger näring åt misstanken, då de utomstående organisationernas möjligheter att bevaka sina anslagsintressen är starkt beskurna. Bl. a. är Friluftsförbundet och Ridförbundet starkt kritiska mot Riksidrottsförbundets myndighetsfunktion, de är emot principerna för medelstillelningen, och de anser inte att den nuvarande ordningen garanterar dem samma behandling som den RF-förbunden åtnjuter.

Under sin granskning av statens stöd till idrotten har riksdagens revisorer väckt förslaget att bilda ett särskilt samarbetsorgan för de utanför RF stående organisationerna. En sådan organisation skulle möjliggöra för de utomstående organisationerna att själva bevaka sina intressen i anslagsfrågor. Såväl praktiska som psykologiska skäl talar för bildandet av ett sådant samarbetsorgan.

Det sålunda bildade samarbetsorganet skall fungera som samarbetspartner med RF-kansliet och regeringens ombud i riksidrottsstyrelsen. Det skall vidare sammanställa organisationernas anslagsäskanden och bevaka deras intressen i Riksidrottsförbundet. Denna ordning kan införas på försök, och om en sådan ordning visar sig fungera kan samarbetsorganet med tiden kanske ta egna initiativ till hävande av anknytningen till Riksidrottsförbundet.

Fru talman! Jag yrkar bifall till den reservation som är fogad till betänkandet i fråga.

Anf. 73 KARL-ERIC NORRBY (c):

Fru talman! Anledningen till att vi debatterar den här frågan är riksdagens revisorers undersökning av huruvida statens stöd till idrotten har använts i enlighet med de intentioner som låg till grund för statsmakternas beslut.

Riksdagens revisorer har efter sin granskning funnit bl. a. att idrottsrörelsen väl följer de riktlinjer som har dragits upp för den idrottsliga verksamheten och användningen av det statliga stödet samt att den statliga tillsynen och kontrollen av idrottsrörelsens verksamhet bör förenklas. Revisorerna förordar vidare inrättande av ett samarbetsorgan för de organisationer som uppbär organisationsstöd genom Riksidrottsförbundet utan att tillhöra förbundet.

Revisorerna har som ett led i granskningen upprättat en granskningspromemoria med titeln Statens stöd till idrotten (1981:2). I promemorian tar revisorerna upp frågan om statsbidragen till utanför RF stående organisationer. Man konstaterar att vissa av dessa organisationer redovisat starkt missnöje med det nuvarande stödet och att de är kritiska till RF:s myndighetsfunktion. Ridfrämjandet anser också att principerna för medelstildelningen borde vara helt annorlunda än de nuvarande.

När det gäller myndighetsfunktionen kan nu konstateras att riksdagen i våras avslag förslaget om inrättande av ett rekreationsråd som bl. a. skulle handha medelstildelningen till de organisationer som står utanför RF. Revisorerna föreslog att om ett rekreationsråd inte kom till stånd skulle ett samarbetsorgan inrättas, vilket skulle fungera som samarbetspartner med RF-kansliet och regeringens ombud i Riksidrottsstyrelsen. Enligt förslaget skulle, om en sådan ordning visade sig fungera, samarbetsorganet med tiden kunna ta egna initiativ till hävande av den nuvarande anknytningen till RF, om så ansågs erforderligt.

Jag skall här inte ta upp någon debatt om medelstildelningen till organisationer utanför RF. Det är dock intressant att notera att riksdagens revisorer själva säger att man inte kan avge något bestämt uttalande härom utan att göra ett studium som är mer inträngande än dem som nu har utförts.

När det gäller förslaget om inrättandet av ett samarbetsorgan föreligger två motioner som tar upp den frågan och som föreslår att något sådant organ inte skall inrättas. Utskottsmajoriteten har en med motionärerna sammanfallande uppfattning och avstyrker alltså revisorernas förslag på denna punkt. Vi anser att frågan kommer att få en mera slutgiltig lösning när riksdagen tar ställning till organisationsfrågan avseende hela turist- och rekreationssektorn. Ett genomförande av revisorernas förslag nu skulle innebära att man införde en ordning som kan behöva omprövas inom en nära framtid.

Jag vill också kommentera Börje Stenssons inlägg när det gäller hans beskrivning av tillvägagångssättet vid medelstildelningen till organisationer som står utanför den s. k. RF-familjen. Börje Stensson sade att främjandeorganisationerna har en annan inriktning på sin verksamhet än de organisationer som finns inom RF-familjen. Det är riktigt. Till det kan fogas att detta är en av anledningarna till att regeringens ombud har tillsatts. De

skall försöka föra dessa organisationers talan och se till att medelstildelningen till dem så nära som möjligt följer tilldelningen till idrotts- och friluftsrörelsen i dess helhet. Som skäl för detta kan jag peka på att det också inom RF-familjen finns organisationer som i sitt arbete ligger mycket nära främjandeorganisationerna. Jag kan som exempel nämna Korporations-idrottsförbundet och Skidförbundet.

Jag tror att det är av värde att vi försöker hålla samman anslagen till den här sektorn och inte stycker upp dem alltför mycket. Det är också anledningen till att utskottsmajoriteten inte vill gå revisorerna till mötes på den här punkten utan vill avvakta för att få en slutlig lösning på organisationsfrågan.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter i betänkandet.

Anf. 74 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Jag är litet förvånad över Karl-Eric Norrbys ord. Han säger att han inte vill splittra upp organisationen för mycket. Det håller jag med om. Vi skall inte splittra upp organisationen för uppsplittrandets egen skull. Men om man kan främja verksamheten tycker jag att detta är en möjlig väg att gå.

Vi ser i det enhälliga förslaget från riksdagsrevisorerna att man tror att främjandeorganisationerna skulle få en bättre arbetsmiljö och bättre möjlighet att påverka sin egen verksamhet. Jag har förstått av de papper jag har läst att detta inte är någon ny fråga. Det är en gammal fråga från främjandeorganisationernas sida. Om vi, Karl-Eric Norrby, genom ett samarbetsorgan kan få förbättrade arbetsförhållanden, en lugnare inställning hos främjandeorganisationerna beträffande medelstildelningen, förstår jag inte varför vi skall dröja. Varför skall vi skjuta till morgondagen det vi kan göra effektivt i dag, Karl-Eric Norrby?

Anf. 75 KARL-ERIC NORRBY (c):

Fru talman! Jag vill i sammanhanget konstatera att det är just det som Elisabeth Fleetwood påpekar som har legat till grund för den förra regeringens förslag om tillsättande av en rekreationsberedning, och att frågan om medelstildelningen till främjandeorganisationerna skulle överföras till detta organ. Man skulle på så sätt få en mer samlad bild av anslagen till friluftssektorn. De argument för en sådan anordning som Elisabeth Fleetwood anför har, tycker jag, starka skäl för sig. Det utskottsmajoriteten för sin del har sagt är att vi inte har tagit ställning till huruvida frågan skall få en framtida lösning i enlighet med vad som tidigare har sagts. Vi har sagt att vi inte tycker att det är lämpligt att nu inrätta ett samarbetsorgan, som kanske om en tid kommer att behöva omorganiseras ytterligare. Jag vill bara påpeka att förhållandet att det finns utanför RF stående organisationer inte innebär att de är utan påverkan på sin egen situation när det gäller anslagstilldelningen. Regeringens ombud har täta kontakter med organisationerna. Man kallar representanter för dessa till en förberedande vända inför medelstill-

delningen och diskuterar deras anslag med dem. Jag vill påstå att det finns en viss beredning redan i nuvarande system.

Anf. 76 BÖRJE STENSSON (fp):

Fru talman! Det är riktigt som Karl-Eric Norrby påpekar att Riksidrottsförbundet har en ambition att till sig få knyta så många organisationer som möjligt. Ja, ibland kan faktiskt specialförbund knacka på dörren utan att komma in omedelbart. Korporationsidrottsförbundet sökte sig ju till Riksidrottsförbundet för några år sedan, och det är säkert bra när organisationer som vill komma in i denna topporganisation får göra det. Det finns alltså organisationer som inte gärna vill det men som bör komma i åtnjutande av statliga anslag.

Den psykologiska sidan av det här ärendet får inte underskattas. Främjandeorganisationerna är speciella, ideella organisationer, och det är naturligt att man vill ha inflytande över de anslag organisationerna får från staten. Det finns ingen anledning till att dessa organisationer skall stå under något slags förmynderskap av Riksidrottsförbundet om de inte vill. Det har visat sig att Riksidrottsförbundet är en topporganisation som de inte känner någon speciell gemenskap med. Förändringen för Riksidrottsförbundet skulle innebära en avlastning av en besvärlig och ganska grannliga arbetsuppgift, nämligen fördelningen av resurser. Inom Riksidrottsförbundet råder ingen brist på arbetsuppgifter, såvitt jag förstår. Att hänvisa till pågående utredning om turist- och rekreationsfrågorna för att slippa bifalla riksdagens revisorers förslag är något av den obotfärdiges förhinder, tycker jag.

Anf. 77 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Nu skall vi genomföra de här förbättringarna – som vi uppfattar det – säger Karl-Eric Norrby. Men man har diskuterat denna fråga bland främjandeorganisationerna under en lång följd av år, och vi har nu kommit fram till ett tillfälle när vi kan hjälpa dem att få en verksamhetsordning som de själva är mera nöjda med, utan att på något sätt minska Riksidrottsförbundets verksamhet – det är ju inte tal om det, vi är inte inne och tassar på dess marker. Då förstår jag inte varför vi skall låta tillfället gå oss ur händerna.

För mig är det självklart att vi i dag skall kunna ta ställning till förmån för den reservation som föreligger i kulturutskottets betänkande och som överensstämmer med de enhälliga revisorernas förslag – och inte bifalla förslaget från majoriteten i kulturutskottet.

Anf. 78 KARL-ERIC NORRBY (c):

Fru talman! Förutsättningen för att man skall göra en förändring är väl att den förändringen leder fram till ett förbättrat förhållande. Vi är som sagt inte övertygade om att den här föreslagna förändringen förbättrar ett förhållande för dessa främjandeorganisationer.

Jag tror inte heller att man i den här debatten skall sätta likhetstecken

mellan alla de organisationer som står utanför Riksidrottsförbundet. De har sinsemellan rätt olika verksamhetsinriktning. Det finns organisationer inom den här tiomannagruppen – om jag skall kalla dessa organisationer så – vilka faktiskt tycker att man drar nytta av Riksidrottsförbundets konsulenter, när man har möjlighet att få in dem i sin egen verksamhet. Detta har tyvärr inte utnyttjats i den utsträckning som Riksidrottsförbundet har erbjudit organisationerna. Men det beror inte på Riksidrottsförbundet, utan det kan ju bero på organisationerna själva – att de inte har efterfrågat den hjälp som Riksidrottsförbundet har erbjudit.

Vi är som sagt inte övertygade om att en organisationsförändring nu, i avvaktan på det slutliga ställningstagandet angående en myndighet på det här området, löser dessa problem. Det är alltså anledningen till att vi inte nu har velat följa det förslag som framlagts av riksdagens revisorer.

Anf. 79 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Jag skall inte förlänga den här debatten mycket mer. Men jag vill bara konstatera att Karl-Eric Norrby inte litar på de utsagor som riksdagen har fått från främjandeorganisationerna. De har själva sagt att detta skulle betyda bättre arbetsförhållanden.

Jag vill således ytterligare en gång yrka bifall till reservationen.

Anf. 80 BÖRJE STENSSON (fp):

Fru talman! Jag vill bara till protokollet foga min bestämda uppfattning i den här frågan. Om de närmast berörda menar att de kan få en förbättring till stånd för sin verksamhets del genom en sådan förändring, som innebär att de utanför stående organisationerna fördelar ett visst givet statsanslag – då torde det vara ganska säkert att det är en förbättring.

Jag yrkar, fru talman, bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (visst samarbetsorgan för de s. k. främjandeorganisationerna)

Utskottets hemställan bifölls med 209 röster mot 92 för reservationen av Tore Nilsson m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

21 § Föredrogs

Kulturutskottets betänkanden

1982/83:2 En prästtjänst i Bai Bang

1982/83:3 Statens heraldiska verksamhet

Vad utskottet hemställt bifölls.

Onsdagen den
24 november 1982

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1982/83:4 om viss avgiftsfrihet för amatörforskare.

*Viss avgiftsfrihet
för amatörforskare*

Anf. 81 TORE NILSSON (m):

Fru talman! Det finns en folkrörelse som vuxit fram under de senaste decennierna och blivit allt kraftigare, och det är den forskning som enskilda människor ute i landet bedriver om hembygden och, i många fall, sin egen bakgrund. Det finns de som föraktfullt talar om att dessa människor forskar i vem som var deras farfars mormor, osv., och det kan nog hända att de börjar så, men de allra flesta blir med tiden oerhört intresserade, och under det att de måhända i första hand söker sina rötter lär de känna hembygden och dess historia. De går på nytt igenom det de läste i skolan men nu utifrån det egna perspektivet, med utgångspunkt i vad som varit i deras egen bygd, vid deras egen älv, osv. Så lär de historien mycket grundligare. De ser vilka soldater som var med i trettioåriga kriget från deras egen bygd, vilka som har odlat upp bygderna. En mängd människor har på detta sätt blivit verkligt historiskt intresserade, kunniga och kulturellt förankrade, vilket är mycket glädjande när vi i dag har så mycket ytlig kultur som många tycker illa om, också jag. Det är inte de mäktiga, de rika människorna det handlar om; det är de vanliga människorna, det är gräsrotterna som forskar. Det är människor som först sedan de blivit pensionärer har fått tid med denna forskning. Många gånger när jag har hållit enkla föredrag i bygderna har jag upptäckt att där också sitter i det närmaste barn – 10-, 12-, 15-åringar och litet äldre – med bandspelare och en oerhörd nyfikenhet. Det är glädjande.

Förr eller senare måste i alla fall många i väg till biblioteket och kanske till arkivet. De måste resa till Stockholm eller grannstaden för att få reda på saker och ting. Men alla bor inte nära ett arkiv, utan det kan bli fråga om långa resor. Det kan också gälla enkla förfrågningar som med fördel kan göras per telefon eller per brev. Det har hittills gått bra. Man har alltså på det sättet kunnat inhämta kunskaper. Gäller det ett större arbete eller utförligare forskningar reser man i allmänhet för att själv inhämta uppgifterna.

I sina försök att finna inkomster har statsmakterna nu föreslagit att riksarkivet och landsarkiven skall få rätt att ta betalt för svar på skriftliga forskarförfrågningar. Med anledning av det har jag väckt motion 1331. Jag är i stort sett överens med utskottet. Men jag vill passa på och skicka en hälsning till dem som skall utarbeta grunderna för avgifterna.

Jag måste fråga som jag gör i motionen: Kommer detta verkligen att bära sig? Vi har fått uppgift om att det skulle röra sig om 10 600 förfrågningar under ett kalenderår. Om man begär 30, 40 eller 50 kr. för uppgiftslämnandet blir det ingen inkomst som motiverar merarbetet med registreringar, utskrivandet av räkningar, postförskott osv. Jag förmodar att det också blir fler telefonsamtal. Risken är att det i själva verket behövs mer personal. Då blir det ingen besparing varken i arbetskraft eller i tid och inga inkomster för staten.

Jag ifrågasätter om detta är en riktig väg att gå. Samtidigt är jag överens med remissinstanserna om att man givetvis skall ta betalt för större arbeten. Det gör man redan, och det räknar också forskare med.

En rapport från Stockholms stadsarkiv visar att man genom att avgiftsbelägga svaren på förfrågningar har fått en nedgång med över hälften. I stället har telefonen ringt desto mer. Är detta verkligen önskvärt från kulturell synpunkt? Är det verkligen en framgång? I en tid då det är så kargt för kulturen borde svenska staten verkligen tänka sig för. Jag hoppas att grunderna för avgifterna kommer att utformas på vettigaste möjliga sätt. Jag har inget annat yrkande än utskottets.

En av de bästa tidningar som kommer ut i Sverige utges från en liten metropol som ligger inte långt från den stora staden Hjo, nämligen Grönköping. Jag tycker att den tidningen väldigt bra speglar vad som händer i Sverige. Det blir en bakvänd spegelbild, men om man har rätt läsapparat får man en bra bild av Sverige. Flera gånger under det senaste året har jag med nöje läst om de besparingsplaner som kom från den förra regeringen. De skulle också genomföras i staden Grönköping, och de styrande där har med allvar gått in för uppgiften. De har lyckats få besparingar – givetvis blev det dyrt på andra områden, så att det jämnade ut sig, men man kom i paritet med vad som önskades på riksnivå. Vi skall se till att vi inte får den här metropolens rön verifierade i rikssammanhang.

Fru talman! Jag har inget yrkande.

Anf. 82 ING-MARIE HANSSON (s):

Fru talman! Vi i utskottet understryker kraftigt att det är en viktig motion som Tore Nilsson har väckt. Men jag noterar samtidigt att moderaterna oftare framlägger förslag om ökade avgifter och avgiftsfinansiering. Sådana frågor har utskottet f. n. under behandling. Därför är det med tillfredsställelse vi konstaterar att man här kan belysa effekterna av en avgiftsfinansiering som också inverkar på målsättningen med verksamheten.

Utskottet har vidare kraftigt understrukit vikten av det omfattande arbete som pågår och det stora intresse över hela landet som nu växer fram när det gäller att forska i den egna bygdens historia och i industrisamhällets utveckling. Detta måste dokumenteras inför den kraftiga omstrukturering av arbetsliv och näringsliv som f. n. pågår.

Utskottet har därför uttalat att avgifter inte får hindra detta intresse. I stället bör man stimulera och uppmuntra det intresse som finns på detta område. Utskottet har också påtalat risken för att en avgiftsbeläggning leder till att administrationskostnaderna överstiger influtna medel. Det här är naturligtvis en fråga som man i det arbete som nu pågår mellan riksarkivet och riksrevisionsverket noga får beakta. Vad blir nettokostnaden och vilka effekter kommer en avgiftsbeläggning att ge? Vi har sagt att det är önskvärt att man i första hand inriktar sig på att se över kostnaderna för mer tidskrävande utredningar.

Utskottet kan inte komma längre i att försöka bemöta och belysa det problem som tas upp i motionen. Den grundar sig ju på ett förslag som den

förra regeringen framlade och som riksdagen ställde sig bakom. Man gick inte emot möjligheten till avgiftsfinansiering. Men naturligtvis måste riksarkivet, när man utarbetar former för detta, noga penetrera vilka effekter och nettoinkomster det ger.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

23 § Föredrogs

Kulturutskottets betänkande

1982/83:6 Arbetsgivarorganisationen på kulturområdet

Utskottets hemställan bifölls.

24 § Bokskogsodling

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1982/83:1 om bokskogsodling.

Anf. 83 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Orsaken till att jag och några partikamrater till mig har tagit upp frågan om bokskogslagen och dess tillämpning är att problemen i dag är stora just på detta område. Lagen avser att bevara och utveckla bokskogen, särskilt den bokskog som är av värde ur naturskyddssynpunkt. I betänkandet talas det också om att strävan bör vara att gå så långt som möjligt i detta avseende.

För att bevara beståndet av bokskog i framtiden krävs självfallet att gammal skog förnygras eller ersätts med ny. Det är emellertid svårt att förnygra bokskogen. Det är förenat med stora kostnader, och ofta misslyckas man i denna strävan. Därför utfärdar skogsstyrelsen föreskrifter om hur det skall ske. Statsbidrag utgår också till förnygring och vård av bokskogar. Staten betalar f. n. 60 % av förnygringskostnaderna enligt den förordning som kom till stånd 1974.

Enligt nu gällande bokskogslag måste en förnygring ske på exakt samma mark där skogen nu finns. Jag tycker att lagen i detta avseende är mycket stelbent. Det är som sagt svårt att förnygra bokskog och kostnaderna är orimligt höga. Erfarenheten visar att förnygringskostnaderna i vissa fall blivit så höga att hela intäkten för den avverkade bokskogen går åt till att anlägga ny bokskog.

Med beaktande av den långa omloppstid som det tar för bokskog att bli avverkningsbar – det rör sig om mellan 100 och 120 år – förstår var och en att det här är fråga om en mycket olönsam verksamhet. Det är alltså mycket svårt att bevara bokskog. Jag och mina medmotionärer menar att om man skall göra detta måste också en ständig förnyelse ske. Man bevarar inte

boskog genom att konservera gammal bok.

En enkät som gjordes 1972 bland Skånes främsta boskogsexperter klargjorde redan då att det inte var möjligt att framgångsrikt föryngra mer än ca 37 % av den bok som man hade förvaltningsansvaret för. Enkäten omfattade ändå inte mindre än en tredjedel av hela den areal boskog som den statliga utredningen då ville bevara. Det rörde sig då om 35 000 hektar.

Av detta framgår att det är mycket stora arealer boskog som det i praktiken är omöjligt att föryngra. Om man trots detta med boskogslagens hjälp ändå tvingas föryngra boskog, blir resultatet som det är i dag att mycket stora arealer kan stå och ruttna ner utan att föryngras. Vi vet ju att någonting måste göras åt det hela – annars kommer vi i framtiden att få se tillbaka på en tid då man inte gjorde vad man borde ha gjort för att bevara just boskogen. Jag har nämnt alla de intressen som finns för att bevara boskogen, och då kan det hela komma på skam.

Vi har i motionen tagit upp frågan om det inte vore möjligt att anlägga ny boskog på annan mark som just är lämpad för bok. Det finns alltså boskog i dag som växer på gräsbinden dålig mark, och det blir då en dålig boskog. Ofta blir det fråga om mycket stora inslag av annat löv, och då blir det inte den boskog som man egentligen vill bevara.

Vi menar också i motionen att kostnaderna för återväxtåtgärder skulle maximeras. Vi menar att det då borde sättas en gräns för hur högt man skulle kunna gå när det gäller kostnaderna för föryngring och anläggning av ny boskog på bättre lämpad mark.

Vi vill också ha en förbättrad forskning på detta område. Vi anser att detta är mycket angeläget, om vi skall uppnå syftet att bevara boskog framöver.

Utskottet har i sin skrivning varit positiv till de åtgärder som föreslagits i syfte att förbättra möjligheterna till en bevarad boskog, och det är ju glädjande. Men utskottet säger också att dessa frågor längre fram skall övervägas i regeringskansliet. I betänkandet har då berörts den utredning som tagit upp frågan om annan lövskog och bevarandet av värdefull ädellövskog. Vi anser att utskottet borde ha markerat att det är öppet för nya åtgärder som syftar till att bevara skogen på ett effektivt sätt. Jag tycker att det är beklagligt att utskottet inte har gjort detta. Det skulle vara intressant att få höra någon representant för utskottet här redogöra för hur man har resonerat inom utskottet.

Anf. 84 OVE KARLSSON (s):

Fru talman! Jag vill bara helt kort nämna att denna fråga ju varit – som framgår av föreliggande betänkande – föremål för utredning av naturvårdsverket. I denna utredning har också skogsstyrelsen varit inblandad.

I denna utredning har man redovisat sina synpunkter. Naturvårdsverket finner, som framgår av betänkandet, inte erforderligt att nuvarande bestämmelser ändras för att man skall kunna byta mark när det gäller att föryngra boskog. Naturvårdsverket anser att lagen redan nu medger att

man skall kunna byta mark för att föryngra bokskogen om det upprättas en långsiktig bokskogsplan. Skogsstyrelsen har haft den uppfattningen att det inte behövs en särskild bokskogslag. Jag tror också att vi kan vara överens om att det är angeläget att bevara bokskogen och att kraven på det är väldigt välgrundade ur naturvårdssynpunkt. Jag anser att det finns flera skäl för att särskilt skydda bokskogen.

De frågor som tas upp i motionen behandlas ju med tanke på att den här utredningen har gjorts i regeringskansliet. Den har också gått ut på remiss, och då bör det väl vara rimligt att man avvaktar den omgången. Sedan kan man återkomma, om man anser att det krävs för att man skall få gehör för de synpunkter som förs fram i den här motionen.

Vi har alltså avstyrkt motionen och hänvisat till att den här frågan återkommer i samband med att det förmodligen blir ett förslag från regeringen i anslutning till den utredning som naturvårdsverket och skogsstyrelsen har gjort.

Anf. 85 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Jag vill till Ove Karlsson ställa frågan: Har man inom utskottet någon uppfattning om hur många långsiktiga bokskogsplaner som har upprättats? Det har ändå gått en hel del år sedan 1974, och vi som bor i bokskogsområdena upplever att det i praktiken händer väldigt litet. Jag har en känsla av att detta beror just på att det är förenat med så stora besvärligheter att göra föryngringarna.

Anf. 86 OVE KARLSSON (s):

Fru talman! Vi har i betänkandet hänvisat till naturvårdsverkets synpunkter. Verket anser ju att det inte redan nu skulle vara erforderligt med en ändring av bokskogslagen för att underlätta markbyte i samband med föryngring av bokskog.

Jag vill inte i dag på något sätt ta ställning i den här frågan med tanke på att det förhoppningsvis kommer förslag, utan jag vill avvakta regeringens ståndpunktstagande sedan den har fått in remissinstansernas synpunkter på det hela.

Utskottet har inte på något sätt undersökt hur många bokskogsplaner som har upprättats, men vi har självfallet behandlat motionen seriöst. Vi menar dock att den här frågan får tas upp i sedvanlig ordning efter remissbehandling och regeringsproposition, om det, som jag hoppas, kommer en sådan på grundval av det här betänkandet.

Anf. 87 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Jag vill tacka Ove Karlsson för det senaste inlägget. Jag drar den slutsatsen av hans resonemang att man har tagit allvarligt på de synpunkter som är framförda i motionen och att man också är beredd att ta hänsyn till de propåer som vi för fram i motionen när man i framtiden tar ställning till de problem som det här gäller efter en utvärdering som av allt att döma inom en nära framtid kommer att göras i regeringskansliet.

Jag kommer emellertid att följa frågan med stor uppmärksamhet. Jag är själv angelägen om att vi har en bokskog kvar men också om att det skall vara en vacker och fin bokskog till glädje även för kommande generationer. Som utvecklingen har varit under de senaste tio åren tror jag att vi inte kommer att lyckas i denna strävan, om vi inte är beredda att välja nya vägar för att lösa problemet. Jag tror att det finns möjligheter, och jag kommer alltså också framöver att föra fram de synpunkter jag har för att bidra till en lösning i positiv anda.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

25 § Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

1982/83:2 Strukturförändringen inom jordbruket

Utskottets hemställan bifölls.

26 § Statligt stöd åt koloniträdgårdsverksamheten

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1982/83:3 om statligt stöd åt koloniträdgårdsverksamheten.

Anf. 88 LENNART ANDERSSON (s):

Fru talman! Jag vill inledningsvis på nytt framhålla att målet för socialdemokratisk fritids- och rekreationspolitik är att skapa förutsättningar för alla oavsett ålder, kön, handikapp osv. att få uppleva en meningsfylld fritid.

Sociala och ekonomiska skäl får inte vara ett hinder för den enskilde att utnyttja sin fritid för rekreation. Det blir en uppgift för samhället och folkrörelserna att i samverkan skapa ett fritidsutbud som står öppet för alla. På samhället ankommer det att ställa resurser till förfogande, på folkrörelserna att forma verksamheten och ge fritidsutbudet innehåll. Samhället och folkrörelserna i samverkan måste också utgöra en motvikt mot de kommersiella intressen som, om inte kraftfulla motåtgärder sätts in, kommer att styra fritidssektorn.

Det nu aktuella betänkandet från jordbruksutskottet gäller statligt stöd till koloniträdgårdsverksamheten här i landet. Det är bra att utskottet har brutit ut denna fråga och behandlar den i ett särskilt betänkande. Jag vill då begagna tillfället att säga en del om koloniträdgårdsrörelsen här i landet.

Koloniträdgårdar har funnits i Sverige sedan början av 1900-talet, och den organiserade koloniträdgårdsrörelsen har sitt ursprung från 1921. Under alla dessa år har koloniträdgårdarna haft – och har fortfarande – en mycket stor betydelse ur rekreationssynpunkt för stora grupper av människor. Jag

Onsdagen den
24 november 1982

*Statligt stöd åt
koloniträdgårds-
verksamheten*

behöver inte särskilt erinra om den betydelse som koloniträdgårdarna har haft ur försörjningssynpunkt vid olika kristillfällen.

I dagens situation är det än mer angeläget att framhålla att koloniträdgården som idé har överlevt alla modeväxlingar som fritidsboendet här i landet under olika årtionden har genomgått. Och koloniträdgårdsrörelsen kan sedan mitten av 1970-talet notera en pånyttfödelse och en mycket omfattande efterfrågan.

När man talar med människor om orsakerna till att de i dag i så stor omfattning efterfrågar koloniträdgårdar är det två huvudskäl som alla anger.

Först och främst är det det ekonomiska skälet. En koloniträdgård och en kolonistuga har människor i allmänhet fortfarande råd att skaffa sig med en klok ekonomisk hushållning. Stora grupper, främst de stora löntagargrupperna, har inte haft möjlighet att efterfråga de mycket påkostade fritidshus som har växt upp här i landet under 1950-, 1960- och 1970-talen. Men en kolonistuga och en koloniträdgård har man, som sagt, fortfarande ekonomiska möjligheter att skaffa sig.

Det andra huvudskälet är den sociala gemenskap som förekommer inom en koloniträdgårdsförening. Det är just denna sociala gemenskap som många människor har upptäckt, efterfrågar och vill bli delaktiga i. En koloniträdgårdsförening behandlar i dag inte enbart odlingsfrågor, utan har också en rad andra aktiviteter på sitt program som utvecklar och förstärker den sociala gemenskapen.

I ett sådant här debattinlägg i riksdagen är det nödvändigt att också framhålla vilka fördelar som samhället kan vinna genom att nu på ett mer medvetet sätt satsa på koloniträdgårdar. Här finns det rika tillfällen att ge metallarbetaren, gjuteriarbetaren, transportarbetaren, alla butikskassörskor, handelsanställda m. fl. grupper och deras familjer möjlighet till rekreation och en fritidssysselsättning med meningsfullt innehåll.

Det här medför i sin tur mindre bortovaro från arbetet. Det medför också en mindre efterfrågan på sjukvårdens resurser. Varje ekonom, som har intresse av att i siffror kunna dokumentera detta, kan sätta sig ned och räkna efter och finna att det i stort är mycket stora fördelar från samhällets sida sett med att nu medvetet satsa på en utbyggnad av koloniträdgårdarna.

Även från kommunernas synpunkt finns det en rad fördelar att ange:

1. Satsar kommunerna på en utbyggnad av nya koloniträdgårdsområden, behöver kommunerna inte på något sätt befara en permanent bosättning i kolonistugorna.

2. Nya koloniträdgårdsområden ger kommunernas invånare en totalt sett bättre miljö. Det blir en trivsammare kommun.

3. Kommunen kan med mycket måttliga investeringar uppnå mycket goda resultat. Knappast någon annan investering ger så gott resultat som en investering i ett koloniträdgårdsområde.

4. Tillgången till koloniträdgårdar betraktas av många människor som ett utomordentligt komplement till den ordinarie bostaden. Människor blir därmed mindre benägna att flytta från sin kommun. Många kommuner,

Onsdagen den
24 november 1982

*Statligt stöd åt
koloniträdgårds-
verksamheten*

särskilt i storstadsregionerna, kan härigenom spara stora summor pengar. Man slipper en årlig stor utflyttning och inflyttning av människor.

I detta ärende skall alltså i dag fattas beslut i riksdagen. Jag måste då framhålla att tidpunkten är den riktiga och att det var riktigt att socialdemokraterna på Stockholmsbanken i januari avlämnade en motion, särskilt med tanke på den utveckling som vi står inför här i landet när det gäller det framtida fritidsboendet och utformningen av detta.

Den statliga fritidsboendekommitténs slutbetänkande har nu varit ute på remiss. Vi kan konstatera att en rad remissinstanser instämmer i dess huvudtanke – nämligen att i framtiden skapa ett tätortsnära fritidsboende, dvs. att i nära anslutning till våra större tätorter och inom dessa skapa ett fritidsboende som är ekonomiskt motiverat och som även är energisnålt. Inom denna ram – det tätortsnära fritidsboendet – finns det i dag ett alternativ som är mycket beprövat. Det gäller just koloniträdgårdarna. Det är ingen hemlighet att det också är koloniträdgårdarna som fritidsboendekommittén främst tittat på. Även om det så småningom kommer att kunna utformas också andra alternativ inom ramen för ett tätortsnära fritidsboende, är det framför allt koloniträdgårdarna som det är fråga om.

I det nu aktuella betänkandet föreslår jordbruksutskottet att riksdagen uttalar att det är nödvändigt med en rad åtgärder från regeringens sida när det gäller att få ett mera samlat grepp över den fortsatta utvecklingen och att åstadkomma fler koloniträdgårdsområden här i landet. Vi motionärer instämmer naturligtvis helt i denna skrivning. Efter det att riksdagen i dag fattat beslut i denna fråga förväntar vi att regeringen inom en inte alltför avlägsen framtid skall ha möjlighet att inför riksdagen presentera ett förslag till hur man skall kunna få en mera målmedveten utbyggnad av koloniträdgårdarna, en utbyggnad som är till gagn för mycket stora grupper av människor och som kan ske inom ramen för den ekonomi som landet har råd med. Den mycket stora satsning av pengar som gjorts på ett mycket dyrt fritidsboende har vi nationalekonomiskt sett inte råd att fortsätta med. Även ur rent ekonomisk synpunkt är det därför angeläget att vi får en annan utformning av det framtida fritidsboendet.

Fru talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
24 november 1982

*Överlåtelse av
statens aktier i
AB Asea-Atom
till ASEA AB*

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1982/83:3 om överlåtelse av statens aktier i AB Asea-Atom till ASEA AB (prop. 1982/83:17).

Anf. 89 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Sedan 1969 äger staten hälften av aktierna i Asea-Atom. Den hädangångna borgerliga regeringen föreslog i en proposition i våras att staten skall avhända sig sitt ägarinflytande i denna betydelsefulla del av energiidustrin.

Detta bör enligt vår mening inte godtas.

Staten har gjort stora insatser på energiforskningens område, insatser som har inneburit betydande fördelar för den privata industrin. Det är därför viktigt att staten också har möjligheter till inflytande över hur dessa forskningsresultat tillämpas och utnyttjas, dvs. vilken linje som dominerar i den tekniska utvecklingen på området.

Asea-Atom har fr. o. m. 1981 kraftigt förbättrat sitt ekonomiska resultat. Vi förstår att en borgerlig regering i ett sådant läge vill hindra samhället att dra fördelar av detta och reservera pengarna enbart för de privata intressenterna. Men något riktigt bevakande av samhällets berättigade intressen är inte detta.

Bakslagen för kärnkraften har gjort den mindre intressant som framtida investeringsobjekt för det privata kapitalet, både här i landet och internationellt. Man har därför fått en omorientering av intresset också i Asea-Atom i riktning mot annan energiteknik. Det ligger väl i linje med den statliga energipolitiken i landet. Detta borde därför ha föranlett att samhället varit nogga med att bevaka utvecklingen och behålla sitt ägarinflytande.

För den nationella självständigheten och den nationella säkerheten på energiområdet är det av betydelse att landet kan garanteras egen teknik och service. Energisektorn är inte vilken sektor som helst – den har särskilt betydelsefulla politiska aspekter. Asea är att betrakta som en multinationell koncern med de bindningar detta medför. Sverige har därför ingen anledning att avhända sig det inflytande samhället har. Detta inflytande kan tvärtom just i vår tid betyda en avgörande garant mot ett politiskt beroende av multinationella intressen.

Att borgerliga regeringar och borgerliga partier är helt ointresserade av samhällelig insyn och samhälleligt inflytande över energisektorn är begrippligt. Att samma partier struntar i nationens självständighet och gärna ser en ökning av de multinationella företagens och vissa stormakters inflytande över svenska förhållanden är också bekant. Att man skall låta pengarna regera över människornas framtid är nästan ett axiom i denna tid, när centerdecentralism och socialliberalism håller på att kvävas under moderaternas och den ekonomiska Chicagoskolans välsmorda och välbetalda ångvält. Ju mindre politik, desto större frihet, säger som bekant profeten Adelson.

Allt detta förvånar oss inte. Men vad som oroar mera är den påtagliga

framgång den nyliberala Chicagoskolans idéer har börjat få i det socialdemokratiska partiet.

Här har vi alltså ett förslag från en borgerlig regering, en regering som tvangs att avgå på grund av utslaget vid valet. Denna borgerliga regerings förslag genomförs nu av socialdemokraterna – trots att de mycket lätt hade kunnat hindra det. Vpk och socialdemokraterna har en solid majoritet här i kammaren.

Jag vill mot den här bakgrunden ställa några frågor till representanten för näringsutskottets socialdemokratiska grupp i denna debatt.

För det första: Varför anser ni socialdemokrater er förpliktade att stödja ett förslag från en avgående borgerlig regering, när förslaget är uppenbart inriktat på att allvarligt försvaga möjligheten till samhälleligt inflytande på energisektorn?

För det andra: Det socialdemokratiska partiet stödde officiellt linje 2 i folkomröstningen om kärnkraften. Som en del av ert alternativ framförde ni vikten av ett samhälleligt inflytande inom energisektorn. Ni lät t. o. m. skriva in det på den valsedel som upptog ert alternativ. Där står bl. a.: "Forskning och utveckling av förnybara energikällor forceras under samhällets ledning." Där står också: "Samhället skall ha ett huvudansvar för produktionen och distributionen av elektrisk kraft. Kärnkraftverk och andra framtida anläggningar för produktion av elektrisk kraft av betydelse skall ägas av stat och kommun." Tycker ni att denna politiska inriktning på energiområdet stämmer med att ni nu berövar samhället en stödjepunkt i form av dess delägarskap i Asea-Atom?

För det tredje: Ni är medvetna om, både i regeringen och i det socialdemokratiska partiets riksdagsgrupp, vad ett beroende av privata multinationella storföretag medför för ett lands ekonomiska och teknologiska självständighet. Ni är medvetna också om att speciellt Förenta staternas nuvarande regering i många sammanhang övar påtryckningar på andra länder när det gäller handels- och teknologipolitik. Det är av speciellt intresse att USA-administrationen förklarar sig på olika politisk-strategiska och ekonomisk-strategiska områden vilja prioritera välsinnade och allierade regimer framför t. ex. neutrala och självständiga sådana. Varför vill ni inför detta allvarliga perspektiv minska det samhälleliga inflytandet och öka graden av utlämnande åt de multinationella intressena?

Jag ställer denna fråga inte minst därför att Lilly Hansson som gruppledare i regeringspartiets riksdagsgrupp bör ha rykande färsk information om hur utländska kapitalinstitutioner i dag försöker påverka Sveriges ekonomiska politik. Lilly Hansson borde också med tanke därpå inte medverka till att öka möjligheten för den typen av utpressningssituationer.

Sammanfattningsvis är det både märkligt och oroande att se hur socialdemokrater och borgerliga här går samman för att reducera samhällsinslaget i energisektorn. Vi säger till socialdemokraterna: Ni går här i koalition med alldeles fel politiska krafter. Det gagnar inte arbetarrörelsen. Det är illa nog, menar vi, att nyliberala teknokrater börjar tränga in i det nya finans- och ekonomidepartementet. Det är än allvarligare när deras idéer

Onsdagen den
24 november 1982

*Överlåtelse av
statens aktier i
AB Asea-Atom
till ASEA AB*

börjar erövra även delar av energipolitiken. Och det är inte minst oroande, om den socialdemokratiska riksdagsgruppen i sådana situationer inte förmår uppvisa en viss självständighet i sina synpunkter inför regeringsförslag – särskilt sådana regeringsförslag som har ärvts från den borgerliga regeringsmaktens sorgslustiga epok.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-reservationen.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 90 LILLY HANSSON (s):

Herr talman! Det ärende som nu är aktuellt har tidigare i år, närmare bestämt den 11 juni, varit föremål för diskussion här i kammaren. I näringsutskottets betänkande 1981/82:115 redovisades en kommuniké från industridepartementet, innebärande att staten och ASEA inlett överläggningar som syftade till att AB Asea-Atom skulle säljas till ASEA.

Ett enigt näringsutskott uttalade vid det tillfället att man inte hade några principiella invändningar mot en försäljning. Här i kammaren var det endast vpk som anförde en avvikande mening i den frågan.

Det jag nu har sagt kan vara svar på den första frågan som Jörn Svensson ställde, varför vi kände oss förpliktade att stödja en borgerlig proposition. Vi har, som jag sade, redan tidigare – i våras – principiellt tagit ställning till en försäljning.

Asea-Atom bildades 1968 med syftet att bedriva en självständig, konkurrenskraftig och lönsam industriell verksamhet på kärnkraftsområdet. Utvecklingen av denna typ av industriell verksamhet har varken nationellt eller internationellt fått den omfattning som man i slutet av 1960-talet bedömde att den skulle få. En viktig faktor i detta sammanhang är det beslut som fattades här i kammaren med anledning av folkomröstningen i mars 1980. En klar gräns sattes då för vårt eget utnyttjande av kärnkraften. I och med detta, den internationella utvecklingen och beslut här i kammaren, kan vi konstatera att den ursprungliga grunden för AB Asea-Atoms bildande inte längre föreligger.

När de två återstående reaktorerna i vårt eget kärnkraftsprogram är levererade, är den tekniska uppbyggnadsdelen avslutad. Det medför att merparten av Asea-Atoms personal successivt kommer att frigöras, då inga ytterligare reaktorer skall byggas. För att undvika att denna personal friställs, måste andra sysselsättningsmöjligheter skapas. Bolaget har försökt möta denna situation genom att inrikta sin verksamhet på andra energitekniska områden. Det är en utveckling av verksamheter som passar in i ASEA:s framtidsmönster. Genom den föreslagna försäljningen och ombildandet av Asea-Atom till ett ASEA-ägt dotterbolag underlättas möjligheterna att inom ASEA utnyttja den personal som annars riskerar att friställas. Vi kan på det sättet utnyttja det stora kunnande som denna personal har och också behålla detta kunnande i landet. Det är fråga om att samordna resurser och att utnyttja dem på bästa sätt.

Detta är inget hinder för det socialdemokratiska partiets inriktning när det gäller energipolitiken. Det innebär inte heller att vi i alla lägen stöder ett multinationellt företag, som Jörn Svensson anklagade oss för att vilja göra. ASEA har betytt väldigt mycket för industriutvecklingen på elektronikområdet och framför allt på energiområdet här i landet. Och det kunnande som ASEA har utvecklat har också kunnat utnyttjas i stora internationella sammanhang, vilket i sin tur har gett sysselsättning och order för ASEA här i Sverige.

Låt mig avslutningsvis ta upp det intresse som staten självfallet har av att det finns inhemsk teknisk kompetens för att klara skötseln av de kärnreaktorer som finns inom vårt land. För att Asea-Atoms kunnande på detta område – man har ju ett hundratal anställda, som sysslar med service när det gäller kärnbränslereaktorerna – inte skall tunnas ut, finns i avtalet med ASEA en avsiktsparagraf, där köparen förbinder sig att verksamheten inom kärnenergiområdet skall fortleva och utgöra en kvalificerad resurs för vårt eget kärnenergiprogram. Från näringsutskottets sida tar vi det som en utfästelse att denna paragraf är bindande.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande nr 3 och avslag på reservationen.

Anf. 91 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag måste erkänna att jag inte blev särskilt mer upplyst av Lilly Hanssons anförande om vad som varit den verkliga bakgrunden till det socialdemokratiska ställningstagandet. Jag tycker snarare att det som Lilly Hansson här för fram mer talar för min ståndpunkt.

Låt oss börja med det formella skälet, att en gång en enhällig utredning, tillsatt av en borgerlig regering, skulle förplikta det socialdemokratiska partiet efter ett val som helt förändrat majoritetsförhållandena att stödja ett gammalt "överlevat" borgerligt regeringsförslag. Det är väl inte alls ovanligt – vi har faktiskt flera aktuella exempel på sådana ärenden som kommer att behandlas här i kammaren före jul – att utredningar har föreslagit saker och ting men att sedan regeringspropositionerna och kammarbesluten har skilt sig därifrån och att regeringspropositioner och kammarbeslut dessutom har skilt sig från varandra. Om man tycker att en utredning tagit otillräcklig hänsyn till ting som man anser är viktiga, är det väl ingenting som hindrar att man då som överordnad instans, som vi ju ändå är här i riksdagen, korrigerar sådana felaktiga beslut eller ouppmärksamheter. Jag förstår alltså inte var moralen ligger i det avseendet.

Sedan argumenterar Lilly Hansson ungefär så här, att detta inte är så intressant för staten nu när verksamheten skall omorienteras. Men det förhåller sig ju precis på motsatt sätt. Det är intressant därför att verksamheten kommer att omorienteras i den riktning som ligger i linje med svensk energipolitik. Det tycker vi snarast borde leda till slutsatsen att det då är av intresse att behålla ett direkt samhällligt ägarinflytande. Vi anser också att det är viktigt – och det tror jag inte att Lilly Hansson förmår bestrida – att den omstrukturering som nu måste ske inte överlämnas åt ett stort privat

*Överlåtelse av
statens aktier i
AB Asea-Atom
till ASEA AB*

Onsdagen den
24 november 1982

*Överlåtelse av
statens aktier i
AB Asea-Atom
till ASEA AB*

multinationellt orienterat företag. Staten borde just av den anledningen vara med och se till att detta inte går till hur som helst utan att det samhälleliga intresset på detta viktiga område i någon liten rimlig mån beaktas. Det säger jag särskilt med hänsyn till den nationella säkerheten och den nationella självständigheten.

Sedan blir jag litet beklämd när jag hör Lilly Hanssons försvarstal för ASEA-koncernen. ASEA-koncernen är med i den stora internationella kartell på elenergiområdet som pungslår konsumenter och samhällsinstitutioner i olika länder. Det är ett stort multinationellt företag som naturligtvis går dit profiten går och som inte har några särskilda nationella bindningar hit. Det är ett ytterligare skäl till att vi hävdar att vi borde ha behållit det samhälleliga inflytande som ändå fanns, även om det på intet sätt skall överskattas.

Vi hade helst sett att de båda arbetarpartierna varit överens om en linje i arbetarrörelsens klassiska anda, som hade gynnat en demokratisk insyn på detta viktiga område, som hade gynnat nationell säkerhet och nationell självständighet gentemot "multinationaler" och utländska stormakter.

Anf. 92 LILLY HANSSON (s) replik:

Herr talman! Får jag först påpeka för Jörn Svensson att den kommuniké från industridepartementet som vi behandlade i våras också var ett borgerligt förslag. Vi ansåg från socialdemokratiskt håll att det fanns anledning att med ASEA samordna de verksamheter som Asea-Atom hade inriktat sig på. De ligger väl i linje med det program som finns inom ASEA-koncernen. Som jag nyss sade gäller ju detta en samordning av resurser även på andra områden än specifikt energiområdet.

Det är inte så som Jörn Svensson vill försöka framställa det att staten genom en försäljning av Asea-Atom skulle frånhända sig möjligheterna att ta ansvar för energipolitiken eller för utvecklingen av ny energiteknik.

För det första finns i avtalet den tidigare nämnda avsiktsparagrafen. Det är, som jag tidigare sade, en deklaration som näringsutskottets majoritet betraktar som en förpliktelse som vi anser att köparen har skyldighet att följa. För det andra finns det ett stort kunnande i ett annat helstatligt företag, nämligen Studsvik Energiteknik AB. Man har under senare år utvecklat sin verksamhet inom det kärntekniska området. Det gäller främst kärnbränsleteknik, avfallsteknik samt reaktor- och säkerhetsteknik, som ju Jörn Svensson pekade på som någonting väldigt väsentligt i det här sammanhanget. Dessutom har man inom Studsvik gått in på andra energitekniska områden, såsom kolteknik, förbrännings- och förgasningsteknik samt solenergiteknik. Så jag vill nog påstå att staten inte står tomhänt när det gäller resurser för att ta sitt ansvar för energipolitiken.

Jörn Svensson vet ju mycket väl att sedan Asea-Atom bildades, med de förutsättningar under vilka företaget bildades, har det runnit mycket vatten under broarna.

När det gäller säkerhetstekniska frågor finns en rad instrument och institutioner som har ansvar för olika avsnitt. Vi har statens kärnkraftin-

spektion, statens strålskyddsinstitut och nämnden för använt kärnbränsle, för att nämna några som har ett övergripande ansvar när det gäller kärnbränslesäkerheten. Sedan har regeringen naturligtvis också sitt ansvar, och detta tar den genom att kontinuerligt följa utvecklingen och vid olika tillfällen titta närmare på utförelse av radioaktiva ämnen och sådana saker.

Anf. 93 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Vi kommer visst inte så värst mycket längre, men jag skall använda den sista replik jag har rätt till i denna runda.

Om det nu finns anledning att samordna verksamheter på ett annat sätt – och det är kanske obestridligt att så är fallet på det här området –, blir denna samordning bättre eller sämre från samhällets synpunkt om samhället avhänder sig sitt inflytande över dem på det här sättet? Såvitt jag förstår måste den rimligtvis bli sämre. Då frågar vi: Varför stödjer ni ett förslag som går ut på att göra samhällets inflytande mindre?

Jag tycker att Lilly Hansson liksom resonerar runt sig själv när hon anger skälen till att man gör detta. De skälen är ju i själva verket skäl för att samhället skulle behålla sitt inflytande och inte överlämna denna samordning och denna teknologiska nyordning helt och hållet åt privata intressen.

Det är riktigt att staten via andra redskap har möjligheter att påverka utvecklingen på detta område, men möjligheterna måste väl rimligtvis bli mindre om man säljer ut ett statligt ägarinflytande – det är ju det som rör sig om. I varje fall blir de mindre ifall man inte samtidigt ökar inflytandet på andra väsentliga delar av energiteknologin och energiproduktionen.

När det gäller den nationella säkerheten förvånar mig Lilly Hanssons replik. Hon tycks inte förstå att den inte bara består i att statens kärnkraftsinspektörer går runt och granskar vad den privata industrin har för sig, utan den består framför allt däri att man kan lägga upp produktionen och den teknologiska utvecklingen på ett sådant sätt att självförsörjning på vitala områden garanteras. Detta är den väsentligaste nationella säkerhetsfaktorn. Det handlar inte i första hand om att utse statliga inspektörer, även om detta är nödvändigt och viktigt. Den viktigaste delen är att bevara en viss nationell självständighet och handlingsutrymme på detta område och att kunna påverka teknologin, så att beroendet av de multinationella, och speciellt de amerikanska, koncernerna inte ökar. Det är det väsentliga.

Det är liksom litet avslöjande att Lilly Hansson, när jag ställer frågor om nationell säkerhet, tolkar dem uteslutande såsom inspektionsfrågor. Det avslöjar på något sätt vad jag har fruktat vara det socialdemokratiska synsättet. Här lär ni nog få lära om. Jag tror att det blir en smärtsam erfarenhet för er, när ni kommer att märka hur de internationella påtryckningarna på olika teknologiska områden men också på ekonomisk-politiska områden skärps i detta krisens Sverige. Ni borde nu vara mogna att dra lärdomar av herr Schmidts och andras besök beträffande vad det betyder att inte kunna sätta emot i fråga om ett utrymme för nationell självständighet på viktiga ekonomiska och produktionstekniska områden.

Onsdagen den
24 november 1982

*Överlåtelse av
statens aktier i
AB Asea-Atom
till ASEA AB*

Anf. 94 LILLY HANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är nog inte lika oroad som Jörn Svensson över att vi inte skulle kunna behålla vår nationella självständighet. Jag hyser inte någon större rädsla för att den skulle minska på grund av att vi säljer våra aktier i Asea-Atom till ASEA. Asea-Atoms övriga verksamhet utöver den kärntekniska behöver faktiskt breddas. Eftersom det också passar in i ASEA:s program, har vi sett det såsom fördelaktigt att man till rimliga kostnader kan föra samman dessa bolag och, som jag sade tidigare, även samordna resurserna.

När det gäller stöd till de multinationella företagen vet Jörn Svensson lika bra som jag att vi i vårt land har att konkurrera på världsmarknaden med våra produkter. Nu råkar ASEA ha ett väldigt stort kunnande på detta område. Det är då självklart att företaget har gått ut på världsmarknaden och vunnit marknadsandelar med detta kunnande. Samtidigt som man fortsätter att utveckla detta kunnande på nya områden och slår sig fram på nya marknader, får man möjligheter att utveckla i Sverige och att behålla sysselsättningen här. Man kan från andra länder få order, som ASEA och landet har nytta av.

Som jag sade tidigare har vi med detta inte på något sätt avhänt oss möjligheten att agera när det gäller säkerhetsaspekten och den nationella säkerheten. De institutioner som jag nämnde förut har alla möjligheter att på ett riktigt sätt följa denna verksamhet och även ta initiativ, om man skulle se att någonting går i annan riktning än den som vi har stakat ut när det gäller industripolitiken i detta land.

Anf. 95 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! I debatten om statens överlåtelse av sina aktier i AB Asea-Atom till ASEA AB har det påståtts – senast här i kammardebatten – att denna överlåtelse negativt skulle påverka statsmaktens möjligheter att verka för största möjliga säkerhet vid drift av befintlig kärnkraft.

Jag tror att dessa påståenden bygger på missförstånd. En enig riksdag har beslutat att kärnkraftinspektionen resp. nämnden för tillsyn av hantering av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall på kärnkraftsindustrins bekostnad skall ha ansvar för att allt behövligt forsknings- och utvecklingsarbete kommer till stånd.

Vi kan läsa innantill i energipropositionen 1980/81:90 på s. 423. Där står följande klara direktiv till kärnkraftinspektionen:

”Statens kärnkraftinspektion har ansvar för att beställa det forsknings- och utvecklingsarbete som inspektionen finner nödvändigt för att trygga säkerheten i beslutade kärnenergianläggningar. Detta ansvar innefattar också säkerhetsinriktat forsknings- och utvecklingsarbete avseende kärnbränsle och radioaktivt avfall.”

Vi kan läsa vidare på s. 424:

”Inspektionen bör i anslutning till riksdagens beslut ta ett särskilt ansvar för att forskningsuppdrag som erfordras inom inspektionens verksamhets-

*Överlåtelse av
statens aktier i
AB Asea-Atom
till ASEA AB*

område också kan medverka till erforderlig kompetensutveckling inom området.”

I 6 § i instruktionen för nämnden för hantering av använt kärnbränsle kan vi läsa följande: Av styrelsen avgörs frågor om förslag till avgift enligt 5 § lagen (1981:669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. samt fastställelse av plan för kompletterande forsknings- och utvecklingsverksamhet och för övervakning och kontroll av slutförvar.

Det har varit en klar linje i riksdagens beslut som rört säkerhetsfrågorna. Kärnkraftsföretagen skall svara för alla kostnader, men statens organ har ansvaret för att behövliga åtgärder vidtas. Detta kan ske genom beställningar, överenskommelser eller direkta ålägganden.

Denna klara uppdelning mellan det ekonomiska intresset och ansvaret för att nödvändiga åtgärder vidtas har vi varit eniga om i riksdagen, och jag tror att det är viktigt.

Att överflytta en del av säkerhetsansvaret på ett affärsdrivande, halvstatligt bolag kan inte vara riktigt. Vpk tycks vara inne på de tankegångarna. Inte ens ett helstatligt affärsföretag kan vara särskilt lämpat för detta. Jag menar att Asea-Atom i ASEA:s ägo kan få samma uppdrag av kärnkraftsinspektionen eller av nämnden för hantering av använt kärnbränsle som det nu halvstatliga Asea-Atom. I båda fallen är det kärnkraftsföretagen som skall betala.

Ett annat argument för att staten skulle behålla inflytandet i Asea-Atom har angetts vara övergången till alternativ energiteknik. Detta argument har knappast heller bärighet. Asea-Atoms satsningar på alternativ energiteknik är en mycket liten del av den mycket omfattande satsning som sker totalt på ny teknik. Det är ingenting som talar för att det skulle vara mer intressant för staten att vara delägare i Asea-Atom än i de många övriga företag som arbetar och kommer att arbeta med alternativ energiteknik. Det finns inte heller dokumenterat att statligt ägande aktivt har drivit på utvecklingen eller medfört en bättre styrning av verksamheten. Statens insatser bör i stället begränsas till att aktivt stödja forskning och utvecklingsprojekt oavsett i vilket företag eller vilken verksamhet som de förekommer.

Herr talman! Jag har redovisat dessa synpunkter för att ytterligare stryka under att överlåtelsen av statens aktier i Asea-Atom till ASEA AB är väl motiverad, och jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Anf. 96 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Bara en kort notering i anslutning till det uppbyggliga skådespel där företrädare för det forna, borgerliga regeringspartiet faller i det nya regeringspartiets armar i denna fråga.

Jag tycker att Ivar Franzéns inlägg i sin logik präglades av en stor förvirring. Inte heller Ivar Franzén har nämligen förstått vad nationell säkerhet och nationell säkerhetspolitik är. Han tolkar det ungefär som en amerikansk finansman, nämligen att statens roll skall vara begränsad till att kontrollera att vissa bestämda krav uppfylls och att vissa lagar och överenskommelser fungerar, men staten skall absolut inte ge sig in på något

Onsdagen den
24 november 1982

*Överlåtelse av
statens aktier i
AB Asea-Atom
till ASEA AB*

område där den kan styra teknologin. Teknologin är någonting som på energiteknikens område, på datorteknikens område och på upprustningens område skall överlämnas till de kommersiella intressena.

Jag förstår så väl att detta är borgerlig politik. Jag väntar mig ingenting annat, och det är fullkomligt naturligt. Men kom inte och påstå att detta gynnar den nationella säkerheten! Åtminstone det kunde ni låta bli, för så är det ju inte.

Till nationell säkerhetspolitik på dessa väsentliga områden hör också ett aktivt inflytande inom själva produktionssektorn. Har man inte det, då må man ha hur många inspektörer som helst, men man har helt enkelt ingen makt, inte råstyrka nog att tvinga de stora företagen med deras starka internationella bindningar att i det långa loppet och i avgörande situationer handla så som de i det svenska samhällets och den svenska statens intresse skall handla. De blir för starka, om man inte åtminstone på det nationella planet försöker bevara ett grepp också om delar av den teknologiska styrningen och själva produktionen.

Jag förstår att det som nu sker och som på ett sådant slående sätt ideologiskt har manifesterats genom Ivar Franzéns anförande är just de två små borgerliga partiernas fortskridande underkastelse under den nyliberala filosofi som högerkrafterna ute i västvärlden driver och som går ut på att reducera samhällsinflytandet och att ta bort samhällsägandet. Jag tycker att Ivar Franzén skulle ge sitt parti en något värdigare roll än att bara vara klackör till moderata samlingspartiet.

Anf. 97 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Låt mig först konstatera att i varje fall inte Jörn Svensson bidrar till något uppbyggligt skådespel.

Jag försökte – men lyckades tydligen inte – klargöra vad en enig riksdag gång efter annan har beslutat. Det är just att försöka hålla isär de ekonomiska intressena och säkerhetsintressena. Må så vara att det är på nationell nivå, Jörn Svensson, men de principer som vi har enats om tidigare är ändå viktiga, och de innebär att det är kärnkraftsföretagen som fullt ut skall betala alla kostnader för att vi skall uppnå en så stor säkerhet som möjligt i driften av de kärnkraftverk som vi i folkomröstningen har beslutat att vi skall ha i Sverige. Uppdelningen av intressena blir på inget sätt sämre genom att vi överlåter aktierna i Asea-Atom till ASEA. Den aktiva produktion som återstår i kärnkraftsprogrammet, om vi ser ett par år framåt i tiden, är egentligen bränsleproduktionen.

Det är inte så att det här är fråga om något slags inspektionsverksamhet, utan de två organ som jag tidigare har nämnt har makt att ta initiativ till de åtgärder som krävs för att vi skall uppnå största möjliga säkerhet. Vi skall väl ändå inte sikta på en omfattande, fortsatt produktion av kärnkraftverk. Det har i varje fall vi ansett vara helt uteslutet.

Under sådana förhållanden menar jag att en inlänkning av Asea-Atom i ASEA och en övergång till alternativ energiteknik sker framgångsrikast i den form som här föreslås.

Onsdagen den
24 november 1982

*Överlåtelse av
statens aktier i
AB Asea-Atom
till ASEA AB*

Anf. 98 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! När jag karakteriserade den socialdemokratiska-borgerliga omfattningen i denna fråga såsom uppbygglig, var det faktiskt ironiskt menat. Men inte ens det förstod Ivar Franzén.

Anf. 99 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Jag förstod nog att Jörn Svensson vill få det till det. Men jag vill samtidigt med min kommentar poängtera, att de ståndpunkter som har tagits av en stor majoritet i riksdagen helt överensstämmer med de principer och riktlinjer som en totalt enig riksdag i ett flertal fall har beslutat om.

Anf. 100 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Om riksdagen godkänner avtalet mellan staten och ASEA i fråga om överlåtelse av statens aktier i Asea-Atom, blir Asea-Atom ett dotterbolag helt ägt av ASEA. Detta skulle innebära att jobben för de närmare 1 200 anställda inom Asea-Atom skulle bli avsevärt tryggare. Det skulle också trygga svensk teknik, kunnande och produktion i fortsättningen inom energiområdet, inte bara när det gäller att fullfölja de nu aktuella åtagandena på kärnenergiområdet utan framför allt inför en fortsatt satsning på bl. a. kol- och oljebaserade kraftverk. I det framtida arbetet och framför allt inom forskningen i alternativa energikällor kommer ASEA:s och Asea-Atoms i framtiden mer samlade resurser till bättre och effektivare användning.

Jag tycker att vi i den här debatten inte heller skall glömma bort ASEA:s hundraåriga erfarenhet av forskning och produktion på energiområdet. Detta är viktigt att konstatera i ett läge då förhoppningar som närdes vid bildandet av Asea-Atom om mycket omfattande kommersiell utbyggnad på kärnkraftområdet inte har förverkligats. Vi känner alla väl till den problematik som tynger den industri som bara för några år sedan förutsågs en lysande framtid inom energisektorn. En omställning av verksamheten mot en annan energiteknik och mot leveranser av kompletta industriprojekt är en följd som även Asea-Atom alltmer får anpassa sig till. Detta i sin tur medför att de tidigare motiven för statens engagemang i bolagets verksamhet också reduceras. Den förändrade inriktningen av Asea-Atoms framtida uppgifter passar mycket väl in i den verksamhet som ASEA bedriver och vidareutvecklar på energiområdet. Enligt folkpartiets uppfattning är detta avtal som träffats mellan staten och ASEA, om försäljning av statens andel av Asea-Atom, en ur olika synpunkter väl avvägd åtgärd.

Herr talman! Den kommunistmotion som Jörn Svensson har talat för här i kammaren syftar till inget annat än det som är helt naturligt enligt kommunistisk ideologi, nämligen att förstatliga produktionsmedlen, i detta fall Asea-Atom, och överföra dem i samhällets ägo.

Jag vill avslutningsvis konstatera att inte bara de nuvarande aktieägarna – och det är viktigt, Jörn Svensson – utan även samtliga inom Asea-Atoms

*Överlåtelse av
statens aktier i
AB Asea-Atom
till ASEA AB*

område verkande fackliga organisationer tillstyrker överlåtelsen av aktierna.

Till sist, herr talman, yrkar jag bifall till näringsutskottets hemställan.

Anf. 101 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Låt mig bara kort notera ett par saker.

Hugo Bergdahl har på ett fullständigt korrekt sätt skildrat skillnaden mellan å ena sidan en politik byggd på de kommersiella och multinationella intressenas övermakt inom energisektorn och inom produktionen och å andra sidan den politik som har sina klassiska rötter i arbetarrörelsens traditioner och som går ut på att även på produktionens, teknologins och arbetslivets områden skall demokratis principer råda. Där skall de arbetande människorna som jämlikar styra sig själva, styra sitt lands utveckling och inte lämna ut landet åt intressen som går på tvärs med deras.

Det är alltså en fullständigt riktig karakteristik av skillnaden mellan herr Bergdahls och min åskådning i det här fallet. Det är bara att beklaga att inte större delar av arbetarrörelsens företrädare här i kammaren ställer upp på den linje som ändå historiskt har varit arbetarrörelsens.

Anf. 102 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! I dag har vi anledning att konstatera att vi verkligen lyssnar på Jörn Svenssons socialistiska skådespel i den här församlingen.

Jörn Svensson tycks ifrågasätta företaget ASEA:s berättigande därför att det är ett väl skött och framgångsrikt företag, ett företag som har betytt så mycket för att föra svensk kvalitet och svensk produktion till andra världsdelar. Som svenskar behöver vi, tycker jag, inte skämmas för de varor som gjort inte bara ASEA utan också Sverige välkänt över hela världen genom de insatser som ASEA har gjort, inte minst på energiområdet.

Ibland undrar jag, när jag lyssnar på Jörn Svensson: Känner Jörn Svensson sig som en äkta svensk?

Anf. 103 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Till Hugo Bergdahl vill jag säga att jag tycker att han ställer den frågan till alldeles fel forum. Den skall han ställa till de företag som nu mer och mer har lierat sig med den internationella storfinansen, som investerar mera utomlands än i Sverige, som ingår i kartellöverenskommelser för att pungslå konsumenterna i Sverige och i andra länder. Det är alltså till dem Hugo Bergdahl skall ställa frågan om de är svenskar, för då är frågan berättigad.

Anf. 104 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Jag har ställt frågan till Jörn Svensson – om han alla gånger känner sig som svensk – mot bakgrund av den argumentering som Jörn Svensson ofta för i sådana här sammanhang.

Som liberal vill jag klart konstatera att folkpartiet slår vakt om den

företagsamhet som ASEA företräder. Låt sedan vara att man skall bedriva den i socialt acceptabla former – och det tycker jag att ASEA gör, precis som andra företag i det här samhället.

Är det någonting i företagsamheten som inte passar inom de sociala ramarna, då är det vi politiker som skall se till att det kommer förändringar till stånd. Vi från liberal sida ställer alltså upp bakom den företagsform som ASEA representerar.

Anf. 105 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det var ett alldeles utmärkt inlägg. Herr Bergdahl svarar ju själv på den fråga han ställde – nämligen att han som liberal företräder de kommersiella intressena före den nationella självständighetens. För mig är det precis tvärtom.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 18 för reservationen av Jörn Svensson.

28 § Föredrogs

Näringsutskottets betänkanden

1982/83:5 Internationellt samarbete på råvaruområdet

1982/83:6 Export av farliga produkter

Vad utskottet hemställt bifölls.

29 § De offentligrättsliga villkoren för svenska medborgare anställda utomlands

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:2 om de offentligrättsliga villkoren för svenska medborgare anställda utomlands.

Anf. 106 ANDERS HÖGMARK (m):

Herr talman! I en trepartimotion, 1981/82:1523, tas de offentligrättsliga villkoren för svenska medborgare anställda utomlands upp till behandling. Utgångspunkten för motionärerna är det faktum att Sverige är ett av världens mest exportberoende länder. För att trygga det framtida svenska välståndet krävs enligt motionärerna ökad export med ökade marknadsandelar på våra gamla traditionella marknader samtidigt som det krävs en systematisk bearbetning av nya potentiella marknader. I själva verket förutsätter återskapandet av balansen i den svenska ekonomin kraftigt ökad export, gärna i kombination med en minskad import.

Om vi i vårt land skall lyckas med en sådan politik avgörs av flera faktorer. Några kan vi inte alls eller enbart marginellt påverka. Andra kan vi mer påtagligt utöva inflytande på. Bl. a. gäller det utformningen av vår egen

Nr 33

Onsdagen den
24 november 1982

De offentligrättsliga villkoren för svenska medborgare anställda utomlands

*De offentlighets-
liga villkoren för
svenska med-
borgare anställda
utomlands*

lagstiftning. En del har förvisso gjorts på detta område, och motionärerna pekar bl. a. på satsningar på exportfrämjande åtgärder som har gjorts under de gångna åren.

Men på ett par områden har inga nämnvärda förändringar skett. Då tänker jag på exempelvis villkoren för de enskilda människorna inom exportindustrin – för exportförsäljare, resemonter, tekniker – som vistas utanför landets gränser. Vi moderater menar att det behövs en genomgripande översyn av samtliga lagar och regler som påverkar villkoren för dem som arbetar utomlands och genom sitt arbete positivt verkar för att förbättra den svenska bytes- och betalningsbalansen.

I vår reservation ger vi moderater uttryck för den uppfattningen och menar att en sådan översyn snarast bör komma till stånd. En lämplig form för en sådan översyn bör kunna vara en interdepartemental utredning med uppgift att skyndsamt genomföra detta angelägna arbete. Visserligen har, som utskottsmajoriteten påpekar, nya regler som rör bosättningsbegreppet från den 1 juli i år införts i lagen om allmän försäkring, och dessa regler skapar förhoppningsvis på detta område den ökade klarhet som från flera håll har efterlysts. Det är bra. Men utskottet uttrycker samtidigt förhoppningen att regeringen på ett lämpligt sätt skall uppmärksamma ytterligare problem som är förknippade med svenska medborgares anställning utomlands och hänvisar till den arbetsgrupp som, enligt vad jag har inhämtat, främst sysslar med biståndsarbetarnas tjänstledighets- och meritfrågor.

På något sätt är utskottsmajoritetens uppfattning ett sorgligt vittnesbörd om hur defensivt man från utskottsmajoritetens sida ser på dessa frågor. Mot bakgrund av alla de synpunkter som under senare år har framförts om behovet av en samlad översyn av dessa frågor och med, förhoppningsvis, insikt om landets absoluta behov av ökad export är det anmärkningsvärt att motionärernas yrkande inte har vunnit allmänt gehör i utskottet.

Herr talman! Jag har inte för avsikt att göra det vid det här tillfället, men jag skulle från flera områden kunna anföra exempel där gällande lagar och praxis direkt eller genom bestämmelsernas inbördes motstridighet indirekt skapar problem och starkt bidrar till osäkerhet och oöverskådlighet för enskilda personer, företag och myndigheter. Detta, herr talman, gäller 1982, då riksdag, regering, verk och myndigheter borde lägga ned all kraft på att få till stånd en lagstiftning samt en tillämpning av den som inte bara underlättar exportarbetet i vidaste bemärkelse utan också aktivt stimulerar detsamma via en samlad harmonisering av lagar och regler i exportfrämjande syfte.

Det finns säkert anledning för oss moderater att återkomma i ämnet. Regeringen och dess företrädare här i kammaren borde ha skäl att i vår reservations anda senare återkomma med förslag till riksdagen. För den svenska exportens utveckling och därmed för det svenska välståndets trygghet vore förslag i denna riktning ytterligt välkomna.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till den moderata reservationen i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 2.

Anf. 107 LARS ULANDER (s):

Herr talman! Jag kan efter herr Högmarks anförande konstatera att jag inte behöver utnyttja mina tio minuter. Låt mig först konstatera att såväl utskottsmajoriteten som reservanterna anser att de problem som kan vara förknippade med svenska medborgares anställning utomlands bör få en snar lösning.

Utskottet pekar i betänkandet på att tidigare oklarheter när det gäller bosättningsbegreppet, som spelar en mycket viktig roll i sammanhanget, redan har undanröjts eller övervägs att undanröjas med anledning av de beslut som riksdagen fattade i våras. Jag utgår tillsammans med övriga i arbetsmarknadsutskottet ingående partier från att regeringen på lämpligt sätt uppmärksammar de andra problem som kan uppstå i sammanhanget. Regeringen har f. ö. redan en arbetsgrupp, vilket Anders Högmark berättade om, som fortlöpande följer utvecklingen på detta område, främst när det gäller svensk personal i biståndsarbete.

På det här viset bör problemen kunna få en tillfredsställande lösning. Jag kan inte av de skäl som Anders Högmark här har anfört finna anledning att man skall tillsätta en ny särskild utredning.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Anf. 108 ANDERS HÖGMARK (m):

Herr talman! Det är som Lars Ulander säger och utskottsmajoriteten nämner, det finns en arbetsgrupp som studerar dessa problem. Eftersom Lars Ulander själv omnämner denna grupp vill jag fråga honom vad gruppen egentligen har sysslat med under de senaste månaderna. Det är utomordentligt svårt att få något som helst besked om vad denna grupp gör för att åstadkomma den eftersträfvade anpassningen mellan olika lagar och författningar. Det lilla man kan inhämta – faktiskt efter ett visst besvär – är att gruppen har ägnat sig åt, precis som Lars Ulander sade, att något studera biståndsarbetarnas tjänstledighetsfrågor och vissa meriteringsfrågor. Men dessa biståndsarbetare, herr talman, utgör ju bara en mycket liten del av de människor som befinner sig utomlands och som aktivt skall stimulera den svenska bytesbalansen.

Vi reservanter anser att det bör vara ett samfällt intresse, oavsett vem som sitter i kanslihuset, att verkligen fundera igenom om de olika delarna i den svenska lagstiftningen fungerar i harmoni med varandra. Är det så att de skilda begreppen när det gäller skattelagstiftning, socialförsäkringslagstiftning, valutaförordningar och folkbokföringsregler verkar försvårande sams emellan för enskilda och företag? Vår uppfattning är att det inte föreligger harmoni dem emellan.

Jag vill fråga Lars Ulander om han har någon information som andra inte kunnat ta del av. På vilket sätt arbetar denna grupp praktiskt i syfte att åstadkomma denna harmonisering?

Onsdagen den
24 november. 1982

*De offentligrätts-
liga villkoren för
svenska med-
borgare anställda
utomlands*

Anf. 109 LARS ULANDER (s):

Herr talman! Vad den grupp det här gäller arbetat med under de senaste månaderna kan jag naturligtvis inte berätta om, därför att det borde kanske Anders Högmark veta bättre. Men vad utskottet nu säger är att utskottet utgår ifrån att regeringen på lämpligt sätt uppmärksammar eventuella ytterligare problem som är förknippade med svenska medborgares anställning utomlands. Det är ett uttalande från utskottet som väl ändå bör vara klart och tydligt. Jag tycker därför att det inte finns någon anledning, när det nu finns en grupp som arbetar med dessa frågor, att det skall tillsättas en utredning för detta ändamål. Det gäller här problem som vi – som Anders Högmark säger – har ett samfällt intresse av att lösa, och då bör man också se till att de löses.

Anf. 110 ANDERS HÖGMARK (m):

Herr talman! Jag tror inte heller att det finns någon skillnad mellan Lars Ulanders grunduppfattning och min uppfattning om behovet av att på alla sätt se till att den lagstiftning det här gäller ses över så att man på alla sätt stimulerar enskilda personer och företag att jobba utomlands. Hittills har jag haft en stark känsla av att det råder en defensiv inställning, nämligen att man skall lösa problemen om de dyker upp. Men efter så många påtryckningar och så många sammanställningar som har gjorts från olika håll om behovet av en anpassning på detta område tycker jag att det är märkligt att utskottet inte mot bakgrund av – precis som Lars Ulander här säger – att vi egentligen har ett samfällt intresse kunde ha gett till känna att denna samlade översyn önskas.

Jag skall gärna tala om för Lars Ulander vad gruppen har sysslat med: Den har egentligen inte gjort någonting alls under den tid som han bedömer att de borgerliga partierna skulle ha ett ansvar för gruppens arbete. Om gruppen har aktiverats under de senaste veckorna har jag inte kunnat erfara, men det hade kanske varit lyckligt för gruppen att något få vidga sitt arbetsområde utöver biståndsarbetarnas problem och verkligen lösa en del problem som svensk industri i dag upplever som besvärande och som även de anställda inom svensk industri upplever som besvärande när de måst resa ut med familj och utföra ett tufft arbete ute på fältet för att klara det välstånd som vi i dag lånar upp till.

Anf. 111 LARS ULANDER (s):

Herr talman! Om nu Anders Högmark kan ge beskedet att arbetsgruppen inte har gjort någonting alls, kan vi väl ändå säga att utskottsmajoriteten har uppmanat regeringen att se över dessa frågor och att utskottsmajoriteten har gjort det i form av ett mycket klart uttalande i betänkandet. Därmed anser jag att vi har gjort mera än vad Anders Högmark har lyckats med under de regeringar som har suttit under de senaste sex åren.

Anf. 112 ANDERS HÖGMARK (m):

Herr talman! Det finns många olika sätt att diskutera och argumentera, varför man inte bör komma med pekpinnar. Men är finkänsligheten i kanslihuset så stor, förstår jag att man inte vågar komma med några pekpinnar – jag trodde att vi kunde agera i förhållande till kanslihuset med landets bästa för ögonen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 225 röster mot 73 för reservationen av Anders Högmärk m. fl.

30 § Arbetsförmedling

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:4 om arbetsförmedling.

Anf. 113 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Under 1970-talets sista år stod det alltmer klart att de arbetsförmedlande uppgifterna inom ramen för AMS verksamhet inte utvecklats på ett godtagbart sätt. Målet att med högsta prioritet placera de arbetssökande i arbete ute på den öppna marknaden fick, och får fortfarande i alltför stor utsträckning, stå tillbaka för ambitionen att hålla nere den öppna arbetslösheten genom omfattande satsningar på bl. a. beredskapsarbeten. Arbetskraftens förändrade sammansättning och beteende ställer allt större krav på effektiviteten i arbetsförmedlandet. En försämrad geografisk rörlighet genom att t. ex. båda makarna förvärvsarbetar och andra ekonomiska och sociala faktorer av skilda slag har också resulterat i avsevärt större svårigheter att snabbt placera de arbetslösa i nya arbeten.

AMS måste, bl. a. mot den här bakgrunden, i ökad utsträckning inrikta sina resurser mot en effektivisering och utbyggnad av de direkt arbetsförmedlande uppgifterna. Den nyligen tillsatta utredningen för översyn av AMS bör arbeta med målet att skapa en bättre fungerande arbetsmarknadspolitisk administration med prioritet för arbetsförmedlingen. Nya vägar måste sökas för att bryta ned byråkratisk tröghet och ett starkt centraliserat beslutsfattande. Vägledande principer för en sådan omläggning av AMS organisation bör enligt moderata samlingspartiets uppfattning vara att arbetsförmedlingsmonopolet skall ses över inom ramen för de av Sverige ratificerade ILO-konventionerna, vilka enligt vår uppfattning genom sin utformning och sitt innehåll ger väsentligt större handlingsfrihet för lagstiftaren Sveriges riksdag än vad som framgått av den allmänna debatten, och vad som framgår av utskottets majoritetsutlåtande. Särskilt bör därvid beaktas sådana yrkesområden där arbetsförmedlingen visat sig ha svårt att uppfylla både de arbetssökandes och arbetsgivarnas önskemål. En långtgående decentralisering av besluten måste genomföras på regional och lokal nivå.

En omläggning av arbetsförmedlingen enligt dessa riktlinjer lämnar enligt vår uppfattning utrymme dels för en betydande effektivisering, dels för sänkta kostnader. Förutsättningar skapas också för förbättrade kontakter mellan arbetsgivare, arbetsförmedling och de arbets sökande. En bättre förmåga till anpassning till föränderliga förhållanden på lokala arbetsmarknader borde också lättare kunna uppnås. Detta skulle vara ett väsentligt bidrag till att sänka det genomsnittliga antalet ersättningsdagar per arbetslös och därmed också minska samhällets kostnader, vilket är ytterligt viktigt i det ansträngda budgetläget.

I utskottets betänkande behandlas också tre enskilda motioner av moderata ledamöter. Dessa är skrivna utifrån i stort sett samma utgångspunkter som vår partimotion och har naturligtvis också till syfte att genom en förändring av organisationsformer och huvudmannaskap för arbetsförmedlandet förbättra och effektivisera arbetsförmedlingsarbetet. Motionsyrkandena, som utskottet i och för sig avvisar, bör självfallet behandlas inom ramen för den utredning som moderata samlingspartiet förordar i reservation 1.

Utskottets utlåtande över motionerna andas enligt vår mening ensidighet och kanske också ovilja att med en öppen attityd gripa sig an de problem som utan tvivel byggts in i vår arbetsmarknadspolitiska och arbetsförmedlande administration under 1970-talet. Utskottets majoritet tar egentligen inte upp de problem som ligger till grund för vår partimotion. I stället slår man utan minsta tvekan fast att det inte finns några variationsmöjligheter för arbetsförmedlingslagstiftningen inom ramen för de tidigare nämnda ILO-konventionerna. Detta tycker vi, herr talman, är en märklig inställning, sett från den synpunkten att vi under senare år under såväl hög- som lågkonjunktur kunnat konstatera att vår nuvarande organisation av arbetsförmedlingen inte kunnat motsvara de krav som både arbets sökande och arbetsgivare ställer. Arbetsförmedlingen har t. ex. trots omorganisation och försök till effektiviseringar flera gånger inte klarat av att förse företagen med yrkesutbildad arbetskraft under den senaste högkonjunkturen, samtidigt som vi vet att människor med yrkeskunskaper gick arbetslösa. Kritiken från enskilda arbetsgivare vad gäller personkontakterna med arbetsförmedlarna och också arbetsförmedlingarnas effektivitet är fortfarande stark.

Herr talman! Under senare år har man dock kunnat upptäcka en något större öppenhet i den allmänna debatten kring de problem som en alltför trög och byråkratiserad AMS inneburit. Tyvärr finns det ingenting av detta i majoritetens skrivning. Under föregående år tillsattes på riksdagens uttryckliga önskan en översynsutredning av AMS. Utredningen har enligt nuvarande direktiv en omfattande uppgift, och det är många som hyser stora förhoppningar om vad utredningen skall kunna åstadkomma. Från moderata samlingspartiets sida hoppas vi självfallet också att utredningens slutresultat skall komma att innebära väsentliga förändringar inom AMS, med nya organisationsformer, som innebär en väsentlig förbättring av effektiviteten. Men vi har svårt att förstå hur utredningen på ett seriöst och grundligt sätt skall kunna gripa sig an sin uppgift, utan att nödvändiga grundfakta utreds.

De absolut viktigaste av nödvändiga grundfakta måste enligt vår uppfattning vara att fastställa vilken rörelsefrihet och handlingsfrihet för olika tänkbara organisationsförändringar och organisationsformer som finns inom ramen för de ILO-konventioner som Sverige har skrivit under. Hur skall utredningen annars kunna ta till vara de möjligheter till organisations- och huvudmannaskapsförändringar för att förbättra effektiviteten i arbetsförmedlingsarbetet till gagn för både företag och enskilda människor som finns att tillgå? Hur skall man kunna föreslå nödvändiga förändringar inom arbetsförmedlingslagstiftningen? Hur skall man över huvud taget kunna fullgöra sin uppgift med hänsyn till kraven från arbetsmarknaden och inte minst med hänsyn till det ansträngda statsfinansiella läget?

Herr talman! Med det sagda vill jag yrka bifall till reservationerna 1 och 2 som är fogade till utskottets betänkande.

Anf. 114 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Den som söker ett arbete i dag får ofta höra att det inte är någon idé att gå till arbetsförmedlingen därför att det inte finns några jobb. Visa dig själv på styva linan! Sök jobb själv! Gå direkt till arbetsgivaren! – Så lyder råden från många. Det kan naturligtvis gå bra, framför allt för dem som har mycket bra kunskaper – för dem som har lyckats här i livet, som det heter. Men för det stora flertalet, för de vanliga människorna, är dessa råd rena hånet. Det gäller framför allt i tider med hög arbetslöshet, när samhällssystemet inte förmår ge alla ett arbete. Denna inriktning är ju privatmänniskans syn. Det är den egoistiska vägen. Denna syn är framför allt inriktad på den starkes rätt. Det är en i grunden djupt reaktionär väg som saluförs, inte minst från Arbetsgivareföreningens propagandaenhet. Några av moderaternas initiativ andas just denna syn.

Arbetsförmedlingarna har i dag, som jag ser det, inte tillräcklig status. Genom deras roll, genom att de inte har arbeten att erbjuda och genom att de som förmedlar inte har makt och befogenhet att placera arbetskraft, blir gör-det-självt-kampanjerna ett slag mot arbetsförmedlingens uppgifter. Tilltron till arbetsförmedlingen minskar.

Vi har i vpk-motionen pekat på framför allt två fall där arbetsförmedlingen skulle spela en mycket positiv roll men där man har misslyckats kapitalt. Det ena fallet gäller strävan att få ut kvinnorna på arbetsmarknaden. De präglas fortfarande av könsmönstret i detta samhälle och vill inte ta jobb på nya områden. Det andra fallet gäller de handikappade, och man har inte heller fått ut dem på arbetsmarknaden. Där gäller det tillämpningen av främjandelagen.

Detta är också en fråga om att arbetsgivarna har rätt att fritt avgöra vem som skall anställas. I praktiken har varken fackförening eller arbetsförmedling något som helst inflytande över detta. Varken medbestämmandelagen eller de avtal som nu finns, främst inom den privata sektorn, ger fackföreningen något reellt inflytande. När utskottet i sin motivering för avslag på vpk:s krav på obligatorisk arbetsförmedling hänvisar till att medbestämmandet ger inflytande, talar man med dubbla tungor. Utskottets

ledamöter säger att medbestämmandelagen är något att gripa tag i, och i nästa stund avstyrker samma utskottsledamöter vpk:s förslag att bredda de fackliga organisationernas inflytande, så att de har något medel i sin hand. Behandlingen av medbestämmandelagen om en vecka i denna kammare kommer att visa detta.

Arbetsköparna vill ju ha de bästa. De vill ha toppkrafter, som skall slitas ut på några år. Det gäller framför allt inom industrin. Man klagat över att det inte finns arbetskraft inom den offentliga sektorn som konkurrerar. Vi skall emellertid komma ihåg och slå fast att många söker jobb inom industrin utan att få något. Det handlar i realiteten om en utsortering – de är inte bra nog, inte tillräckligt dugliga.

Vpk anser att det måste vara samhället och de fackliga organisationerna som avgör vem som skall ha ett bestämt arbete. En obligatorisk arbetsförmedling kan omöjliggöra för arbetsköparna att i tider av arbetslöshet välja och vraka bland de arbetssökande, att plocka ut de bästa och på det sättet skapa ett A- och ett B-lag på arbetsmarknaden. När man tillämpar detta sätt att välja och vraka är det dessutom lätt för arbetssökande att komma in i yrkesförbud. Man ser till att vissa personer är svartlistade. Genom registreringar på tidigare arbetsplatser o. d. ser man till att man har en åsiktsregistrering. Med en obligatorisk arbetsförmedling skulle ingen råka ut för något sådant.

Det är viktigt att genomföra en obligatorisk arbetsförmedling framför allt under sådana konjunkturen som vi har i dag. Men de nuvarande förhållandena beror ju inte bara på konjunkturen – vi har ju också en strukturell arbetslöshet. Då måste arbetsförmedlingen ta på sig ett aktivt ansvar och se till att de som söker arbete får arbete på ett rättvist sätt – att man inte plockar ut de bästa.

Arbetsmarknadsministern har ju nyligen sagt att de långtidsarbetslösa och de som är utförsäkrade eller på väg att bli utförsäkrade skall få förtur till beredskapsarbete. Detta ger bara en liten vink om vad en obligatorisk arbetsförmedling skulle kunna göra för nytta, nämligen se till att ingen blir utförsäkrad, att alla får arbete i någorlunda jämn ström. Målsättningen måste vara arbete åt alla. Men en obligatorisk arbetsförmedling skulle ändå kunna göra det litet lindrigare för dem som står utanför arbetsmarknaden. Det gäller alltså för den obligatoriska arbetsförmedlingen att anvisa ett arbete. Vederbörande skall vara lämplig för jobbet och ha de erforderliga kvalifikationerna. Arbetsgivaren skall inte ha rätt att avvisa den sökande. Däremot anser vi att fackföreningen, med de befogenheter som den skulle ha enligt våra förslag, skulle kunna se till – kanske bl. a. genom vetorätt – att anvisningar till anställningar sker på lämpligt sätt.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen 3, som är fogad till utskottets betänkande.

Anf. 115 LARS ULANDER (s):

Herr talman! De motioner som ligger till grund för det betänkande som vi nu behandlar innehåller ett antal yrkanden som i hög grad är partiskiljande.

Motionerna från moderaterna har ett gemensamt, nämligen att man med olika argument försöker få riksdagen att fatta beslut om en privatisering av arbetsförmedlingarna.

Argumenten är litet olika – alltifrån den moderata partimotionen 2054, som kräver en översyn inom ramen för de av Sverige ratificerade ILO-konventionerna, till Allan Åkerlinds mer direkta krav på att privat arbetsförmedling skall tillåtas och att sådana arbetsförmedlingar skall verka jämsides med de offentliga. Man kan konstatera att det finns två klara uppfattningar i dessa frågor. Moderaterna hymlar inte med sin uppfattning: Privatisera, även om det skulle slå hårt mot dem som är i behov av service och hjälp från dessa viktiga serviceorgan!

Klart är att en arbetsförmedlingsorganisation som moderaterna förespråkar snabbt skulle tvinga fram två arbetsmarknader. Att moderaterna inte skulle ha något emot detta är kanske inte världens största avslöjande.

Avslöjande däremot är kritiken från moderaterna mot effektiviteten och verksamheten på arbetsförmedlingarna. Under de sex år som vi har haft olika borgerliga regeringar har arbetsförmedlingarna varit i strykclass. Faktum är att trots ständigt ökad arbetslöshet och ökade arbetsuppgifter för arbetsförmedlingarna har viljan hos de borgerliga partierna att ge arbetsförmedlingarna personalla resurser varit milt sagt dålig. Sedan kan man som i reservationen nr 1 skylla på att effektiviteten är låg. Är detta en fortsättning på den förtalskampanj mot de anställda på arbetsförmedlingarna som startades av en av den orsaken känd riksdagskandidat under valrörelsen?

Folkpartiet och centern har inte ställt sig bakom moderaternas reservationer, utan de har ställt sig bakom skrivningarna i betänkandet, och det är bra. Men en liten brasklapp har man ändå ansett sig ha anledning att komma med. Man beklagar att arbetsförmedlingsutredningen inte har fått fullfölja sitt arbete. Varför beklagar man det? Den utredningen fanns det ingen anledning att tillsätta, och därför är det ett naturligt skeende med hänsyn till valresultatet att den inte fortsätter. En utredning tillsätts om man har för avsikt att ändra rådande förhållanden, och då i bestämd riktning. Så var ju fallet med denna utredning. Riktningen var, som alla vet, för ett ökat privat inslag i arbetsförmedlandet.

Reservation 3 från vpk tar upp en gammal bekant, nämligen obligatorisk arbetsförmedling. Ingen utanför vpk ställer upp för detta krav. Tvärtom anser t. ex. den fackliga rörelsen att inflytandet över personalpolitiken skall tillkomma de fackliga organisationerna.

Herr talman! Det är ingen tillfällighet att Internationella arbetsorganisationen ansett sig ha anledning att råda sina medlemsländer att arbeta för en avgiftsfri offentlig arbetsförmedling. De internationella erfarenheterna med privata arbetsförmedlingar är definitivt inget att ta efter.

Arbetsförmedlingen är en mycket viktig del av arbetsmarknadspolitiken. Skulle moderaterna lyckas med sina uttalade försök till en privatisering, blir följden en försämrad arbetsmarknadspolitik. Att de i ett läge med större arbetslöshet än någonsin i vår tid gör svulstiga deklARATIONER som skulle ställa

de arbetslösa i en åtskilligt sämre situation hör noteras.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 116 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Jag skall inte göra denna debatt särskilt lång, Lars Ulander, så jag nöjer mig med en replik. Det gör jag därför att det inte går att resonera med socialdemokraterna om de här frågorna. Såväl i utskottet som i kammaren säger de bara: Ni vill bara privatisera, ni vill bara privatisera. De bryr sig inte alls om vad vi tagit upp i vår partimotion.

Jag tycker att det är oansvarigt, Lars Ulander, att inte ens vara beredd att ge sig in och diskutera att ge arbetsmarknadsutredningen för översyn av AMS en möjlighet att gå från grunden med sin uppgift. Detta är ju exakt vad vi har föreslagit i vår motion: Om det sedan visar sig att det finns ett utrymme för att förbättra effektiviteten i arbetsförmedlingsarbetet i Sverige som skulle innebära ändrade organisationsformer och kanske t. o. m. något privat inslag, så får vi ju ta ställning till detta då, Lars Ulander. Sluta med denna monumentala argumentation mot motionsyrkandet!

Sedan vill jag bara påminna Lars Ulander om att vi har en omfattande privat arbetsförmedling i Sverige. Och tur är väl det. Har inte Lars Ulander tänkt på att enskilda människor i mycket stor utsträckning sköter om förmedlandet av egna arbeten, att enskilda människor på basis av informationer i tidningarna, t. ex. annonser, och andra kontakter skaffar sig jobb? Det gör de utan offentlig kontroll och insyn, och det fungerar bra. Hur skulle det se ut om detta inte fungerade? Då skulle arbetsuppgiften för arbetsförmedlingarna här i landet bli dem ännu mer övermäktig.

Det pågår en förtalskampanj mot de anställda, säger Lars Ulander. Det är ett enkelt, svepande argument bara för att slippa diskutera de grundläggande sakfrågor som faktiskt måste diskuteras, om man är beredd att ta upp vår partimotions yrkande till en seriös diskussion. Men det vill inte Lars Ulander, och jag kan mycket väl förstå varför. Jag hoppas däremot att vi i utredningen kan komma till en något mer seriös diskussion än den Lars Ulander tycks vara beredd att ta här.

Anf. 117 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! När Lars Ulander blankt avvisar obligatorisk arbetsförmedling, gör han det med argumentet att de fackliga organisationerna skall ha ett ökat inflytande. Hur blir det med det ökade inflytandet, Lars Ulander? Ända sedan 1976 har det inte ökat, och jag har inte sett att socialdemokratin aktivt har verkat för att inflytandet skall öka. I utvecklingsavtalet på den privata sidan finns inget som helst stöd för detta inflytande. När skall det komma och i vilka former?

När man nu avvisar förslaget om obligatorisk arbetsförmedling, måste jag fråga: Utesluter det ena det andra? Det kan väl inte vara de lokala fackföreningarnas sak att avgöra vilka som skall få arbete över hela linjen? Den egentliga utsorteringen sker på arbetsförmedlingen. Den arbetsökande anvisas ett arbete, men arbetsgivaren kan i dag totalt nonchalera denna

anvisning. Vi vet ju vilka krav som ställs på den som söker arbete. De är så pass hårda och omöjliga att en del sökande inte kan få ett arbete. Fungerar då arbetsförmedlingen bra? Det måste man fråga sig.

Nu har socialdemokraterna regeringsmakten. Jag vill fråga Lars Ulander: Fungerar arbetsförmedlingen i dag bra, framför allt i ett läge med stor arbetslöshet? Efter vad jag kan förstå sker ändå en form av offentlig utsortering. Den skulle vara ännu mer omfattande, om vi inte hade arbetsförmedlingen. Men när vi ser svagheterna klart framför oss, måste vi väl vidta åtgärder: båda stärka den fackliga makten lokalt och förbättra arbetsförmedlingen.

Bengt Wittbom talade i sista delen av sitt anförande verkligen om vad han var ute efter, nämligen en ökad privatisering – sköt dig själv, i likhet med Svenska arbetsgivareföreningens kampanj.

Anf. 118 LARS ULANDER (s) replik:

Herr talman! Jag har fått en del frågor som jag skall försöka besvara. Bengt Wittbom sade att han bara ville ha en översyn. I sitt första inlägg gick han faktiskt rätt hårt in för att stötta de motioner som väckts från moderata samlingspartiet, dels partimotionen, dels enskilda motioner. Dessa motioners inriktning är fullkomligt klar, nämligen en ökad privatisering av arbetsförmedlingen. Det är ingenting att resonera om. Skälet till att vi har fått en skiljelinje inom utskottet är ju att utskottet har förklarat att det inte är med på en sådan privatisering. Därför är det lika bra att Bengt Wittbom låter masken falla och säger vad han egentligen vill. Det är inte så uppseendeväckande i och för sig. Det skulle vara mer uppseendeväckande, om moderata samlingspartiet inte skulle ha denna uppfattning.

Min lilla anmärkning om att man kastar sig över arbetsförmedlingens personal håller jag fast vid. I reservationen vill man att utskottet skall förklara att effektiviteten i den nuvarande verksamheten inte är tillfredsställande enligt utskottets mening och att inte heller omorganisationen kommer att bli tillfredsställande. Men för detta bör man anklaga sig själv och inte den organisation det gäller, eftersom man inte har givit den tillräckliga resurser.

Till Lars-Ove Hagberg vill jag säga att man givetvis kan påstå att ingenting har hänt från 1976 och tills nu. När det gäller en väldig mängd frågor har utvecklingen stått stilla, t. ex. beträffande demokratibiten. Men vi får väl hoppas att vi nu skall kunna få fart på den.

Fungerar arbetsförmedlingen bra som den är i dag? Jag vill påstå att vi har all anledning att ställa upp väldigt hårt för de människor på arbetsförmedlingen som dagligen jobbar intensivt med dem som har en besvärlig arbetsmarknad. På arbetsförmedlingen görs dagligen och stundligen insatser för att ge människorna tillfredsställelsen av att ha ett arbete.

I stället för att gå den väg som vpk talar om och som skulle vara rätt omöjlig på många sätt – en obligatorisk arbetsförmedling – bör man verka för att få fram flera arbeten. Det är naturligtvis grundförutsättningen. Men man bör också se till att man ger arbetsförmedlingarna resurser, så att de, oavsett om

det finns få eller många jobb, kan ge stöd åt de människor som är i behov av hjälp. Det är då väldigt viktigt att vi förfar på det sättet.

Anf. 119 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill gå litet längre än Lars Ulander och säga: Jag ställer upp för dem som arbetar med arbetsförmedling, men jag vill också ge dem bättre villkor än vad Lars Ulander vill – han vill bara ställa upp för dem. Och de får jobba på ganska hopplösa villkor i dag, vad jag förstår. Den främsta orsaken finns kanske inte inom deras egen organisation utan ligger i att arbetsgivaren är så omöjlig beträffande att ta emot, att man sorterar ut. Det är just i fråga om det momentet som jag skulle vilja hjälpa arbetsförmedlingarna till att göra ett bra och rejält arbete och inte bidra till utsorteringen, som de till viss del får vara med om i dag – naturligtvis oförskyllt. Det är den frågan som jag tycker att Lars Ulander skall fundera litet över.

Det är också dags att göra någonting beträffande den stärkta lokala fackliga makten. Jag efterlyste socialdemokratiska initiativ från 1976 och framåt. Jag har inte sett några. Ni har bara avslagit våra krav. Och så sent som i veckan lade ni ytterligare maktfrågor på is – det får vi se nästkommande vecka.

Anf. 120 ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Riksdagen har i dag att ta ställning till vissa motioner som berör formerna för arbetsförmedlingsverksamheten. Ifrån centerns sida har vi ingen annan uppfattning än den som redovisats i utskottsbetänkandet.

På en punkt beklagar vi emellertid den nya regeringens handlande, nämligen beslutet att lägga ner den statliga arbetsförmedlingsutredningen. Vi är av den uppfattningen att det hade varit värdefullt om den hade fått fullfölja sitt arbete. Avsikten med utredningen var att behandla frågan om arbetsförmedling för korttidsanställda på kontorsområdet. Därutöver skulle utredningen också ta upp frågan om arbetsförmedling på kulturområdet. I utredningsuppdraget ingick bl. a. att söka få till stånd en klarare gränsdragning mellan laglig och olaglig verksamhet. Det betonades också i utredningsdirektiven att eventuella förslag skulle sammanfalla med ILO-konventionernas intentioner.

Utredaren kom så långt i sitt arbete att ett delbetänkande avlämnades med en kartläggning av verksamheten inom kontorservicebranschen. Vad jag har förstått har utredaren ytterligare material sammanställt som hade varit värdefullt att få publicerat. Men så tycks nu inte bli fallet, och det är att beklaga.

Utskottet säger att regeringen i annat sammanhang skall låta göra den översyn av arbetsförmedlingslagen som kan anses motiverad. Jag vill därför fråga utskottets talesman Lars Ulander: På vilket sätt skall detta översynsarbete bedrivas? Och när förväntas arbetet påbörjas? Jag tror att det vore värdefullt om vi kunde få ett svar, eftersom den statliga arbetsförmedlingsutredningen nu tycks vara ett minne blott.

Vi skall i dag inte diskutera de arbetsrättsliga frågorna. Men de har ändå

aktualiserats tidigare i debatten, och det riktades viss kritik mot att det inte har hänt så mycket under de sex år som det varit icke-socialistiska regeringar. Låt mig därför säga till Lars Ulander att jag inte tycker att starten för hans parti har varit så speciellt lysande, eftersom han under veckan har yrkat avslag på sin egen partimotion där just dessa frågor tas upp – till den debatten återkommer vi ju nästa vecka.

Herr talman! För dagen har jag inget annat yrkande än yrkande om bifall till utskottets hemställan i samtliga delar.

Anf. 121 GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsutskottet konstaterar i sin skrivning att utvecklingen på arbetsmarknaden under 1980-talet har starkt försämrats. Vi har en arbetslöshet av en omfattning som vi inte har upplevt sedan 1930-talet. Framför allt ungdomsarbetslösheten inger stark oro. Antalet lediga platser är rekordlågt. Sysselsättningen inom industrin har sjunkit kraftigt, samtidigt som sysselsättningsökningen i den offentliga sektorn har avstannat. Detta är något nytt. Tidigare har vi vant oss vid att även om sysselsättningen inom industrin har gått ner, så har nya arbeten skapats i den offentliga sektorn.

Den tekniska utvecklingen med ökad robotisering och datorisering kommer att öka under 1980-talet inte bara inom industrin, utan strängt taget på hela arbetsmarknaden. Detta kommer att kräva stora omställningar på arbetsmarknaden. Vi har tidigare upplevt denna utveckling i tekobranschen och inom varven. Nu är det våra stora basnäringar – gruvorna, skogen och stålindustrin – som står inför stora förändringar. Även om en konjunkturuppgång skulle förbättra arbetsmarknadssituationen, får vi räkna med stora omställningar på arbetsmarknaden.

Erfarenheten visar att en sådan utveckling drabbar särskilt de svagare grupperna på arbetsmarknaden. Det gäller framför allt de handikappade, de gamla och de nyillträdande på arbetsmarknaden, såsom ungdomar och kvinnor, men även de som saknar utbildning eller som inte har en gångbar utbildning drabbas.

Den här situationen kan praktiskt taget alla människor hamna i. Även om man är ung och välutbildad i ett skede av livet, kan man under livets gång drabbas av sjukdom, det yrke man arbetar i kan rationaliseras bort, företaget kan läggas ner eller man blir äldre och orkar kanske inte med ett tungt och hårt arbete.

För att möta en sådan situation på arbetsmarknaden krävs stor beredskap. Vi måste föra en ekonomisk politik som skapar nya jobb när de gamla försvinner. Det krävs samtidigt stora arbetsmarknadspolitiska insatser. Regeringen har nyligen presenterat riksdagen en rad åtgärder i detta syfte, och fler förslag kommer.

Ett viktigt instrument i arbetet för att arbetsmarknadspolitiken skall bli framgångsrik är en väl fungerande arbetsförmedling. Arbetsförmedlingen har därför under en följd av år byggts ut för att man skall underlätta för alla arbetssökande att få ett arbete. Ju högre ambition vi har när det gäller att ge

Arbetsförmedling

människor möjlighet att delta i arbetsgemenskapen, desto större krav måste vi ställa på arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingen har här två viktiga funktioner: dels att påverka arbetsgivarnas rekrytering, dels att ge de arbetssökande en korrekt bild av arbetsmarknaden.

Arbetsförmedlingen konfronteras ständigt med de konflikter som finns mellan arbetslivets krav och individens fysiska, psykiska och sociala situation. Arbetsförmedlingen har därför fått en rad resurser vid sidan om själva förmedlingsarbetet för att kunna häva dessa hinder och sammanjämka de olika kraven. Det gäller arbetsmarknadsutbildning, olika hjälpmedel för att anpassa arbetsplatserna, flyttningsersättning, lönebidrag för nyanställning eller fortsatt anställning av personer med nedsatt arbetsförmåga, etc. Ju större dessa resurser blir, desto viktigare är det med en väl fungerande arbetsförmedling som *alla* har tillgång till.

Arbetsförmedlingen har därför en central uppgift i hela vår sysselsättningspolitik. Försämrar vi arbetsförmedlingens möjligheter att arbeta drabbar det hela arbetsmarknadspolitiken.

Det är därför socialdemokratin och fackföreningsrörelsen slår vakt om den offentliga arbetsförmedlingen och avvisar kraven på privat arbetsförmedling, som framförs i flera moderata motioner.

Moderaterna har valt att gå fram med flera motioner med olika lydelse – förmodligen i syfte att de lättare skulle vinna riksdagens bifall. Den gemensamma nämnaren är dock densamma, man vill införa privat arbetsförmedling.

Erfarenheter från de länder där man tillåter privata arbetsförmedlingar visar att arbetsmarknaden blir segregerad. De privata arbetsförmedlingarna är bara intresserade av att betjäna den mest attraktiva arbetskraften, som ger mest utbyte till lägsta kostnad. Den offentliga arbetsförmedlingens uppgift blir då att ta hand om de mest svårplacerade, som har svårt att konkurrera på arbetsmarknaden. Detta kommer att medföra en försvagning av den offentliga arbetsförmedlingen.

Eftersom arbetsförmedlingen har en central roll i hela arbetsmarknadspolitiken, kommer också effekten av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna att försämrats. Det är en utveckling som inte bara drabbar de arbetssökande, utan på litet längre sikt även arbetsgivarna och företagen.

En uppdelning av arbetsmarknaden i A- och B-lag strider mot våra grundläggande sysselsättningspolitiska mål om allas rätt till arbete, liksom mot idéerna bakom arbetsförmedlingslagen. Det var bl. a. för att stoppa segregationen på arbetsmarknaden som ILO-konventionen mot privat arbetsförmedling kom till.

Den grundläggande tanken i 1935 års lag om arbetsförmedling är att arbetsförmedlingen skall vara avgiftsfri och öppen för alla grupper på arbetsmarknaden. I detta ingick också att förhindra att de arbetssökande otillbörligt utnyttjas av enskilda personer. Den som utfört ett arbete skall själv få hela ersättningen för arbetet och inte behöva avstå en del av lönen till någon som förmedlar arbetet. Om ett ekonomiskt beroendeförhållande

uppstår mellan den arbetssökande och förmedlaren finns risk för missbruk av olika slag.

Ett viktigt tillägg till arbetsförmedlingslagen gjordes också 1942, där man uttryckligen angav att uthyrning av arbetstagare var att anse som arbetsförmedling om det huvudsakliga syftet var att förmedla arbete.

Arbetsförmedlingslagen avser således också att förhindra skentransaktioner som ges karaktären av entreprenadförhållanden, när det i verkligheten är fråga om förmedling av arbetskraft. Det är därför viktigt att framhålla att uthyrning av arbetskraft står i strid med arbetsförmedlingslagen, vilket bl. a. har bekräftats av högsta domstolen 1973. Det står också i strid med den ILO-konvention som arbetsförmedlingslagen bygger på.

Med den utveckling vi kan skönja på arbetsmarknaden kommer arbetsförmedlingen att ställas inför ökade krav både kvantitativt och kvalitativt.

Det finns, som jag redan har antytt, klara tendenser till ökad utslagning och utestängning från arbetsmarknaden. Arbetsförmedlingen måste då med olika medel hjälpa arbetstagarna att ta de arbeten som finns, påverka arbetsgivarnas utbud av arbetsplatser och påverka attityder hos både arbetsgivare och arbetstagare. Under tider av hög arbetslöshet ställer arbetsgivarna stora krav på arbetskraften och undviker att anställa handikappade eller människor med andra arbetshinder.

Nya grupper har tillkommit som arbetssökande. Grupper som inte har någon bestämd yrkesinriktning eller yrkeserfarenhet dominerar. Det gäller många kvinnor, invandrare och ungdomar.

Arbetsmarknaden förändrar därmed arbetsförmedlingens sätt att arbeta. Förändringen går i riktning mot allt större krav på att direkt medverka till att hjälpa individen till ett arbete som passar hans eller hennes förutsättningar.

Arbetsförmedlingen har också till uppgift att med olika medel försöka påverka arbetsgivare och fackliga organisationer att driva en anställningspolitik som är förenlig med de sysselsättningspolitiska målen. Det gäller inte minst i jämställdhetsfrågorna. För att kunna uppfylla dessa mål måste arbetsförmedlingen kunna arbeta med hela arbetssökandeströmmen.

En privat arbetsförmedling har av naturliga skäl inga möjligheter att uppfylla dessa krav. Den kommer i stället att motverka de angivna målen i fråga om allas rätt till arbete.

Privat arbetsförmedling står därför i konflikt med de arbetsmarknadspolitiska målen.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 122 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt begära någon replik, men jag ser mig ändå efter Gustav Perssons inlägg föranledd att göra det.

Jag vill göra Gustav Persson uppmärksam på att budgetunderskottet enligt regeringens senast framlagda finansplan är 90 miljarder. Tidningsuppgifter kring budgetarbetet för kommande budgetår pekar på ett budgetunderskott

på 100–105 miljarder. Upplåningen för att täcka dessa underskott går lavinartat snabbt. Räntekostnaderna ser ut att bli oss övermäktiga. Det är varje partis ansvar i Sveriges riksdag, Gustav Persson, att peka på möjligheter till besparingar och mer rationella sätt att arbeta inom statsförvaltningen och den offentliga verksamheten. Vi måste redan nu sätta i gång ett omfattande besparingsarbete, så att Sverige inte hamnar i samma situation som en del andra länder i världen, som står inför statsbankrutt. I det läget måste vi fråga oss: På vilket sätt kan vi inom arbetsmarknadspolitiken hjälpa till att spara?

Moderaterna – sades det – väcker olika typer av motioner bara för att försöka åstadkomma privat arbetsförmedling i slutändan. Nej, Gustav Persson, det gör vi inte. Vi lägger fram förslag för att försöka få i gång en grundlig och seriös diskussion om hur vi skall kunna finna nya former för att klara en effektiv arbetsförmedling som kostar mindre pengar än vad dagens kostar. Pengar är nämligen något som Sverige har ont om, och det måste även en socialdemokrat ta hänsyn till.

Anf. 123 ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Jag beklagar att socialdemokraterna står tomhänta och inte kan ge något besked om hur det fortsatta arbetet med översyn av arbetsförmedlingslagen skall bedrivas. Därför torde vi få aktualisera frågan i annat sammanhang. Jag hade hoppats få ett svar från de socialdemokratiska företrädarna här i riksdagen i dag, men så tycks icke bli fallet.

Anf. 124 GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! Bengt Wittbom säger här att vi bör spara genom att satsa på privat arbetsförmedling. Låt mig bara erinra om hur man har förbättrat arbetsförmedlingen under de senaste åren. Vi har fått ADB i platsförmedlingen, vi har fått obligatorisk platsanmälan och man har nyligen inom arbetsmarknadsverket avslutat en pilotutredning, vars syfte är att förbättra arbetsförmedlingen.

Jag menar att man nu måste pröva de möjligheterna först. Låt personalen inom arbetsförmedlingen arbeta i lugn och ro, så tror jag att vi har möjligheter att verkligen förbättra arbetsförmedlingen, något som jag knappast tror blir fallet om vi satsar på ytterligare privat arbetsförmedling.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (översyn av arbetsmarknadsmonopolet)

Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 73 för reservation 1 av Anders Högmark m. fl.

Mom. 2 och 3 (privat avgiftskrävande arbetsförmedling m. m.)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls

med 229 röster mot 73 för bifall till utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 2 av Anders Högmark m. fl. anförda motiveringen.

Nr 33

Onsdagen den
24 november 1982

Mom. 4 (obligatorisk arbetsförmedling m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 17 för reservation 3 av Lars-Ove Hagberg.

Gemensam nordisk arbetsmarknad

31 § Gemensam nordisk arbetsmarknad

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:5 om gemensam nordisk arbetsmarknad.

Anf. 125 RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Om man skall döma efter arbetsmarknadsutskottets betänkande är detta ärende inte så omfattande. Därför har jag begärt ordet för att anförda några synpunkter på denna fråga.

I de nordiska diskussionerna talar man ofta om tre hörnpelare som grundval för nordiskt samarbete, nämligen 1955 års trygghetskonvention, 1957 års passöverenskommelse och 1954 års arbetsmarknadsöverenskommelse. Det är den senare överenskommelsen som vi nu skall besluta oss för att ersätta med en ny som föreligger i reviderad form.

Jag har inte för avsikt att anförda några synpunkter på utskottets uttalande i betänkandet. Däremot önskar jag mot bakgrund av den synnerligen ingående behandling som frågan om revision av överenskommelsen har fått i Nordiska rådet och dess social- och miljöutskott framföra några synpunkter på den nordiska behandlingen.

Först kort om bakgrunden till överenskommelsens tillkomst. Genom en kungörelse i oktober 1943 fritogs danska, finska, isländska och norska medborgare från tvånget att söka tillstånd för arbete i Sverige. Vid andra världskrigets slut hade ca 40 000 icke-svenska medborgare – de flesta nordbor – fått arbete utan krav på arbetstillstånd i Sverige. I praktiken innebar detta att en "nordisk" arbetsmarknad hade etablerats i Sverige. Försök gjordes att utvidga befrielsen från arbetstillstånd till att också gälla i Danmark och Norge. Den överenskommelsen, som undertecknades i november 1946, kom dock bara att omfatta Danmark och Sverige.

Så fortsatte arbetet. Nordiska parlamentariska kommittén för friare samfärdsel m. m., tillsatt år 1951, förordade att passvånget avskaffades för nordbor vid resa inom Norden. Detta skedde år 1952, då en s. k. personell passunion infördes i Norden. För icke-nordbor upprätthölls under ytterligare några år kravet på passkontroll vid passering av nordiska gränser. Eftersom ingen passtämpel längre kunde berätta om tidpunkten för inresan till ett nordiskt grannland, blev det i praktiken omöjligt att upprätthålla kravet på arbetstillstånd. Nordiska parlamentariska kommittén föreslog därför att en gemensam nordisk arbetsmarknad skulle upprättas. Nordiska rådet antog en rekommendation i saken vid den första sessionen år 1953. I början av juli 1954 trädde överenskommelse om gemensam arbetsmarknad mellan Dan-

Onsdagen den
24 november 1982

Gemensam nordisk arbetsmarknad

mark, Finland, Norge och Sverige i kraft. Island anslöt sig ej då till överenskommelsen.

Två begränsningar fanns i överenskommelsen; den gällde inte för fria yrkesutövare och inte heller för yrkesgrupper för vilka särskilda krav på auktorisation eller legitimation uppställdes. Främst inom sjukvården kom en rad yrkesutövare att gå miste om den fria arbetsmarknadens fördelar. Dessa olägenheter har avlägsnats genom att separata överenskommelser träffats grupp för grupp. 1966 trädde överenskommelsen om arbetsmarknad för läkare i kraft, 1967 för tandläkare, 1970 för sjuksköterskor, 1971 för farmaceuter och 1978 för sjukgymnaster. Därefter har arbetsmarknaden genom beslut 1981 utökats till 13 ytterligare yrkesgrupper inom hälso- och sjukvården. Det har vi här i riksdagen tidigare ratificerat.

Under de drygt 27 år som överenskommelsen varit i kraft har den inte – före den nu aktuella revisionen – reviderats på någon punkt. Kompletterande bilaterala avtal har dock ingåtts mellan Finland och Sverige. De nordiska länderna har också antagit riktlinjer för arbetsförmedlingssamarbetet i Norden.

Sedan överenskommelsen ingicks har snart över en miljon människor flyttat mellan de nordiska länderna. Av den totala nordiska flyttningsrörelsen har nästan 80 % bestått av finländarnas flyttning mellan Finland och Sverige. Danmarks och Norges andel av den totala nordiska flyttningsrörelsen har varit rätt blygsam.

Frågan om en revision av överenskommelsen aktualiserades redan 1974 inom Nordiska arbetsmarknadsutskottet. Någon revision kom då inte till stånd, men frågan togs på nytt upp vid rådets session 1979. Från finländsk sida önskades en ajournering av 1954 års arbetsmarknadsöverenskommelse. Det underströks särskilt att någon uppsägning av avtalet inte var aktuell. Från finländsk sida var man däremot av den uppfattningen att infogandet av en social- och flyttningsssäkerhetsklausul skulle kunna minska olägenheterna av utvandring och flyttningsrörelser på det individuella planet. Att komma till rätta med detta problem var dels en samnordisk, dels en bilateral fråga för Finland och Sverige, enligt statsminister Sorsa.

Initiativet till revisionen har således tagits från finländskt håll och som en konsekvens av den nämnda omfattande emigrationen från Finland till Sverige under senare delen av 1960-talet till mitten av 1970-talet.

Inom rådet har det funnits full förståelse för de problem som de fria flyttningsrörelserna mellan de nordiska länderna och framför allt mellan Finland och Sverige medfört och en vilja till att avhjälpa dessa. Samtidigt har emellertid rådet varit mycket uppmärksam på att den fria arbetsmarknaden inte får inskränkas och begränsas till men för den enskilde medborgarens rätt att fritt ta arbete och bosätta sig i vilket av de nordiska länderna han själv önskar. Det är med stor tillfredsställelse man därför nu kan konstatera att också Island undertecknat överenskommelsen.

Den isländske social- och hälsoministern framhöll i samband med behandlingen av den reviderade överenskommelsen vid sessionen i Helsingfors i mars att det är första gången som Island är fullt ut medlem av samtliga

traktater beträffande det nordiska samarbetet. Undertecknandet av arbetsmarknadsöverenskommelsen är därför en viktig milstolpe för Island och de islänningar som lägger vikt vid ett större isländskt deltagande i det nordiska samarbetet, framhöll den isländske ministern.

Vid rådets utskottsbehandling framstod det som helt klart att revisionsförslaget var ett resultat av ett kompromissförfarande. Olika önskemål och strävanden hade jämkats ihop till en helhet. Det framhölls dock att framtiden fick utvisa om arbetsmarknadsöverenskommelsen skulle kräva ändringar. Det väsentliga var att en ny överenskommelse nu skulle komma till stånd, även om den innehöll vissa brister som utskottet hade pekat på.

Liksom arbetsmarknadsutskottet gjort i sitt betänkande framhölls av rådet preambelns innehåll om att flyttning mellan länderna skall göras under på förhand kända samt socialt och ekonomiskt tryggade förhållanden – en mycket viktig punkt. Här tillgodoses sålunda det finländska önskemålet, framför allt framfört av den finske statsministern. Rådet ansåg det dock inte önskvärt eller nödvändigt att utöver den nyss reviderade trygghetskonventionen bygga upp ett alternativt socialt säkerhetsnät.

Från rådets sida konstaterades att överenskommelsen är svåröverskådlig och inte helt exakt i ord och uttryck, vilket kan medföra svårigheter då man skall tolka överenskommelsen. Speciellt gäller detta för dem som inte är experter på området. Det vore således en fördel om den enskilde nordbon finge möjlighet att ta del av och förstå innebörden i överenskommelsen. Som den nu är utformad kan vissa problem föreligga; man är medveten om detta inom rådet.

Det framhölls som synnerligen viktigt att det redan i inledningen till överenskommelsen slås fast att varje nordisk medborgare har rätt att få ta arbete och bosätta sig i ett annat nordiskt land, en deklaration som helt klart är i överensstämmelse med rådets tidigare uttalanden. Det konstaterades också att syftet med den genomförda revisionen inte på något sätt varit att införa begränsningar i den fria rörligheten på arbetsmarknaden i Norden.

I detta sammanhang vill jag understryka att ett av de mest grundläggande motiven för nordiskt samarbete är att undanröja praktiska hinder vid resa, flyttning eller byte av arbete eller uppehållsort i Norden.

Som ett led i denna målsättning diskuteras nu inom Nordiska rådet begreppet nordiskt "medborgarskap". Detta innebär inte ett medborgarskap i juridiskt och statsrättsligt hänseende utan kan på sikt betyda t. ex. gemensamma nordiska personnummer, harmoniserad sociallagstiftning och rösträtt i riksdagsval. En nordisk databank för lediga platser skulle kunna underlätta för en person att söka arbete i något av de fem nordiska länderna. Idén är inte ny. Redan på 1950-talet formulerade nämligen den danske statsministern indirekt tanken på ett nordiskt medborgarskap.

Nr 33

Onsdagen den
24 november 1982

Gemensam nordisk arbetsmarknad

Herr talman! Jag har velat framföra dessa synpunkter, därför att jag tycker att denna fråga är av så stor betydelse för Norden och det nordiska folket.

*Personalresurserna
för kontrollen av
arbetsgivaravgifter
och källskatt*

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

32 § Föredrogs

Civilutskottets betänkande

1982/83:3 Huvudmannaskapet för räddningstjänsten, m. m. (skr. 1982/83:22)

Utskottets hemställan bifölls.

33 § Personalresurserna för kontrollen av arbetsgivaravgifter och källskatt

Föredrogs civilutskottets betänkande 1982/83:4 om personalresurserna för kontrollen av arbetsgivaravgifter och källskatt (förs. 1981/82:20).

Anf. 126 STURE PALM (s):

Herr talman! Det ärende som nu ligger på riksdagens bord har fått en märklig behandling av civilutskottet. Det gäller riksdagens revisorers förslag om personalresurserna för kontroll av arbetsgivaravgifter och källskatt. Detta arbete ingår som en del i revisorernas granskning beträffande kontrollen av skatter och avgifter.

Vid granskningen har vi funnit att kontrollen av arbetsgivaravgifter har varit eftersatt. Det har bl. a. visat sig att riksdagen tidigare anslagit medel för en bättre kontroll – men många av de tjänster som dessa medel är avsedda för har inte tillsatts.

Jag vill hänvisa till de intressanta uppgifter som finns att läsa i handlingarna. Där framgår det att revisorerna, sammanfattningsvis, har föreslagit att kvarstående vakanser i bemanningsplanen för lokala skattemyndigheterna snarast fylls ut och att de för kontrollen av källskatt och arbetsgivaravgifter tillsatta tjänsterna endast används för avsedda uppgifter. Vidare föreslår revisorerna att utbildningen av nyanställda handläggare intensifieras och att frågan om inrättande av särskilda rekryteringstjänster övervägs. Dessutom har vi föreslagit att åtgärder vidtas i syfte att öka tjänsternas attraktivitet.

Till detta betänkande är fogat ett yttrande från skatteutskottet, som ju tidigare uppmärksammat den här frågan. Skatteutskottet skriver starkt och understryker vad som framförts av revisorerna. Jag vill citera vad skatteutskottet säger vid sin skrivning till civilutskottet:

”Mot denna bakgrund fäster utskottet i likhet med revisorerna stor vikt vid

att en väl fungerande grundorganisation för kontrollen av arbetsgivarnas redovisning så snabbt som möjligt kommer till stånd.”

Civilutskottet, som står för betänkandet i detta ärende, understryker i sin text dessa frågors stora betydelse, men hemställer kort och gott att revisorernas förslag läggs till handlingarna.

Herr talman! Detta är ur revisionens synpunkt en ytterst märklig handläggning av våra förslag. Mot denna bakgrund vill jag fråga utskottets företrädare: Vilken ledning kan myndigheterna få av ett sådant beslut? Enligt min mening ingen alls! Det kan lätt uppfattas som en likgiltighet från riksdagens sida som vi finner rent uppseendeväckande.

Revisorernas förslag kan enligt vår mening inte jämföras med en vanlig verksamhetsberättelse, som brukar läggas till handlingarna. Vi frågar oss, om revisorerna i fortsättningen måste lämna fram motioner på sina förslag för att få dem seriöst behandlade i resp. utskott.

Herr talman! Jag vill med detta kort och gott anmäla att vi anser oss nödsakade att återkomma till den här frågan under den allmänna motions-tiden.

I detta anförande instämde Arne Gadd, Kjell Nilsson, John Johnsson, Margit Sandéhn och Wivi-Anne Radesjö (alla s).

Anf. 127 KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Som Sture Palm sade är det betänkande vi nu behandlar föranlett av ett av revisorerna framlagt förslag till åtgärder för att förbättra kontrollen vid de lokala skattemyndigheterna av arbetsgivarnas redovisning av skatter och avgifter. Utskottet har i olika sammanhang tidigare betonat vikten av bättre kontrollinsatser på skatteområdet. Vi har därför självfallet ingen annan uppfattning än revisorerna om det betydelsefulla i en bättre och mer effektiv kontrollverksamhet. Men utskottet har också konstaterat att de olika förslag som revisorerna lagt fram antingen kan väntas bli tillgodosedda utan riksdagens eller regeringens vidare åtgärd eller kommer att beaktas i det kommande arbetet hos regeringen eller myndigheterna.

Låt mig ta ett exempel. Revisorerna har framhållit att de kvarstående vakanserna snarast bör fyllas ut. Den undersökning som vi har gjort inför behandlingen av förslaget har visat att det i mars 1982 var ett tjugotal tjänster som var obesatta. De uppgifter vi fick pekade på att resterande icke besatta tjänster skulle komma att vara tillsatta under innevarande budgetår.

Jag skall inte gå in på de övriga av revisorernas förslag, utan nöjer mig med att erinra om att den förra regeringen tog initiativ till och genomförde den omorganisation av de lokala skattemyndigheterna som är en av förutsättningarna för en bättre kontroll. Dessutom kom ju även den nya regeringen att ta initiativ till en förbättrad kontroll. Därför tycker jag att det som Sture Palm här säger tyder på att han inte tilltror den nya regeringen några möjligheter i det här sammanhanget. Eftersom så mycket gjorts av det som revisorerna tagit upp och eftersom ytterligare några av de åtgärder som initierats av den tidigare regeringen kommer att fortsättas av den nya, har vi i

Nr 33

Onsdagen den
24 november 1982

*Personalresurserna
för kontrollen av
arbetsgivaravgifter
och källskatt*

civilutskottet inte funnit det meningsfullt med tillkännagivande enligt revisorernas förslag. Vi har inte heller föreslagit att riksdagen skall avslå förslaget, utan har i full enighet stannat för något som kan kallas en mellanform, nämligen att förslaget läggs till handlingarna. Det var detta som Sture Palm speciellt reagerade mot. Men alternativet hade i så fall, som jag nyss nämnde, varit att vi hade yrkat avslag på framställningen med hänvisning till att de frågor som har tagits upp i revisorernas förslag redan är under behandling.

Anf. 128 STURE PALM (s):

Herr talman! Kammarens ledamöter kanske crinrar sig omläggningen av revisorernas arbetsrutiner. Tidigare riktade vi våra propåer till regeringen. En del propåer gav vissa resultat, andra ligger väl kvar i olika lådor. Vi lade för några år sedan om rutinen så att man nu skall vända sig till resp. fackutskott för att riksdagen skall uttala sin mening i vissa frågor. Dessa fackutskott, som skulle representera en sakkunskap, skulle markera sitt ståndpunktstagande till de olika förslag som vi lagt fram.

Man kan nu i civilutskottets betänkande hitta vissa starka formuleringar. Det framhålls att man behöver denna förstärkning. På ett ställe ser jag formuleringen "utskottet utgår ifrån". På annat ställe säger man som svar på våra konkreta förslag att "utskottet förutsätter".

Vi har i dag för några timmar sedan haft uppe ett ärende som kulturutskottet har behandlat. Utskottet har besvarat varje fråga som vi har aktualiserat. Men här sveper man till med att lägga förslaget till handlingarna. Vi som läser så mycket vet ju att man inte lägger ner så mycket arbete på papper som avslutas med att frågan läggs till handlingarna. Då anses det vara något passé. Men om man gör ett tillkännagivande skulle man markera att riksdagen har en uppfattning i de frågor där utskottets eget serviceorgan riksdagens revisorer har plockat fram material.

Anf. 129 KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Jag är fullt införstådd med den arbetsordning och de arbetsuppgifter som revisorerna har. Men det betyder inte att revisorerna, om de lägger fram ett förslag, har någon sorts självklar rättighet att få sina förslag bifallna av riksdagen. Utskottets genomgång av de förslag som revisorerna har tagit upp visar att en del av ärendena kommer att vara lösta innan detta budgetår är slut, andra kommer att behandlas i budgetpropositionen och några tas upp i direkta löneförhandlingar och liknande. Därför har vi i utskottet kommit fram till slutsatsen att inte använda den metodik som vi annars brukar använda. Den metodiken innebär att antingen tillstyrka ett förslag genom att ge regeringen till känna vad utskottet anfört eller att avstyrka förslaget. Att "ge regeringen till känna", som Sture Palm ville att vi skulle göra i detta fall, gör man endast om regeringen inte har gjort eller ännu inte vill göra någonting i den fråga som har tagits upp. Jag hoppas att den nuvarande regeringen fortsätter det arbete som redan är påbörjat på detta

område. I så fall kommer förslagen och synpunkterna i revisorernas framställning att bli genomförda.

Nr 33

Onsdagen den
24 november 1982

Anf. 130 STURE PALM (s):

Herr talman! Nu har vi en riksdagens kontrollmakt, och den skall väl fungera oavsett vilken regering som sitter eller vilka formuleringar man hittar. Vi hade alltså önskat att riksdagen gjort en markering, som jag sade förut, att riksdagen uttalat någon uppfattning i sammanhanget. Hela detta yttrande slutar ju i en västgötaclimax, och det är att beklaga. Men vi får försöka komma överens om rutinerna. Vi sammanträffar ju årligen med utskotten för att gå igenom de granskningsärenden som ni vill att vi skall ge oss på. Därmed trodde vi att det skulle finnas ett gemensamt intresse hos utskotten och dem som riksdagen har utsett att granska statsförvaltningen.

*Personalresurserna
för kontrollen av
arbetsgivaravgifter
och källskatt*

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

34 § Anmälades och bordlades

Skrivelse

1982/83:75 Redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen

35 § Anmälades och bordlades

Motionerna

1982/83:67 av *Sten Svensson*

1982/83:68 av *Sten Svensson* och *Per Westerberg*

1982/83:69 av *Per Unckel m. fl.*

1982/83:70 av *Jan-Erik Wikström* och *Kerstin Göthberg*

Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 (prop. 1982/83:25)

1982/83:71 av *Christer Eirefelt m. fl.*

1982/83:72 av *Evert Hedberg m. fl.*

1982/83:73 av *Erik Hovhammar* och *Eric Hägelmark*

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. (prop. 1982/83:50)

1982/83:74 av *Staffan Burenstam Linder m. fl.*

1982/83:75 av *Christer Eirefelt* och *Ivar Franzén*

Ändring i försäkringsrörelselagen (1982:713), m. m. (prop. 1982/83:51)

1982/83:76 av *Göte Jonsson m. fl.*

Effektivare regler för debitering och uppbörd av arbetsgivaravgifter (prop. 1982/83:60)

1982/83:77 av *Allan Ekström*

Ändring i föräldrabalken (prop. 1982/83:62)

1982/83:78 av Karin Ahrlund

1982/83:79 av Eric Hägelmark och Erik Hovhammar

Förlängd reglering av anslutningen av privatpraktiserande tandläkare till tandvårdsförsäkringen (prop. 1982/83:63)

*Meddelande om
interpellation*

36 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 24 november

1982/83:39 av Pär Granstedt (c) till utrikes- och handelsministern om regeringens ställningstaganden i vissa utrikespolitiska frågor:

Traditionella ledstjärnor för svensk utrikespolitik har varit konsekvens och bred politisk förankring. Det är betydelsefullt att den svenska utrikespolitiken bygger på väl förankrade principer och att vi kan uppvisa ett betydande mått av enighet utåt och på så sätt skapa förtroende för vårt handlande och våra ställningstaganden. Självfallet innebär inte detta att det inte bör föras en debatt i frågor där det finns genuint olika uppfattningar. Däremot måste det vara önskvärt att inte kortsiktiga inrikespolitiska bedömningar gör att man skapar konstlade motsättningar.

En av de utrikespolitiskt präglade frågor där det under de senaste åren framkommit de skarpaste motsättningarna mellan regering och opposition gällde det svenska inträdet i IDB. Med djupt moraliska och principiella motiveringar motsatte sig den dåvarande socialdemokratiska oppositionen det svenska inträdet, och man krävde vid upprepade tillfällen att Sverige skulle lämna banken. Ca en månad efter det att den nya socialdemokratiska regeringen hade tillträtt visade den sig inte ha för avsikt att avveckla det svenska engagemanget utan i stället föreslå att Sverige skall delta i en ny kapitalpåfyllnad.

En senare aktuell fråga gäller Sveriges röstning i FN beträffande Östtimor. Sverige stödde under flera år FN-resolutioner, som krävde tillbakadragande av indonesiska trupper från området. När dessa resolutioner i längden visade sig meningslösa och i praktiken minskade våra möjligheter till humanitära hjälpinsatser, avstod Sverige från att stödja motsvarande resolution år 1981. Detta föranledde då skarp kritik från den dåvarande socialdemokratiska oppositionen i riksdagen. Hösten 1982 röstade Sverige, nu med socialdemokratisk regering, på samma sätt som året innan och som den socialdemokratiska oppositionen då hade fördömt.

Ett område där det traditionellt varit en mycket bred politisk uppslutning gäller Sydafrika och inte minst kravet på att isolera den sydafrikanska apartheidregimen. Trots detta utsatte den dåvarande socialdemokratiska oppositionen ibland regeringen för kritik för att den inte ansågs gå tillräckligt långt. I början av november beviljade IMF, där Sverige är medlem, ett lån på

ca 7 miljarder kronor till Sydafrika. Bakom detta beslut står också den nordiska representanten, efter klartecken från Sverige. Detta står naturligtvis på ett uppseendeväckande sätt i strid med Sveriges vanliga politik gentemot Sydafrika.

Det är föreståeligt om svensk utrikespolitik mot bakgrund av sådana här exempel ibland kan verka svårförståelig och oklar. Det vållar naturligtvis alltid en viss osäkerhet när regering och opposition hamnar på olika linjer i principiellt viktiga frågor. Om sedan ett ledande parti byter position i samband med att det övergår från att vara oppositionsparti till att vara regeringsparti, så blir naturligtvis inte osäkerheten mindre.

Det måste förutsättas att de ställningstaganden som jag har berört här bygger på nya förhållanden som tillkommit under det senaste året och som framtvingar nya bedömningar. Vilka dessa nya förhållanden skulle vara har dock knappast framkommit i den allmänna debatten.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att få rikta följande frågor till utrikesministern:

1. Vilka nya förhållanden i Latinamerika eller i övrigt ligger bakom den socialdemokratiska regeringens ställningstagande till IDB?
2. Vilka nya förhållanden ligger bakom den socialdemokratiska regeringens ställningstagande när det gäller Östtimor?
3. Hur förklarar utrikesministern Sveriges medverkan till ett mycket stort lån till Sydafrika?

37 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 24 november

1982/83:124 av *Sten-Ove Sundström* (s) till arbetsmarknadsministern om åtgärder för att förhindra en ökad utförsäkring från arbetslöshetskassorna:

En följd av att antalet långtidsarbetslösa ökat har blivit att allt fler utförsäkras från arbetslöshetskassorna. För 1982 räknar AMS med en ökning med 50–75 % jämfört med 1981. Utförsäkringen innebär för många människor att de tvingas söka socialhjälp. Dels utgör detta en ökad belastning på utsatta kommuners ekonomi, dels upplever många arbetslösa det som generande att utsättas för den prövning som det innebär att söka socialhjälp, även om det är en naturlig rättighet när ingen annan hjälp finns att få. I den allmänna debatten betraktas den ökade utförsäkringen från arbetslöshetskassorna som ett stort hål i vårt trygghetssystem.

Jag vill därför ställa följande fråga till chefen för arbetsmarknadsdepartementet:

Vilka åtgärder är statsrådet beredd att vidta för att förhindra en ökad utförsäkring från A-kassorna?

Nr 33

Onsdagen den
24 november 1982

*Meddelande om
frågor*

1982/83:125 av *Kenth Skårvik* (fp) till kommunikationsministern om återupptagande av persontrafiken på järnvägssträckan Munkedal–Lysekil:

Enligt 1979 års trafikpolitiska beslut ingår vissa bandclar i det s. k. riksnätet, medan andra skulle bli föremål för vidare diskussioner.

På bandelen Munkedal–Lysekil har persontrafiken lagts ned. Samtidigt pågår med AMS-medel en betydande upprustning av banans standard. Nu till halvårsskiftet 1983 skall beslut fattas huruvida persontrafiken skall återupptas. SJ driver nu en omfattande parallell busstrafik.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga kommunikationsministern:

Avser regeringen medverka till att persontrafiken på bandelen Munkedal–Lysekil återupptas?

1982/83:126 av *Kerstin Anér* (fp) till jordbruksministern om förekomsten av giftalger i vissa insjöar:

Vilka åtgärder ämnar jordbruksministern vidta med anledning av de alarmerande rapporterna om giftalger i svenska insjöar?

38 § Kammaren åtskildes kl. 17.52.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

1982/83:33

(Siffrorna avser sida i protokollen)

Onsdagen den 24 november

Talmannen 6

Alcmyr, Stig (s) 21, 43, 45

Andersson, Lennart (s) 73

Bergdahl, Hugo (fp) 85, 86

Bergqvist, Jan (s) 27, 29, 30, 32, 33, 41

Carlshamre, Nils (m) 49, 55

Ekström, Allan (m) 7, 10

Elm, Ingegerd (s) 58, 60

Eriksson, Ingvar (m) 70, 72

Fleetwood, Elisabeth (m) 17, 61, 65, 66, 67

Franck, Hans Göran (s) 36, 37, 38

Fransson, Arne (c) 98, 102

Franzén, Ivar (c) 82, 84, 85

Gustafsson, Stig (s) 9, 11

Gustavsson, Rune (c) 103

Hagberg, Lars-Ove (vpk) 93, 96, 98

Hansson, Ing-Marie (s) 69

Hansson, Lilly (s) 78, 80, 82

Hjelmström, Eva (vpk) 26, 28, 29, 38, 40

Häggroth, Sören (s) 48

Högmark, Anders (m) 87, 89, 90, 91

Jonsson, Elver (fp) 12, 14, 16

Jonäng, Gunnel (c) 34, 40, 41

Karlsson, Ove (s) 71, 72

Kempe, Maj (vpk) 56, 60, 61

Korpås, Sture (c) 24

Lantz, Inga (vpk) 5

Mattsson, Kjell (c) 107, 108

Nilsson, Tore (m) 22, 68

Norrby, Karl-Eric (c) 64, 65, 66

Olsson, Martin (c) 13, 15, 16

Palm, Sture (s) 106, 108, 109

Paterson, Sten Sture (m) 40

Persson, Gustav (s) 99, 102

Persson, Sigvard (c) 18

Stensson, Börje (fp) 62, 66, 67

Sundberg, Ingrid (m) 19, 30, 32, 33, 36, 38, 39, 41

Svensson, Jörn (vpk) 76, 79, 81, 83, 85, 86, 87

Svensson, Olle (s) 5

Söderqvist, Oswald (vpk) 41, 44, 45, 46

1982/83:33

Torwald, Rune (c) 52, 54, 56

Ulander, Lars (s) 89, 90, 94, 97

Wittbom, Bengt (m) 91, 96, 101

Öhrsvik, Lena (s) 50, 54, 55, 56